

Alternativy volnočasových aktivit u osob se zrakovým postižením

Bc. Monika Roubínková

Diplomová práce
2014

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2013/2014

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Monika Roubínková

Osobní číslo: H11707

Studijní program: N7501 Pedagogika

Studijní obor: Sociální pedagogika

Forma studia: prezenční

**Téma práce: Alternativy volnočasových aktivit u osob se
zrakovým postižením**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti volného času, zrakového postižení, komunikace, kompenzace a seberealizace osob se zrakovým postižením.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaného rozhovoru.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KIMPLOVÁ, Tereza. Ztráta zraku: úvod do psychologické problematiky. Ostrava: Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita v Ostravě, 2010. ISBN 978-80-7368-917-9.

KNOTOVÁ, Dana. Pedagogické dimenze volného času. Brno: Paido, 2011. ISBN 978-80-7315-223-9.

KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, Lea. Oftalmopedie. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-84-2.

TRNKA, Václav. Charakteristika a organizace sportu osob se zrakovým postižením v České republice. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-1958-3.

VÁŽANSKÝ, Mojmír. Volný čas a pedagogika zážitku. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0428-2.

WIENER, Pavel. Prostorová orientace zrakově postižených. Praha: Institut rehabilitace zrakově postižených UK FHS, 2006. ISBN 80-239-6775-4.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Mgr. Jaroslav Balvín, CSc.

Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce:

15. ledna 2014

Termín odevzdání diplomové práce:

18. dubna 2014

Ve Zlíně dne 15. ledna 2014

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 7.3. 2014

.....*Reubišková*.....

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jim dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá alternativami volnočasových aktivit u osob se zrakovým postižením. Nejprve vymezuje základní pojmosloví a zmiňuje různorodost klasifikací zrakového postižení, zrakové vady, možnosti kompenzace i několik praktických rad z oblasti komunikace se zrakově postiženými osobami. Poukazuje na různorodost volnočasových aktivit i na dovednosti, které jsou potřebné k jejich aktivnímu prožití. Nabízí přehled volnočasových aktivit realizovaných ve Středisku integračních aktivit Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých Zlín. Na volnočasové aktivity poté plynule navazuje sebeuplatnění zrakově postižených osob, kdy je poukázáno na jejich určité vzájemné prolínání, jehož důkazem může být i právě Axmanova technika modelování. Dále se zabývá samotnou rekvalifikací a pracovním uplatněním osob se zrakovým postižením. Práce je zakončena výzkumem, který celou práci dotváří. Zaměřuje se konkrétně na jednu vybranou volnočasovou aktivitu, kterou je již zmíněná Axmanova technika modelování a její vliv a přínos v životě zrakově postižených klientů SIA SONS Zlín.

Klíčová slova: zrakové postižení, zrakové vady, kompenzace, volný čas, volnočasové aktivity, Axmanova technika modelování, sebeuplatnění, rekvalifikace

ABSTRACT

This thesis deals with the alternatives of leisure activities for persons with visual impairment. Firstly, it defines the basic terminology and classification refers to the diversity of visual impairment, visual defects, compensation options and some practical advice in the field of communication with visually impaired persons. It refers to the variety of leisure activities on the skills that are necessary for their active experience. It offers an overview of leisure activities organized at the Centre of integration activities Unified organization of blind and partially sighted Zlín. The leisure activities are then seamlessly connected visually - impaired people, which is credited to their specific interweaves her, whose proof can be just Axmanova modeling technique. It also deals with possible retraining and job opportunities for persons with visual disabilities. Work is under ended research that all the work is completed. It focuses specifically on one selected leisure activity that is already mentioned Axmanova modeling technique and its impact and contribution to the life of the visually impaired clients SIA SONS Zlín.

Keywords: visual impairment, visual defects, compensation, leisure time, leisure activities, Axman modeling technique, self-realization, retraining

Touto cestou bych chtěla poděkovat panu doc. PhDr. Mgr. Jaroslavu Balvínovi, CSc. za odborné vedení, poskytnuté konzultace, rady, připomínky i přínosnou spolupráci při zpracovávání diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Motto

„K tomu, aby člověk dobře viděl, nestačí mít otevřené jen oči. K tomu je třeba otevřít i srdce.“

(Paul Cézanne)

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 ZRAKOVÉ POSTIŽENÍ	14
1.1 DEFINICE POJMŮ Z OBLASTI ZRAKOVÉHO POSTIŽENÍ	15
1.2 ZRAKOVÉ VADY A KLASIFIKACE ZRAKOVÉHO POSTIŽENÍ.....	16
1.3 MOŽNOSTI KOMPENZACE ZRAKU	24
1.3.1 Braillovo bodové písmo	25
1.3.2 Kompenzační pomůcky	28
1.4 PRAKTICKÉ RADY JAK SE CHOVAT A KOMUNIKOVAT S LIDMI SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM.....	38
2 VOLNÝ ČAS U OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM	43
2.1 DEFINICE A FUNKCE VOLNÉHO ČASU	44
2.2 DOVEDNOSTI DŮLEŽITÉ PRO KVALITNÍ TRÁVENÍ VOLNÉHO ČASU.....	46
2.3 VOLNOČASOVÉ AKTIVITY U OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM	51
2.4 NABÍDKA AKTIVIZAČNÍCH ČINNOSTÍ VE SJEDNOCENÉ ORGANIZACI NEVIDOMÝCH A SLABOZRAKÝCH ZLÍN	58
3 VOLNÝ ČAS A JEHO ÚLOHA V SEBEUPLATNĚNÍ OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM	65
3.1 AXMANOVA TECHNIKA MODELOVÁNÍ	66
3.2 ZAMĚSTNÁVÁNÍ A PRACOVNÍ UPLATNĚNÍ OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM	68
3.3 PRACOVNÍ REHABILITACE A REKVALIFIKACE OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM.....	72
II PRAKTICKÁ ČÁST	74
4 METODOLOGICKÁ ČÁST	75

4.1	CHARAKTERISTIKA ZAŘÍZENÍ.....	75
4.2	BLIŽŠÍ SEZNÁMENÍ S AXMANOVOU TECHNIKOU MODELOVÁNÍ.....	77
4.3	VÝZKUMNÝ PROBLÉM A JEHO DÍLČÍ VÝZKUMNÉ CÍLE	80
4.4	POJETÍ VÝZKUMU	81
4.5	VÝZKUMNÝ VZOREK A JEHO CHARAKTERISTIKA.....	82
4.6	TECHNIKA VÝZKUMU	87
4.7	TRIANGULACE.....	88
4.8	REALIZACE VÝZKUMU	88
4.9	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	90
4.10	ANALÝZA ROZHOVORŮ A INTERPRETACE ZJIŠTĚNÝCH DAT	90
4.11	SHRUTÍ VÝZKUMU PROVÁDĚNÉHO TECHNIKOU POLOSTRUKTUROVANÉHO ROZHOVORU A ANALÝZOU DAT METODOU VYTVÁŘENÍ TRSŮ.	117
4.12	DOPORUČENÍ A PŘÍNOS PRO PRAXI.....	123
	ZÁVĚR	125
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	127
	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ	131
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	132
	SEZNAM PŘÍLOH	134

ÚVOD

Zrak je jedním z našich nejdůležitějších smyslů. Bez něho si sami nedovedeme svůj smysluplný život vůbec představit. Má pro nás význam při každé činnosti, kterou děláme a je pro nás zdrojem řady nezbytných informací i estetických zážitků. Ztráta zraku je námi vidoucími považována za jedno z nejtěžších postižení, jež nás v životě mohou potkat.

Hlavními důvody výběru tohoto tématu zasahující spíše do oboru Speciální pedagogiky bylo několik. Téměř dva roky jsem pracovala ve Sjednocené organizaci nevidomých a slabozrakých Zlín, kde jsem se každý den setkávala se zrakovým postižením jak u svých klientů, tak i u kolegů. V rámci své profese jsem poznala mnoho úžasných, pozitivních lidí, kteří mají opravdu srdce na správném místě a navzdory svému postižení by se „rozdali“ pro ostatní. Neposuzují člověka jen na základě prvního dojmu a vzhledu jako to činí mnoho „vidících“ lidí, ale dívají se na jednotlivce z vnitřního pohledu, který může vystihnout výrok slavného spisovatele Antoine de Saint-Exupéryho, který se mi moc líbí a říká: *„Člověk dobře vidí pouze svým srdcem. Podstata je pro oči neviditelná.“*

Mezi zrakově postiženými jsem i získala několik velmi dobrých přátel. Každého z nich si nesmírně vážím a jsem velmi ráda, že jsem je mohla v životě poznat.

Náplní mé práce v organizaci byly i aktivizační činnosti pro osoby se zrakovým postižením, v jejichž rámci jsem smysluplně naplňovala volný čas této cílové skupiny nejrůznějšími aktivitami. Proto jsem se rozhodla využít svých praktických znalostí a jako téma diplomové práce vybrala právě oblast volného času.

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí. V teoretické části se zabývám osvětlením základních pojmů souvisejících se zrakovým postižením, možnostmi kompenzace, efektivním trávením volného času s nabídkou aktivit SIA SONS Zlín i Axmanovou technikou modelování, přičemž tato volnočasová aktivita úzce souvisí i se sebeuplatněním zrakově postižených osob. Dále zmiňuji i zaměstnávání osob se zrakovým postižením. Mnoho lidí si nedokáže představit, jak vypadá život zrakově postižených osob, ani to, jak tráví svůj volný čas. Práce proto nabízí ucelenější pohled na život a volný čas zrakově postižených lidí, kteří nevedou nudný ani prázdný život, jak se mnoho lidí stále domnívá. Jejich život je často daleko pestřejší než se běžné populaci může zdát. Empirická část se věnuje konkrétně klientům SIA SONS Zlín, kteří se i přes své zrakové postižení snaží ve svém životě, prostřednictvím volnočasové aktivity - Axmanovi techniky modelování, zdokonalovat své dovednosti, schop-

nosti a třeba si i najít své sebeuplatnění. Cílem této části je zjistit, jak ATM ovlivňuje život klientů SIA SONS Zlín i získat ucelenější přehled, na to, jak může tato technika zasáhnout do života osob se zrakovým postižením. K naplnění výzkumného cíle použiji kvalitativní výzkum a techniku polostrukturovaného rozhovoru.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 ZRAKOVÉ POSTIŽENÍ

Zrak nám přináší důležitou schopnost orientovat se ve světě, který nás obklopuje. Zrakové postižení celkově ovlivňuje psychiku jedince a zásadně mění jeho dosavadní způsob života. Příčiny jeho vzniku jsou různé. Mohou ho způsobit jak prenatální, perinatální a postnatální vlivy ale i vady, jež jedinec získá během života možným úrazem. Je pro to důležité svůj zrak chránit, protože následky jsou často nevratné a celoživotní.

Pokud se zrak zhoršuje pomalu a nezřetelně, je obtížné zhoršení zaregistrovat. Často tak lidé považují svůj stav za normální a nejsou informováni o možnostech postupného zhoršování svého stavu. První reakcí na zhoršení stavu je popření či bagatelizace. Poté se střídají stavy naděje, beznaděje a rezignace. Nastává i další problém ve snížené schopnosti vykonávat běžné činnosti, jedinec ztrácí své dosavadní zaměstnání a je závislejší na svém okolí. Poté nastává fáze šoku, když se ukazuje, že ztráta zraku je definitivní a jedinec se nachází v těžké krizi a nevidí žádnou budoucnost. V tuto chvíli je důležité mít ze strany svého okolí podporu. Poukázat na možnosti řešení této situace a na novou životní perspektivu i cíle. Osoba se zrakovým postižením musí získat pocit, že i s postižením se dá žít. (Trnka, 2012, s. 14)

Přesné statistické údaje týkající se počtu zrakově postižených osob ve světě ani v ČR jsem bohužel nikde neobjevila. Proto uvádím pro představu následující údaje, z nichž vyplývá velká rozšířenost a závažnost tohoto postižení.

Podle odhadů WHO žije na světě 37 milionů nevidomých a 124 milionů slabozrakých osob. Tyto počty nezahrnují osoby s refrakčními vadami. Těžkým zrakovým postižením je postiženo přibližně 161 milionů osob. Přibližně 82 % nevidomých osob je starších 50 let. Zajímavostí je, že míra zrakového postižení je vyšší u žen (65 %) než u mužů. Na jednoho nevidomého muže tak připadají v průměru dvě ženy se stejným stupněm zrakového postižení. Podle odhadů Světové zdravotnické organizace se počet osob se zrakovým postižením do roku 2020 zdvojnásobí. Odhady v počtu osob s těžkým zrakovým postižením v ČR se pohybují mezi 60 – 100 000, z toho 7 – 12 000 představují osoby nevidomé. Za zmínku stojí i patrná výrazná korelace mezi incidencí těžkého zrakového postižení a věkem, 60 – 65 % osob s těžkým zrakovým postižením je starších 60 let. Shodujeme se tak s celosvětovými tendencemi. (Kuchynka, 2007, s. 2)

Nejvíce zrakově postižených osob žije v rozvojových zemích a odhaduje se, že až v 80%, případů by se vhodnou léčbou dalo zrakovému postižení předejít. (Kimplová, 2010, s. 6)

Rostoucí počet lidí, kteří jsou ohroženi zrakovým postižením, je způsoben populačním růstem, životním stylem a stárnutím. Potencionálně lze předejít zrakovému postižení vyhnutím se rizikovým faktorům, zabráněním další ztrátě zraku, vybudování primární a sekundární oční péče. Globální investice do zdravotních nákladů, které by eliminovali, zbytečnou nevidomost se odhadují v letech 2011 - 2020 na 632 miliard dolarů ročně. (Amstrong, Jovic, Vo-Phuoc et al., 2012, s. 475-477)

1.1 Definice pojmů z oblasti zrakového postižení

Často dochází k zaměňování pojmů vada, postižení, znevýhodnění. Uvádím proto jejich definice podle Světové zdravotnické organizace (WHO). Z jejich definic vychází i zahraniční autoři a takto definované pojmy používáme i v SONS ČR. Rozdílnost takhle vysvětlených pojmů je pak lépe pochopitelná i pro laiky.

Vada (Impairment): Jakákoliv ztráta nebo abnormálnost psychické, fyziologické nebo anatomické struktury nebo funkce.

Postižení (Disability): Jakékoliv omezení nebo ztráta (vyplývající z vady) schopnosti jednat a provádět činnosti způsobem nebo v mezích, které se pro lidskou bytost považují za normální.

Znevýhodnění (Handicap): Nevýhoda, vyplývající pro daného jedince z jeho vady nebo postižení, která omezuje nebo znemožňuje, aby naplnil roli, která je pro tohoto jedince (s přihlédnutím k věku, pohlaví a sociálním a kulturním činitelům) normální. (Webster and Roe, 1998, s. 9)

Níže uvádím pro představu a srovnání několik definic osoby se zrakovým postižením a zrakového postižení.

Světová zdravotnická organizace uvádí jako osobu se zrakovým postižením tu, jež má postižení zrakových funkcí trvající i po medicínské léčbě nebo po korekci refrakční vady. Zraková ostrost je horší než 0,3 (6/18) až po světlocit, nebo je zorné pole omezeno pod 10 stupňů při centrální fixaci. Tato osoba při tom užívá nebo je schopna používat zrak na plánování a vlastní realizaci činnosti. (Nováková in Vítková, 2004, s. 215)

Podle Slowíka (2007, s. 59) lze za osobu se zrakovým postižením považovat jedince, který má i po optimální korekci očí v běžném životě problémy.

Podobně jako Slowík i Ludíková (2004, s. 7) za zrakově postiženého jedince chápe osobu, jež trpí oční vadou nebo chorobou a tato osoba má i po optimální korekci stále narušeno zrakové vnímání natolik, že jí činí problémy v běžném životě.

Z hlediska svého zaměstnání sama vnímám zrakové postižení jako určité poškození, které může být následkem celé řady poruch a onemocnění, jež sebou přináší určité omezení zrakových funkcí a způsobuje jedinci obtíže v běžném životě a snižuje jeho orientaci, samostatnost i nezávislost. Definovat si zrakové postižení může být někdy obtížné, protože určité postižení může pociťovat i člověk, který má již běžnou oční korekci v podobě dioptrií. Na druhou stranu může být i osoba se zrakovým postižením, či osoba zcela nevidomá, která se handicapovaná vůbec necítí. To je však dáno subjektivně a u každého jedince je to jiné.

„Zrakové postižení lze charakterizovat jako důsledek poškození (vady, poruchy) zraku a funkce vidění.“ (Michalík, 2011, s. 278)

„Zrakové postižení znamená zpravidla pro postiženého jedince, že jeho schopnost vizuálně vnímat, tedy přijímat vizuální informace, je omezena, ztížena. U nevidomých osob, tj. s nejtěžší formou zrakového postižení, je úplně vyloučena.“ (Hofmannová, 1993, s. 18)

1.2 Zrakové vady a klasifikace zrakového postižení

Květoňová-Švecová (2000, s. 18) označuje termínem zraková vada nedostatky zrakové percepce různé etiologie a rozsahu. Jedná se o onemocnění oka s následným oslabením zrakového vnímání, stavy po úrazech, vrozené či získané anatomicko-fyziologické poruchy.

Zrakové vnímání je složitý proces, jehož kvalita je určována funkcemi zrakového analyzátoru, kterými jsou zraková ostrost, zorné pole, barvocit, adaptace (schopnost přizpůsobit se intenzitě světla), akomodace (schopnost ostře vidět na různou vzdálenost), binokulární vidění (oběma očima vidět předmět jednoduše) a citlivost na kontrast (rozlišit rozdílný jas dvou ploch viděných současně, nebo dva nestejně podněty). (Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková, 2007, s. 14)

Zrakové vnímání a jeho rychlost a přesnost závisí u částečně vidících a slabozrakých osob především na zrakové ostrosti, dále na stavu zorného pole a schopnosti barvocitu. Níže uvádím charakteristiku těchto zrakových funkcí.

Zraková ostrost (vizus) je rozlišovací schopnost lidského oka. Nejdokonalejší je v místě žluté skvrny sítnice. Míra zrakové ostrosti se hodnotí z hlediska vnímání na různou vzdálenost, tedy na blízko pomocí Jägerových tabulek (svislé texty s rozdílnou velikostí písma, ve vzdálenosti 30 cm) i na dálku. Její vyšetření se provádí na nástěnných tabulkách, které se nazývají optotypy. Běžné optotypy pro dospělé (Snellenovy) jsou sestaveny z číslic. Vyšetřuje se každé oko zvlášť. Zjištěný vizus se vyjadřuje ve zlomku. Normální zraková ostrost je vyjádřena zlomkem $5/5$ nebo $6/6$, kdy v čitateli je popsána vzdálenost od optotypu v metrech a ve jmenovateli vzdálenost, ze které má být řádek přečten. Každé oko je vyšetřováno zvlášť při zakrytí oka, které vyšetřováno není. Vyšetřovací vzdálenost je tedy pět nebo šest metrů, a pokud je vizus vyšetřovaného oka třeba $6/30$, znamená to, že vyšetřovaný pacient přečetl za šesti metrů řádek, který přečte oko s normální zrakovou ostroší ze třiceti metrů. (Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková, 2007, s. 14-18)

Zorné pole je část obzoru, kterou přehlédneme při klidném, nehybném pohledu jedním okem přímo vpřed. Je to projekce všech bodů na sítnici, které se zobrazí na sítnici při fixaci určitého bodu nebo předmětu. Zorné pole určuje rozsah a charakter zrakové percepcie (vnímání). Slouží k prostorové orientaci. Bývá vyšetřeno na perimetru. (Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková, 2007, s. 18)

Barvocit je schopnost rozpoznat světlo různé vlnové délky tj. schopnost rozeznávat barvy. Barvy vnímáme žlutou skvrnou, kde je nejvíce čípků. Směrem do periférie sítnice se zmenšuje schopnost rozlišovat barvy. Poruchy barvocitu mají za následek částečnou či úplnou barvoslepost. (Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková, 2007, s. 18)

Zrakové vady dělíme podle mnoha různých kritérií. Květonová-Švecová (2000, s. 18) rozděluje typy zrakových vad podle oblasti poškození, jež mají dopad na kvalitu vidění do pěti skupin:

- ❖ Ztrátu zrakové ostrosti, při které jedinec nevidí zřetelně předměty ani osoby, zejména pak má obtíže s rozlišováním detailů, nemusí mít však problém s identifikací velkých předmětů.
- ❖ Postižení šíře zorného pole znamená, že jedinec má omezený prostor, jenž vidí. Pokud je výpadek v centru zrakového pole má jedinec problém při pohledu přímo před sebe a bude se dívat stranou. Porucha periferního vidění se může objevit v horním, dolním nebo postranním poli. Při pohybu se pak snadno dá narazit na různé předmě-

ty. Mohou se objevit problémy s rozlišováním barev, zhoršení vidění za šera, zhoršená adaptace na změnu osvětlení.

- ❖ Okulomotorické problémy nastávají při vadné koordinaci pohybu očí. Určitý předmět je pozorován napřed jedním okem a potom druhým. Při pohledu na blízký předmět se může jedno oko stáčet dovnitř a druhé zevně, nebo se obě asymetricky stáčejí dovnitř. Jedinec má potíže při uchopování předmětů. Příkladem může být Strabismus.
- ❖ Obtíže se zpracováním zrakových informací vznikající poškozením zrakových center v kůře mozku a problematizují tak interpretace získaných zrakových informací.
- ❖ Poruchy barvocitu - ovlivněné omezeným nebo žádným množstvím pigmentu v čípcích vedoucí k možnosti rozlišení buď omezeného množství barev (monochromatismus) anebo pouze k rozlišení „bílá a černá“ (achromatismus).

Moravcová (2004, s. 59) rozlišuje zrakové vady podle oblastí poruch zrakového vnímání:

- ❖ zraková ostrost,
- ❖ okulomotorické poruchy - porucha prostorového vidění, dvojité vidění,
- ❖ narušení zorného pole,
- ❖ obtíže při zpracování zrakových vjemů,
- ❖ poruchy barvocitu,
- ❖ poruchy adaptace na tmou a oslnění,
- ❖ porucha citlivosti na kontrast.

Zrakových vad je velké množství. Může se jednat o poruchy a onemocnění očního bulbu např. kongenitální glaukom, refrakční vady (dalekozrakost, krátkozrakost, astigmatismus – lidé nevidí ostře a mají tendenci přivírat víčka), Albinismus, Strabismus, Keratitida, Patologie čočky – katarakta, Nemoci žloutky, Usherův syndrom aj. Mezi nemoci a poškození sítnice patří degenerace makuly, Pigmentová degenerace sítnice, odchlípení retiny aj. Rozhodla jsem se pro představu uvést a více popsat jen ty, se kterými jsem se nejčastěji setkala u svých klientů a spolupracovníků.

Sítnicové degenerace

Jsou nezánnětlivá vrozená onemocnění sítnice. Dochází k nim v dětství ale i dopívání. Nejznámější je pigmentová degenerace sítnice, kdy jde o hereditární (dědičné) onemocnění, jež

nelze léčit. Začíná jako šeroslepost, pokračuje zužováním zorného pole až do trubicovitého vidění (to si lze představit jako pohled skrz klíčovou díрку) a končí poklesem centrálního vidění. Nejprve přivodí slabozrakost, později praktickou slepotu, v dospělosti pak slepotu úplnou. (Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková, 2007, s. 27-28)

Juvenilní makulární degenerace

Je dědičná choroba, obtíže se projevují již na začátku školní docházky. Jedná se o poškození centrálního vidění, kdy dochází k centrálnímu výpadku (skotomu) i poruchám barvocitu. Periferní vidění bývá většinou zachováno.

(Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková, 2007, s. 28)

Vrozený šedý zákal (Cataracta congenita)

Je zákal oční čočky projevující se u dětí. Je vizuálně nápadný. Nejčastější příčinou onemocnění mohou být dědičné faktory či škodlivé noxy, což jsou virová onemocnění, např. zarďenky v prvních měsících těhotenství, toxoplazmóza nebo toxické vlivy včetně nevhodných léků. Postihuje jedno oko nebo obě oči. Často se vyskytují další patologické změny jako šilhání, atrofie zrakového nervu či nystagmus). (Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková, 2007, s. 28)

Šedý zákal

Označuje poruchu průhlednosti čočky, která je zakalená a znemožňuje tak průchod a lomivost světelných paprsků do oka. Zákal může značně deformovat obraz, jenž jedinec vidí. Lidé jsou často velmi citliví na světlo. V pokročilém stádiu onemocnění jedinec vidí tak, jako by měl před okem několikrát mikrotenový sáček. (Michalík, 2011, s. 280)

Zkalená čočka se operativně odstraňuje a je nahrazena korekcí kontaktními čočkami nebo brýlemi. Příčinou vzniku katarakty mohou být zánětlivé onemocnění, diabetes mellitus aj.

Glaukom (zelený zákal)

Je skupina očních chorob. Vyskytuje se v každém věku. Charakteristickými příznaky jsou zvýšený nitrooční tlak, zúžené zorné pole a pokles zrakové ostrosti. Lze jej rozdělit na primární a sekundární. Může být doprovázen záchvaty, které se ohlašují bolestmi oka, hlavy, zvracením, náhlým mlhavým viděním s barevnými kruhy okolo světla nebo může probíhat i zcela bez příznaků. Zraku ubývá pozvolna a nenápadně. (Sovák, Edelsberger a Edelsberger, 2000, s. 109).

Pokud není léčen, dochází k progresivnímu zúžení zorného pole a může dojít až k nevidomosti. V akutní formě může glaukom způsobit nevidomost v průběhu několika hodin či dní. (Rozsival, 2006, s. 275)

Lze ho rozdělit do čtyř základních skupin: vývojový, primární s otevřeným nebo uzavřeným úhlem a sekundární.

Glaukom otevřeného úhlu obvykle postihuje obě oči. Jedno oko však může být více postižené než druhé. Obvykle probíhá bez příznaků.

Glaukom uzavřeného úhlu - Nevyskytuje se tak často jako glaukom otevřeného úhlu. Zvýšený nitrooční tlak je způsoben překážkou, která brání průtoku nitrooční tekutiny trámčinou ze zední do přední komory. (Rozsival, 2008 s. 288-290)

Zelený zákal je druhou hlavní celosvětovou příčinou nevidomosti. Možnost onemocnění se zvyšuje s věkem, u 65 letých je přibližně výskyt nemoci okolo 1% u 80 letých asi 7 %.

(Hersch, Johnson and Keating, 2008, s. 83)

Retinoblastom

Je nejzávažnější oční onkologické onemocnění. Nádor vyrůstá ze sítnice. Asi ve 30 % jsou postiženy obě oči. Onemocnění probíhá skrytě. Při rozsáhlém nádoru je nutné vyjmutí oka (enukleace), jelikož hrozí přesun do druhého oka nebo do dalších tkání. Při včasném zásahu je šance na částečnou záchranu zraku. (Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková, 2007, s. 29-30)

Kortikální postižení zraku

Používaná synonyma jsou mozková slepota, korová slepota a centrální poruchy zraku. Není poruchou stavby oka, ale poruchou funkce mozku a zrakových drah. Příkladem poruchy je situace, kdy pacient v jednom okamžiku sahá po předmětu, o chvíli později si nevšimne předmětu mnohem barevnějšího, nápadnějšího. Nebo vnímá, že v úrovni pohledu nějaký předmět je, ale nedovede jej určit. Vidí, ale nerozpoznává. Téměř typickým projevem je proměnlivé užívání zraku i z hodiny na hodinu. Vyskytuje se často v kombinaci s neurologickými poruchami, jako je DMO, epilepsie aj. (Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková, 2007, s. 30)

Diabetická retinopatie

Je poruchou oběhové soustavy, nejčastější příčinou je cukrovka (diabetes mellitus). Změny, ke kterým dochází ve stěnách cév, postihují cévy různých orgánů v těle i v oku. Dochází k tvorbě nových, nekvalitních a slabých praskajících cév. Ke změnám dochází především na sítnici. Sítnice se oddělí od tkáně, jež vyživuje oko a nedostatkem přísunu živin dochází k jejímu poškození, vedoucí až ke ztrátě vidění. Typickým projevem je proměnlivé, kolísavé vidění. Jedinec vidí někdy hůře a jindy lépe a to působí velmi negativně na lidskou psychiku. (Michalík, 2011, s. 281)

V důsledku diabetické retinopatie se 2% jedinců stane nevidomými. Objevuje se postupné zhoršování zraku, výpadky zorného pole, je zasaženo centrální vidění, snížená ostrost a světloplachost. Mohou se vyskytnout i další vady jako je katarakta či glaukom. (Kimplová, 2010, s. 12)

Nystagmem se rozumí bezděčné rytmické pohyby očí vykonávané v jednom nebo i několika pohledových směrech. Jedinec s nystagmem je pro své okolí velmi nápadný. Může být získaný i vrozený a bývá průvodním jevem různých onemocnění. Určitým druhem je nystagmus fyziologický (při pohledu z jedoucího vlaku) i nystagmus patologický, kdy frekvence pohybů oka je okolo 250 kmitů za minutu. Zhoršuje zrakovou ostrost a fixaci. Léčba tohoto onemocnění není možná, jedinec si může pouze napomáhat natáčením hlavy a trénovat fixaci. (Kimplová, 2010, s. 15)

Klasifikace zrakového postižení

Každý stát si určuje, jak vymezi kategorie zrakového postižení, jež mají návaznost na legislativu, vzdělávání, povolání či sociální oblast. (Kuchynka, 2007, s. 1)

Podobný názor má i Michalík, (2011, s. 275-276) který zmiňuje rozdílnou existenci klasifikací osob se zrakovým postižením např. z pohledu lékařské vědy a z pohledu pedagogiky., při čemž lékařská klasifikace nezná pojem „zbytky zraku“, jež je naopak důležitý v různých pomáhajících profesích.

Dalo by se tedy říci, že téměř každá věda má dle svých potřeb upravenou klasifikaci osob se zrakovým postižením. V SONS ČR vycházíme z obecně platného rozdělení zrakového postižení dle rozsahu korekce a zrakové ostrosti do pěti kategorií zrakového postižení dle WHO, jež uvádí i ve své knižní publikaci několik autorů např. (Hamadová, Květoňová-

Švecová a Nováková, 2007 s. 17; Trnka, 2012, s. 13; Wiener, 2008, s. 22; Slowik, 2007, s. 62).

1. **Střední slabozrakost** – Zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 6/18 (0,30) – minimum rovné nebo lepší než 6/60 (0,10); 3/10 – 1/10.

2. **Silná slabozrakost** – Zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 6/60 (0,10) – minimum rovné nebo lepší než 3/60 (0,05); 1/10 – 10/20.

3. **Těžce slabý zrak** – Zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí: maximum menší než 3/60 (0,05) – minimum rovné nebo lepší než 1/60 (0,02); 1/20 – 1/50; – koncentrické zúžení zorného pole obou očí pod 20 stupňů, nebo jediného funkčně zdatného oka pod 45 stupňů.

4. **Praktická nevidomost** – Zraková ostrost s nejlepší možnou korekcí 1/60 (0,02), 1/50 až světlocit nebo omezení zorného pole do 5 stupňů kolem centrální fixace, i když centrální ostrost není postižena.

5. **Úplná nevidomost** – Ztráta zraku zahrnující stavy od naprosté ztráty světlocitu až po zachování světlocitu s chybnou světelnou projekcí.

Z hlediska využití sníženého potenciálu zrakové práce dělí Michalík (2011, s. 276) osoby se zrakovým postižením na:

- ❖ Slabozraké.
- ❖ Se zbytky zraku.
- ❖ Nevidomé.
- ❖ S poruchou binokulárního vidění (binokulární vidění znamená pohled oběma očima a vidění dvou obrazů, které se překrývají a dodávají pohledu vjem prostoru, při poruše je ztíženo vnímání hloubky prostoru, vizuální odhad vzdálenosti apod. Patří zde vady, jako je Strabismus, Tupo-zrakost - Amblyopie, Nystagmus).
- ❖ Barvoslepé.
- ❖ S kombinovaným postižením.

Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková (2007, s. 35-36) při své klasifikaci vychází podle stavu zrakové ostrosti a zachovaného rozsahu zorného pole a její dělení je:

- ❖ Osoby slabozraké.
- ❖ Osoby se zbytky zraku.
- ❖ Osoby nevidomé.

Slabozraké osoby

Slabozrakost lze charakterizovat jako nezvratný pokles zrakové ostrosti na lepším oku pod 6/18 až 3/60 nebo je zorné pole zúženo na 20 stupňů bilaterálně bez ohledu na centrální ostrost. Rozlišuje se na lehkou, střední a těžkou. Vyskytují se poruchy zorného pole, výpadky v zorném poli a těžkosti v samostatném pohybu a orientaci. Projevuje se snížením rychlosti a přesnosti zrakových schopností a deformací zrakových představ. Způsobuje omezení v kognitivní oblasti a ve vytváření vztahů s ostatními lidmi. (Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková, 2007, s. 36-37)

Osoby se zbytky zraku

Tato skupina osob je ještě částečně vidících. Vizus je snížený v rozmezí 3/60 – 1/60 nebo je omezeno zorné pole na 5-10 stupňů od centrální fixace. S brýlovou korekcí lze rozpoznat prsty těsně před očima a za pomoci optických pomůcek i číst plakátové písmo. Můžeme je rozdělit na jedince, jež využívají více kompenzačních smyslů nebo na jedince, kteří více využívají zbytku postiženého smyslu. (Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková, 2007, s. 38)

Nevidomé osoby

Zde patří lidé s nejtěžším stupněm zrakového postižení. Jsou to lidé s praktickou a totální nevidomostí. Praktická nevidomost je charakterizována zrakovou ostrostí v rozmezí 1/60 až světlocit se správnou projekcí nebo omezeným zorným polem méně než 5 stupňů. (Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková, 2007, s. 39)

Praktická nevidomost je porucha zraku, která znemožňuje orientaci v neznámém prostředí. Nelze ji definovat zcela jednotně. Orientace je ovlivňována jak duševní vyspělostí, tak i schopností uplatňovat kognitivní funkce (paměť, koncentrace apod.). (Trnka, 2012, s. 14)

Totální nevidomost (Amaurosa) se pohybuje mezi světlocitem s chybnou projekcí a ztrátou světlocitu. (Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková, 2007, s. 39)

Příčiny nevidomosti jsou rozdílné a je nutné zohlednit i dobu jejich vzniku. V době prenatalní může dojít k porušení plodu vlivem rubeoly, toxoplazmózy, syfilisu, drogové závislosti matky, úrazem matky v těhotenství dále genetické faktory, děti předčasně narozené s nutností oxygenoterapie, komplikovaný porod, vady progresivního charakteru, nepředvídatelné úrazy aj. (Finková, 2011, s. 17)

1.3 Možnosti kompenzace zraku

Kompenzace pomáhá jedinci vyrovnat deficit v jedné oblasti zvýšenou výkonností v oblasti druhé. Zrakově postižený se musí v podstatně větší míře spolehnout na ostatní smyslové orgány než člověk „vidící“. Vhodným cvičením je možné dosáhnout jejich zdokonalení. Částečnou kompenzací, poruchy či ztráty zrakového vnímání může nabídnout v největší míře sluch a hmat. Proto jsou níže v textu více rozepsány. Čich a chuť patří ke smyslům, které má člověk méně vyvinuté a jsou proto i méně využívány jako nižší kompenzační činitelé. Vzájemně však doplňují hmat a sluch. Chuť v případě nejistoty může nevidomému upřesnit, o jaký předmět se jedná. Příkladem může být ochutnávka různých koření, cukru, soli, pokrmů apod. Umožňuje rozpoznat, zda se jedná o kyselé, hořké, sladké či slané. Čich umožňuje získávat z vnějšího prostředí různé specifické a důležité informace a lze ho využít orientačním účelům. Týká se to hlavně rozpoznávání určitých míst podle jejich charakteristických vůní i zápachů.

Sluchem člověk vnímá až patnáct procent všech okolních informací. Řečí se mezi sebou vzájemně dorozumíváme, předáváme různé poznatky. Z její melodie, rytmu, intonace můžeme odvodit i jisté vlastnosti právě hovořící osoby. Sluch jako dálkový analyzátor umožňuje zrakově postiženým osobám orientovat se v prostoru. Pro orientaci v prostoru u těžce zrakově postižených osob je důležitá schopnost lokalizace zvuku. K rozvoji sluchové orientace v prostoru se využívá např. rozeznávání charakteristických šramotů a zvuků, rozlišování jednotlivých materiálů podle zvuku při poklepu. Zvukové vlny se šíří prostorem a odrážejí se od okolních předmětů, vzniká tzv. ozvěna. Jejím prostřednictvím získává zrakově postižený představu o velikosti prostoru, o vzdálenosti předmětů a někdy i o jejich velikosti. Pomáhá osobě se zrakovým postižením rozpoznat překážku a umožní jí se vyhnout. V nehlukném prostředí si potřebný zvuk vytváří uměle např. lusknutím prstů, tlesknutím či

nárazem bílé hole o zem. Sluchové představy bývají spojeny s představami hmatovými. Někteří zrakově postižení lidé, zejména s hudebním nadáním vnímají prostředí či osoby pouze jako sluchové představy a hmatatelné tvary jim chybí. (Keblová, 1999c, s. 5-7)

Lidé se zrakovým postižením potřebují pro svou sluchovou orientaci v prostoru vhodné podmínky. Potřebují slyšet sami sebe, vnímat svůj pohyb aj. Negativní ovlivnění, která mohou nastat, je příliš hlučné prostředí, jež u zrakově postiženého člověka vyvolává únavu organismu, snižuje pozornost, neklid. Dalším negativem je dozvuk, který vede k dezorientaci jedince. (Keblová, 1999c, s. 10-11)

Hmat je kompenzačním prostředkem, jenž slouží k bezprostřednímu poznávání okolí, přináší kvalitativně jiné poznatky než sluch a nepřináší takové množství informací. V případě zrakové poruchy je potřeba hmat intenzivně cvičit. Tento způsob poznávání je časově náročný, únavný a vyžaduje účast psychických procesů jako je koncentrace pozornosti, paměť a myšlení. (Pipeková, 2010, s. 264)

Hmatové podněty se nejlépe vnímají posledním článkem prstů na bříškové straně, kde je největší hustota receptorů. Může být využito jedné nebo obou rukou. Výhodou činnosti oběma rukama je, že je rychlejší, odráží fyzikální i prostorové vlastnosti objektu současně. Hmatové vnímání má tři formy. Při pasivním hmatovém vnímání se odrážejí fyzikální a prostorové vlastnosti předmětů např. velikost, hmotnost, tvar apod. celkový obraz předmětu však nevzniká. Aktivní hmatové vnímání (haptika) je základem smyslového poznávání nevidomých, poskytuje komplexní představu o vlastnostech předmětu. Instrumentální hmatové vnímání využívá při zkoumání předmětu nebo prostředí různé nástroje např. například bílou hůl, jazyk, podrážku boty apod. Komplexní schopnost orientace se vyvíjí. Výcvikem jsou někteří nevidomí schopni poznat dokonce podle kroků a jejich rytmů i vibrace v podlaze známé osoby. (Keblová, 1999a, s. 4-7)

Aby byla kompenzace co nejúčinnější, doporučuje se ji vzájemně doplňovat reedukací (zraková stimulace, různá cvičení aj.) a rehabilitací (výuka chůze s bílou holí, sebeobslužné činnosti apod.). (Hamadová, Květoňová-Švecová a Nováková, 2007 s. 10)

1.3.1 Braillovo bodové písmo

Další z možností částečné kompenzace zraku a možností jak se částečně stát se nezávislým na pomoci jiných, poznávat svět, dozvídat se důležité informace nebo si jen tak zpříjemnit

dlouhou chvíli či volný čas četbou knihy, je naučit se číst a psát Braillovo bodové písmo. Jak jsem sama měla možnost poznat, není to vůbec jednoduchá záležitost. Braillovo písmo má v dnešní době rovněž nevyčísitelný a nenahraditelný význam pro žáky a studenty, kterým zprostředkovává nepřeborné množství nejrůznějších informací.

Abeceda je tvořena kombinací šesti bodů, při čemž se se vyznačuje 1 až 5 bodů. Šesti bod je tvořen dvěma tříbodovými sloupci vedle sebe. Braillova soustava se celkem skládá z 63 kombinací. Její značnou výhodou je, že se jeden znak dá přečíst bříškem prstu.

Nyní se pokusím objasnit, jak Braillovo písmo vůbec vzniklo a jaké byly první počátky a snahy o vytvoření písma, které by bylo vhodnou a využitelnou alternativou pro nevidomé. S vývojem lidské společnosti a s potřebou integrace zrakově postižených, jejich vzděláváním a sebeuplatněním vznikala potřebnost vynalézt pro ně vhodné písmo, které by jim umožnilo jejich seberealizaci.

Některé zajímavé pokusy o vytvoření písma pro nevidomé

První zmínka o tom, jak nevidomí mohli číst, se nachází v díle římského filozofa, spisovatele a encyklopedisty M. F. Quintiliana. Dílo se jmenovalo *Institutio oratoria*. Nejvýznamnější řecký nevidomý gramatik N. Didymos z Alexandrie, používal vyřezávaná písmena k označování knih. Na možnost číst ryté písmo prsty upozorňuje renesanční myslitel a humanista Erasmus Rotterdamský ve svém spise *O správné výslovnosti latinské a řecké řeči*.¹³ Prvním nejvýznamnějším tvůrcem slepeckého písma v 17. stol., který vytušil, že pro hmat jsou podstatné body, zatím co pro zrak linie byl italský mnich Francesco Lana Terzi. Při použití bodů vycházel z uzlů na motouzu. Jeho písmo mohli nevidomí nejen číst, ale za pomoci speciálních pomůcek jím mohli také psát. Nevidomý psali olůvkem, vidomí hustým inkoustem, který po zaschnutí zanechával reliéfní stopu. Čitelnost se ještě zlepšila, když se ještě mokřý inkoust posypal pryžovou drtí. (Smýkal, 1994, s. 15-16)

Reliéfní latinku objevil v 18. Století Valentino Haüy. Dřevěné typy písma se lisovali do papíru. Na něho první polovině 19. století navázal Johann Wilhelm Klein. Nejdříve vymyslel latinkou hladkou, ta však neumožnila nevidomým psát a tak vytvořil tzv. propichovanou latinku. K vlastnímu psaní převzal a zdokonal možnost vypichovat písmena jehlou. Později pro její psaní vytvořil i zvláštní přístroj, který se podobal trojramennému kružítku. Na konci ramen byla umístěna sada jehel a kombinace jednotlivých ramen umožňovala sestavit písmena. Písmo bylo dobře čitelné hmatem i zrakem a mohlo by být všeobecně přijato, ale sna-

hy o tvorbu písma neustávali a stále se navrhovali nové a nové druhy písma. (Smýkal, 1994, s. 18-24)

Praxe ukázala, že pro nevidomé je nutné vytvářet typy písmen, které by byly jednoduché, vznikl tak systém latinky vypichované drobnými body tzv. Perličková latinka. Pomůckou pro psaní byla šablona s okénky pro jednotlivá písmena. Vysoká vrstva textilie tvořila podložku a písmena vznikala protlačováním bodcem. Např. pro zapsání písmene „B“ bylo zapotřebí vytlačit 11 bodů. Za tvůrce perličkové latinky je považován Bauford. (Smýkal, 1994, s. 30-31)

Charles Barbier de la Serre vytvořil v roce 1796 první tajné písmo, které bylo určeno pro vojenské účely. Jednalo se o fonetickou soustavu znaků, jež vznikaly propichováním listu papíru nožem a vytvářely trojúhelníkové tvary dírek. Bylo jej možné číst i psát po tmě. Z této myšlenky potom roku 1815 vytvořil bodové písmo, které bylo možno číst i psát. Jednalo se o dvanácti bodový systém, při němž byly dva vertikální sloupce vedle sebe, složené ze šesti bodů. Hmatem se však znaky špatně četly. Z praktického hlediska bylo tedy potřeba vytvořit soustavu, která by se lépe četla a aby jednotlivá písmena měla vhodnější tvar. (Smýkal, 1994, s. 36) V Národním ústavu pro mladé slepce, který byl hudebně zaměřen, proto proběhla mezi žáky soutěž. Jejím cílem bylo zdokonalit Barbierovu myšlenku a využít ji pro zapisování hudebních skladeb tak, aby se daly znovu přehrát. (Smýkal, 1994, s. 37)

V roce 1825 vyhrál žákovskou soutěž o slepecké písmo Luis Braille. Jeho návrhu však nebyla ze strany vedení ústavu věnována pozornost. Toto písmo se nemohlo po dlouho dobu uplatnit. Významní tyflopeditelé hledali další a další způsoby lepšího písma, které by nepůsobilo obtíže při čtení zrakem. V mnoha zemích bylo Braillovo písmo předmětem sporů mezi učiteli a žáky. Až poté, co se nevidomí neustále učili stále nové a nové typy písma, nastala konečně roku 1850 změna. Veškeré latinky byly opuštěny jako nevhodné a bylo konečně více či méně přijato šestibodové písmo, které již v roce 1825 vytvořil přehlížený, šestnáctiletý francouzský mladík Louis Braille. Dokonce ho začal propagovat i tehdejší ředitel ústavu Dufau. Podle něho se tímto písmem nevidomí mohli vyvíjet. Problematikou Braillova písma se zabývali i mezinárodní kongresy učitelů nevidomých. První kongres, který se uskutečnil roku 1873, doporučil zvážit možnost jeho obecného přijetí. Teprve třetí kongres doporučil písmo vyzkoušet. Nicméně ani po dalších třiceti letech stále nedošlo ještě k jednoznačnému přijetí. V té době měl téměř každý ústav jiný druh písma. V roce 1990 se v Číně uskutečnil kongres učitelů nevidomých, který rozhodl o sjednocení Braillova písma a o ukončení

zdlouhavého vývoje písma pro nevidomé. Braillovo písmo je plně hodnotné a ortografické. Jeho abeceda je rovnocennou kterémukoliv kulturnímu písmu. Písmo má znaky pro interpunkce i pro velká písmena, lze ho použít v jiných jazycích. Braille vytvořil i základní kódy pro matematiku a dal logický základ své bodové hudební notaci. Vypracoval i speciální zkratky, kterými bylo možné šetřit papír. Písmo je rozděleno do dvou sloupců, celkem po šesti bodech. Písmena jsou tvořena malým počtem reliéfních bodů a jejich ideálním rozložením do lehce rozpoznatelných reliéfních obrazců. Přes počáteční neohodnocení a přehlížení L. Braille vytvořil ucelený systém bodového písma pro nevidomé na celém světě. Genialitu tohoto písma prověřila až historie. Teprve 2 roky před svou smrtí se dočkal uznání, na které musel čekat celých 25 let. Obdiv nevidomých měl však již dávno před tím. (Smýkal, 1994, s. 37 - 44)

U nás byl první ústav pro nevidomé založen v roce 1807 v Praze na Hradčanech. Byl jim Hradčanský ústav pro slepce a na oči choré. Dalším významným ústavem byl Klárův ústav založený v roce 1832. V Brně byl roku 1835 otevřen Soukromý ústav pro nevidomé. (Renotiérová a Ludíková, 2004, s. 196)

1.3.2 Kompenzační pomůcky

Kompenzační pomůcka pro osoby se zrakovým postižením je určité zařízení nebo nástroj, který je speciálně vyroben tak, aby svými vlastnostmi alespoň částečně kompenzoval zrakovou nedostatečnost. Kompenzační pomůcky hrají důležitou roli v životě zrakově postižených osob. Jsou jejich nezbytnou součástí a v dnešním světě se již bez jejich pomoci neobejdou. Některé jsou nepostradatelným pomocníkem při trávení volného času a z toho důvodu je i zmiňují v diplomové práci. Jak již bylo zmíněno nejpoužívanějšími kompenzačními smysly, jsou hmat a sluch, proto je i většina kompenzačních pomůcek ozvučena či hmatově označena. Ve Sjednocené organizaci nevidomých a slabozrakých Zlín si mohou osoby se zrakovým postižením nejrůznější pomůcky vyzkoušet, pochopit tak k čemu slouží a zvážit rovněž vhodnost pomůcky z hlediska rozsahu zrakového postižení. Je umožněno si pomůcku následně i zapůjčit domů a v klidu se rozhodnout, jestli si ji zakoupí či vybere jinou třeba i finančně přijatelnější. Velkým kladem je to, že neustále dochází k vylepšování a vyvíjení pomůcek a softwarových programů pro osoby se zrakovým postižením, což umožňuje i jejich větší nezávislost a samostatnost. Pomocí kompenzačních pomůcek má zrakově postižený člověk možnost získávat informace z okolí a snižuje tak svůj informační deficit. Pomůcky pro osoby se zrakovým postižením můžeme rozdělit do různých skupin. Jejich dělení

není jednotné ale variabilní jak z hlediska autorů tak i poskytovatelů soc. služeb, kteří s nimi pracují v rámci odborného sociálního poradenství. Vzhledem k rozsahu této práce, není možné se věnovat všem dostupným kompenzačním pomůckám, proto je cílem uvést jen pro názornost různá dělení kompenzačních pomůcek pro osoby se zrakovým postižením a jejich stručný přehled. Součástí mé práce ve Sjednocené organizaci nevidomých a slabozrakých bylo informovat osoby se zrakovým postižením o kompenzačních pomůckách, jejich praktickém využití i jejich předvedení a zaučení klientů s pomůckou. Při zpracování této části práce popisují kompenzační pomůcky sama ze své praxe, a proto se i v menší míře opírám o odbornou literaturu.

Moravcová (2007, s. 10 - 20) dělí kompenzační pomůcky:

- ❖ neoptické,
- ❖ optické,
- ❖ elektronické.

Matýsková (2009, s. 6) rozděluje pomůcky do následujících čtyř kategorií:

- ❖ pomůcky pro domácnost,
- ❖ pomůcky pro prostorovou orientaci a samostatný pohyb,
- ❖ pomůcky pro práci s informacemi,
- ❖ pomůcky pro volný čas a zábavu.

Keblová (1999b, s. 8) rozděluje kompenzační pomůcky dle použití následovně:

- ❖ pomůcky pro informatiku a komunikaci,
- ❖ pomůcky pro orientaci (bílé hole),
- ❖ pomůcky pro každodenní život (ozvučené hodinky, ozvučené mobilní telefony),
- ❖ nářadí, nástroje, přístroje a přípravky pro řemeslné práce a výrobní činnosti,
- ❖ hračky a hry, sportovní potřeby a pomůcky,
- ❖ pomůcky pro vzdělávání,
- ❖ trenažéry na výcvik kompenzačních zručností,
- ❖ pomůcky pro diagnostiku.

Michalík (2007, s. 333 -335) dělí kompenzační pomůcky na:

- ❖ pomůcky pro domácnost,
- ❖ pomůcky pro snižování a odstraňování informačních a komunikačních bariér,
- ❖ pomůcky usnadňující orientaci a samostatný pohyb,
- ❖ pomůcky pro volný čas.

SONS ČR dělí kompenzační pomůcky na:

- ❖ optické pomůcky,
- ❖ optoelektronické pomůcky,
- ❖ pomůcky na bázi PC (digitální čtecí zařízení s hlasovým výstupem pro nevidomé, digitální zvětšovací lupy pro slabozraké, elektronický zápisník pro nevidomé),
- ❖ speciální hardware (např. Braillovský řádek, Braillovská tiskárna),
- ❖ speciální software (hlasové výstupy (odečítač obrazovky + hlasová syntéza), softwarové lupy (s nebo bez hlasové podpory), programy pro zpracování tištěného textu, programy se speciálními funkcemi),
- ❖ ostatní pomůcky (např. pomůcky usnadňující orientaci a samostatný pohyb (bílé hole, akustické systémy (majáčky) pro snadnou orientaci), pomůcky pro určení času, indikátory a měřicí přístroje s hlasovým výstupem, pomůcky umožňující zápis nebo záznam informací (Pichtovy psací stroje, magnetofony a diktafony apod.), hry, pomůcky pro domácnost (oddělovač žlutků, speciální jehly aj.), šablony pro podpis, atd.).

Výčet jednotlivých pomůcek by byl velký, proto jmenuji jen některé z nich s přiřazením do výše jmenovaných skupin.

Do optických pomůcek řadíme různé typy lup např. lupy do ruky, lupy hlavové, lupy bez osvětlení atd., Galileiho systém, Keplerův systém, stojany na lupy, sklopné desky, osvětlení, filtrové brýle aj.

K optoelektronickým patří další typy již více speciálně upravených lup. Clearview nepřenosná stolní lupa, která umožňuje prohlížení černobílých i barevných obrázků dle typu kamery.

Má vodící linky nebo okna, které zlepšují orientaci v textu. Zvětšování je automatické i manuální a to až 50 krát podle typu monitoru, a objektivu. Dále do této skupiny patří Prisma – přenosná lupa, Maxlupe, miniMAX. MANO, dokáže text zvětšit až dvacetkrát. Lze použít jak černobílí tak i barevný režim čtení. Má funkci znehybnění obrazu a do paměti této lupy lze uložit 3 snímky. Její výhodou je i stojánek výklopný stojánek, která nakloní obrazovku k uživateli a pod ní se vyskytne prostor pro psaní. Maggie je lupa velikosti kreditní karty. Zvětšení textu je možné až 11x, zobrazení je jak barevné tak černobílé, má i funkci znehybnění obrazu. Je vhodná jen k zpřístupnění krátkých informací (cenovky, jízdní řády apod.) není však na delší souvislé čtení. Patří zde i Compact aj.

Pomůcky na bázi PC (Výpočetní technika) a speciální hardware a software

Zpřístupnění výpočetní techniky pro osoby se zrakovým postižením bezpochyby znamenal obrovský pokrok. Výpočetní technika slouží nejen ke čtení (e-mailů, knih aj.) a psaní (dopisů, pracovních záznamů aj.), ale také ke zjištění velkého množství informací, využívání internetových služeb a v neposlední řadě umožňuje trávení volného času. Jejich výhodou je i zapojování dalších smyslů jako je hmat a sluch. K nevýhodě těchto užitečných pomůcek patří jejich vysoká cena. Radíme zde digitální čtecí zařízení, digitální zvětšovací lupy, speciálně upravené počítače, notebooky, netbooky, kterou jsou vybavené odečítači obrazovky, hlasovými syntézami, softwarovými lupami apod. Setkala jsem se s počítači, které byly vybaveny programy Zoom Text, který text buď zvětšuje, nebo zvětšuje a zároveň i odečítá hlasem z obrazovky. Čte např. dialogová okna, menu, lišty, dokumenty, internetové stránky, elektronickou poštu aj. Lze nastavit různé úrovně mluvení, text lze číst po znacích, slovech, řádcích. Má mnoho funkcí a je užitečným pomocníkem. Druhým programem je ozvučený Jaws.

Do hardware radíme Braillovský řádek. Má tvar kvádra. Na jeho přední straně se zobrazují jednotlivá písmena braillovské abecedy. Slouží k práci s informacemi v digitální podobě. Braillovský řádek se k PC připojuje kabelem nebo bezdrátově. Uživatel braillovského řádku musí tedy ovládat PC a mít aktivní znalost Braillova bodového písma. Pořizují si jej většinou lidé nevidomí od narození, kteří se ve školním věku přirozeně učí Braillovo písmo během školní docházky a tuto dovednost uplatní při dalším studiu, zaměstnání apod. Podle jejich počtu rozlišujeme řádky, které mají nejčastěji 40 nebo 80 znaků. Braillovské řádky mají také řadu tlačítek, jež např. slouží k posunu zobrazovaného textu na řádku a tím usnadňují uživateli práci. Ten nemusí složitě přesouvat ruce z braillovského řádku na klávesnici a zpět. Orientační

cena Braillovského řádku se pohybuje okolo 90.000 Kč a výše, záleží na určitém modelu a dodavateli.

Ostatní pomůcky

❖ Mobilní telefony

Informace se z mobilního telefonu předávají na základě hlasové syntézy, která uživatelům předčítá všechny běžné funkce telefonu. Hlasová syntéza předčte uživateli stav signálu, stav baterie, volajícího, SMS zprávu aj. Uživatel si na jejím základě zvládne sám uložit nový telefonní kontakt, napsat SMS zprávu apod. Některé telefony jsou vybaveny dokonce i GPS navigací, která je rovněž velmi užitečným pomocníkem. Důležité je, aby klávesnice telefonu byla pro uživatele dostatečně hmatově rozpoznatelná. Pro slabozraké uživatele je vhodným telefonem např. Aligator, který má dostatečně velká tlačítka a displej s výrazným podsvícením.

❖ Digitální záznamníky

Digitální záznamníky jsou další oblíbenou pomůckou. Informace lze do nich přehledně roztrždit a nahrávat do jednotlivých složek a pak si je bez problému opět vyhledat. Jsou v praktických rozměrech s hmatnými tlačítky a opatřeny hlasovým průvodcem. Někdy se stane, že si uživatel tohoto průvodce omylem vymaže. Dá se znovu bez problému nahrát. Nahrané složky lze stáhnout i do PC a dále s nimi pracovat. Naši klienti si na ně nahrávají naši nabídku měsíčních akcí, dny a popis divadelních představení, koncertů, recepty, odjezdy různých dopravních prostředků aj.).

❖ Bílá hůl

Bílá hůl je pro nevidomé, nejdůležitější kompenzační pomůckou, protože jim umožňuje orientaci a samostatný pohyb v prostoru. Můžeme je rozdělit na orientační, signalizační a opěrné. Orientační hole mohou být pevné, skládací, teleskopické nebo kombinované. Délka orientační hole je u každého nevidomého jiná. Orientačně by měla sahat po hrudní kost. Jsou delší než hole signalizační. Je to z důvodu potřeby dostatečného odstupu od překážek a bezpečnosti. Slouží k chůzi po vyznačených liniích, k udržení směru, upozorní nevidomého na obrubník, zeď apod. Je zakončena různými typy koncovek. Jsou pevné nebo rotační a mohou být i např. keramické. Průměry koncovek jsou také různé. Záleží jen na uživateli, co si ze široké nabídky zvolí.

Úkolem signalizační hole je upozornit „vidoucí“, že se v jejich okolí pohybuje osoba slabozraká nebo osoba s postižením zraku. Pokud zrovna není možné použít orientační hůl, může ji nahradit signalizační, která usnadní orientaci a upozorní např. na počátek schodiště atd. Vyrábí se ve stejných variantách jako orientační.

Opěrné hole jsou krátké a robustnější konstrukce. Slouží k zajištění stability při chůzi i ve stoje. Jsou zakončeny protiskluzovou koncovkou. Bílé hole mají tedy pro osobu se zrakovým postižením funkci ochrany, bezpečnosti, orientace, informace, ale také osobu se zrakovým postižením ve společnosti označují. Bílá hůl spadá do pomůcek, které jsou ještě stále zatím hrazeny z veřejného zdravotního pojištění v plném rozsahu. Na základě předpisu oftalmologa nebo praktického lékaře má nevidomý nárok na tři hole za rok zdarma. Do předpisu se vždy musí uvést kód a potřebná velikost hole. S touto pomůckou seznamuje uživatele obecně prospěšná společnost Tyfloservis o. p. s. v rámci kurzu prostorová orientace. Na závěr zmíním existenci černobílé hole, která se užívá v případě, že se jedná o kombinaci zrakového a sluchového postižení.

Existují i pomůcky upozorňují na překážku odrazem ultrazvuku, převedeným na vibrační nebo zvukový signál. Jsou jimi např. ultrazvukové brýle, které zachycují překážky od vzdálenosti 3m směrem k obličejí. Vibrační úroveň je nastavitelná. Pokud se přibližujete směrem k překážce, narůstá intenzita signálu. Výhody brýlí jsou, že uživatel má volné ruce, slouží jako ochrana očí anebo se dají použít třeba i jako doplněk bílé hole.

❖ **Vodící pes**

Pes výrazně urychluje a zjednodušuje pohyb nevidomého a vede opět k jeho větší samostatnosti a nezávislosti na okolí. Prvním krokem k jeho pořízení však je, zvládnutí samostatné orientace v prostoru. Vodící pes u nevidomého nebývá jen prostředníkem, jak se někam dopravit, snadněji získat kontakty s jinými lidmi, ale stává se i pro něho psychickou oporou, společníkem a někdy i „nejlepším přítelem“. Nevidomý dává psovi příslušné povely, měl by však sám vědět, kam jde, kde se pohybuje a co má přesně pes hledat. Pokud zná dobře svou trasu i psa je pro něho chůze se psem pohodlnější, a nemusí se na cestu tolik soustředit, jako když jde s bílou holí. Za vyřešení všech situací je odpovědný sám nevidomý. Pokud si nevidomý, chce opatřit psa, měl by mít reálné představy o potřebách takového psa, být schopen každodenní péče o něho, mít dostatečnou autoritu, být psychicky vyrovnaný, fyzicky zdatný. Kdo chce vodícího psa, musí se seznámit nejen s jeho klady, ale i zápory. Pro dokonalé

soužití psa se svým pánem je velice důležité, aby se k sobě vzájemně hodili. Často se k sobě dávají podobné povahy. Vodící psi jsou určeny pro osoby s těžkým poškozením zraku nebo osobám zcela nevidomým. Vodící psi procházejí speciálním výcvikem, který trvá okolo 7 měsíců. Předávání novému majiteli probíhá okolo 10 dnů, během nichž si pes na nového pána zvyká. Dodavatelé psů většinou nabízí při výskytu nějakých komplikací i nadále své konzultace. Školící centra vodících psů jsou např. Středisko výcviku vodících psů SONS ČR, Škola pro výcvik vodících psů Adamov, Helpes o. s., Pomocné tlapy o. p. s.

Dovednosti vodícího psa

Vodící pes není jen „domácí mazlíček“ podle vyhlášky č. 388/2011 musí zvládat celkem 34 důležitých dovedností. Níže jsou vypsány některé z nich.

Poslušnost, ovladatelnost a chování psa

Pes by měl být ovladatelný na vodítku jak za klidu, na místě tak i za pohybu. Zvládnout cviky sedni, lehni, vstaň. Cílem aportu je, aby se např. spadený předmět, bílá hůl dostali zpět do rukou nevidomého. V případě odložení, pes nesmí štěkat, musí se chovat klidně a nepouštět své místo. Na přivolání se pes musí okamžitě vrátit. Na veřejných prostranstvích se pes musí chovat čistotně, nesmí být agresivní a obtěžovat kolem jdoucí. Pes by neměl vůbec reagovat na různé zvuky, aby jeho případný strach neohrozil nevidomou osobu. Neměl by si všimnout jiných zvířat, obchodů s potravinami, nádob s odpadky aj.

Při vodění nevidomé osoby

Na povel „vpřed“ se dá pes do pohybu. Jde po levé straně a musí jít kousek napřed, aby mohl označit překážky nebo se jim vyhnul. Chůze by měla být stálá. Nesmí ji zrychlovat ani zpomalovat. Podle pokynů musí změnit směr, pokud to vyžaduje situace, může k odbočení dojít až za chvíli při nejbližší, bezpečné možnosti. Před vstupem do vozovky musí signalizovat okraj chodníku, tak že se zastaví u jeho hrany. Pes čeká na povel k převedení přes vozovku. Pohyblivým překážkám se pes vyhýbá po svém uvážení. Vyhýbá se i vysokým překážkám nebo na ně upozornění zastavením. Před nástupem na eskalátor pes zastaví těsně před ním, tak aby si nevidomá osoba mohla nahmatat madlo. Na povel „vpřed“ nastoupí pes společně s osobou. Během jízdy musí být pes v klidu, neotáčet se a neprojevoval strach. Při vystupování z eskalátoru pes v klidu a plynule vystoupí. Při nepřehledné situaci, kdy nelze dál pokračovat vpřed, se psovi dává povel „vyved“, pes se musí zorientovat a samostatně vyřešit situaci, buď obejít překážku, nebo se vrátit zpět na původní trasu.

Vyhledávací dovednosti

Např. na povely „přechod“, „zastávka“ musí vodící pes nalézt nejbližší správné místo s tímto označením. Na povel „dveře“ musí umět naleznout nejbližší dveře. Po jejich otevření pes s osobou projde, zastaví se a počká, až osoba zavře dveře a pak čeká na další povel. Stejně tak reaguje na povel nalezení výtahu apod. (MPSV ČR, [2011])

❖ Vysílače VPN

Slouží k dálkovému ovládní orientačních majáčků. Některé mohou být zabudovány přímo v bílé holi nebo jsou ve formě malého černého ovladače se šesti šedými kulatými tlačítky. Zmáčknutím konkrétního tlačítka se udělá povel. Ohlásí se např. budova, před kterou se nevidomý nachází, získá se informace o dopravním prostředku a směru jeho jízdy, u řidiče dopravního prostředku se spustí hláška „nástup nevidomého“. Pokud je na přechodu ztišená zvuková signalizace vysílačkou VPN se může aktivovat. To vše lze však využít jen za předpokladu, že je aktivován potřebný majáček. Často se stává, že ne všechny hromadné prostředky jsou ozvučeny a pak nastává trochu problém. Nevidomí se musí ptát kolem jdoucího a je tak více závislým na ostatních lidech. Také se může stát, že nevidomí, žádá o pomoc a nikdo tam zrovna není. Situaci zlepšuje i zaškolování řidičů MHD. Většina z nich má profesionální přístup. Z vyprávění klientů vím, že jsou většinou řidiči velmi taktní, zdvořilí a snaží se, co nejvíce pomoci, ale někdy je to bohužel i přesně naopak.

❖ Pomůcky pro zápis Braillovo písma

Pichtův psací stroj může být jednoruční nebo obouruční. Případně na zakázku se může vyrobit i pravoruční nebo levoruční. Jednoruční využívající více lidí nevidomí (důvod je ten, že když píše jen jednou rukou, druhou rukou si text mohou číst a najít si tak případné chyby) a obouruční používají zase spíše vidící studenti humanitních oborů, nebo nevidomí lidé, kteří o zrak přišli později. Braillovu šesti bodu odpovídá 6 kláves, kterou jsou odděleny u obouručního stroje mezerníkem. U jednoručního je skladba bodů trochu jiná a mezerník tam představuje 2 bod. Při psaní konkrétního znaku se musí stisknout klávesy současně.

Dále zde řadíme ještě tabulku na psaní Braillova písma, která slouží k rychlému zápisu nějaké informace. Je tvořena dvěma rozevíracími deskami. Mezi ně se vloží papír. Ve spodní části desky jsou prohloubené dírky seskupené do šesti bodu a vrchní strana je opatřena malými obdélníky. Bodátkem se pak v jednotlivých obdélníčcích vypichují jednotlivé písmena v Braillu.

Dymokleště slouží ke tvorbě popisek. Tvoří je rukojeť a velký pohyblivý kotouč, po jehož obvodu jsou vyznačena jednotlivá písmena v Braillu, ale i běžnými písmeny. Kotoučem se otáčí až je potřebné písmeno na vyznačené rysce a po té se rukojeť zmáčkne a písmeno se tak vyrazí na dymopásku. Jakmile se napsáno celé slovo na rysce se navolí znak 0, několikrát se zmáčkne, potom se kleště nechají zmáčknuté a pásek s napsaným slovem se vytáhne. Dymopáska je samolepící, takže po odtrhnutí spodní strany se může ihned nalepit na předmět, který se potřebuje označit. Značí se tak např. CD, DVD, kořenky, označení léků, některé písmena na počítačové klávesnici apod.

❖ **Sherlock**

Je čtečkou hlasových etiket a je vhodnou pomůckou pro nevidomé, kteří neumí Braillovo písmo. Jeho příslušenství jsou buď samolepící etikety (spíše na jedno použití) nebo plastové mrazuvzdorné a voděodolné čipy, které se dají používat opětovně. Samotné zařízení vypadá jako malý televizní ovladač. Jeho začátek je širší a směrem konci se zužuje. Tak se pozná, kterou stranou se má používat. Má dvě tlačítka, první slouží ke čtení již nahraného záznamu, druhé slouží k nahrávání, při stisknutí obou tlačítek najednou se záznam vymaže, a může se tak čip použít znovu. Při nahrávání záznamu stačí čip přiložit k hlavě Sherlocka. Nejprve se stiskne první tlačítko, které zahlásí, že na čipu není žádný záznam, pak se stiskne druhé tlačítko a za jeho stálého držení se ozve pípnutí, které signalizuje, že nahrávání může začít. Až po té, co je záznam nahraný se tlačítko může pustit. Značit se tak mohou např. CD, kořenky, sáčky s mraženou zeleninou, mražené maso, cukr, mouka, sůl, pepř aj.

❖ **Indikátory hladiny, světla, barev**

Indikátory hladiny „hladinky“ upozorňují na množství tekutin. Při přiblížení se hladiny k okraji nádoby začnou vibrovat či udělají jistý zvuk, který uživatele upozorní, aby už dále nenaléval. Některé tyto „hladinky“ jsou opatřeny i indikátorem světla. Zmáčkne se na nich vystouplé kolečko (stále se drží) a tím spustí se zvukový signál. Čím je tón signálu vyšší, tím je i intenzita světla větší. Lze si tak snadno např. zkontrolovat, zda se v místnosti svítí či nikoliv.

Colorino slouží k rozpoznávání barev. Určí více než 100 barevných odstínů. Jeho ovládání je snadné, má jen dvě tlačítka pod sebou. První slouží k určení barev a druhé k identifikaci světla. Orientační pořizovací cena je 4.700 Kč.

Colortest slouží rovněž k určování barev, ale mimo to má další funkce jako jsou hodiny, stopky, kalendář, teploměr, hraní her aj. Orientační pořizovací cena je 17.900 Kč.

Další kompenzační pomůcky mohou být hodinky, glukometry, tonometry, kuchyňské a osobní váhy apod., všechny jsou opatřeny hmatovým či hlasovým výstupem nebo kombinací obou.

Pořízení kompenzačních pomůcek není nejlevnější záležitostí. Uživatel si může požádat na Úřadu práce o příspěvek na zvláštní pomůcku. Musí však splňovat příslušné podmínky. Seznam druhů a typů zvláštních pomůcek určených osobám těžce zrakově postiženým osobám, na jejichž pořízení se poskytuje příspěvek, stanovuje vyhláška MPSV č. 388/2011 Sb. Pomůcky jsou rozděleny do 4 skupin v návaznosti na možnost jejich využívání s ohledem na míru a závažnost (stupeň) zrakového postižení, jež se dělí na osoby nevidomé, prakticky nevidomé, s těžce slabým zrakem a se závažným poškozením zraku. Příklad: příspěvek na pořízení zvláštní pomůcky - vodícího psa je poskytnut jen osobám nevidomým nebo prakticky nevidomým nikoliv osobám slabozrakým. Stanovení výše příspěvku se odvíjí od pořizovací ceny pomůcky. Buď je cena pomůcky nižší než 24 000 Kč a v tomto případě se příspěvek na zvláštní pomůcku poskytne, je-li příjem osoby a příjem osob s ní společně posuzovaných nižší než osminásobek životního minima jednotlivce nebo životního minima společně posuzovaných osob podle zákona o životním a existenčním minimu. Z důvodů hodných zvláštního zřetele, zejména žádá-li osoba opakovaně o příspěvek na různé zvláštní pomůcky, jejichž cena je nižší než 24 000 Kč, lze tento příspěvek poskytnout, i když příjem osoby a příjem osob s ní společně posuzovaných přesahuje částku životního minima. V tomto případě se od 1. 1. 2012 uživatel podílí částkou 10% z pořizovací ceny pomůcky. Nejméně však zaplatí 1000 Kč. Je možné žádat i na pomůcku, která již byla zakoupena a to do 12 měsíců od jejího zakoupení. V případě, že cena pomůcky je vyšší než 24 000 Kč, výše příspěvku se stanoví tak, aby spoluúčast osoby činila 10 % z předpokládané nebo již zaplacené ceny zvláštní pomůcky. Maximální výše příspěvku na zvláštní pomůcku činí 350 000 Kč. Součet vyplacených příspěvků na zvláštní pomůcku nesmí v 60 kalendářních měsících po sobě jdoucích přesáhnout částku 800 000 Kč. Rozhodným obdobím, za které se zjišťuje příjem, je kalendářní čtvrtletí předcházející kalendářnímu měsíci, ve kterém byla podána žádost o příspěvek na zvláštní pomůcku.

Na závěr zmíním jen některé dodavatele kompenzačních pomůcek. Vybrala jsem je na základě oblíbenosti našich klientů, spolehlivosti a vzhledem k naší dobré spolupráci.

- Tyflopomůcky Olomouc.
- Sagitta Ltd., s. r. o.
- Galop s. r. o.
- Spektra v. d. n.
- Svárovský s. r. o. (distribuce bílých holí).

1.4 Praktické rady jak se chovat a komunikovat s lidmi se zrakovým postižením

Při setkání s osobami se zrakovým postižením lidé často nevědí jak se k nim chovat, komunikovat nebo nabídnout pomoc. Většina lidí cítí rozpaky, a stává se, že když vidí osobu se zrakovým postižením, tak se jí raději „vyhnou obloukem“, protože neví, jak by jí v případě žádosti mohli poskytnout potřebnou pomoc. Z počátku se možná zdá komunikace s osobou se zrakovým postižením obtížná např. v otázkách popisu jednotlivých věcí, okolí atd. Možné obtíže mohou pramenit z toho, že při komunikaci v běžném životě velmi často využíváme neverbálních prostředků, jako jsou gestikulace, mimika a tím dosahujeme i hlubšího pochopení u lidí, se kterými komunikujeme. Zrak hraje v komunikaci důležitou roli, vnímáme jím okolo 80 % celkového počtu informací. U osob se zrakovým postižením je tento smysl oslaben anebo zcela chybí. Musíme si tedy pomoci verbálními prostředky.

Vše je otázkou cviku. Důležité je však chovat se přirozeně, mluvit v běžné komunikaci s osobou se zrakovým postižením, tak jako s kýmkoliv jiným a vyhnout se projevům soucitu i rozpakům. Lítost zrakově postiženému nijak nepomůže. Pro osobu se zrakovým postižením je pozitivní i negativní zpětná vazba v případě např. ušpinění oděvu. Je vhodné na takové případy taktně upozornit. Kapitola obsahuje základní praktické rady, které mohou sloužit studentům humanitních oborů, kteří se v rámci své praxe, mohou setkat s osobou se zrakovým postižením, ale může sloužit i např. rodinným příslušníkům, jejichž blízcí mají zrakové postižení teprve po krátkou dobu. Rady popisují ze své praxe a dle absolvovaného školení v Tyfloservis o. p. s. Zlín.

- ❖ Najdou se i osoby se zrakovým postižením, které nepoužívají bílou hůl např. ze studu apod. Pokud někdo vráží do lidí, překážek, může se jednat právě o osobu se zrakovým postižením a je zcela na místě, zeptat se jí, zda potřebuje nějak pomoci.
- ❖ I osoba s bílou holí si může číst knihu, jedná se o osobu slabozrakou nebo prakticky nevidomou. (Mnoho mých klientů se tak setkává s divnými pohledy od „vidící“ populace a někdy i s jejich slovním napadáním, např. jak je možné, že jezdí v MHD zdarma, jak to, že má bílou hůl, když si může klidně číst. Tito lidé však vidí jen to, že sice osoba se zrakovým postižením čte, ale už neberou v úvahu jakým způsobem a kolik jí to stojí úsilí).
- ❖ Při kontaktu s osobou se zrakovým postižením je nutné s ní jednat tak, aby se necítila ponížena. Pokud je to nutné, tak je vhodnější používat v hovoru slovo nevidomý ne slepý. Některé osoby na to mohou být dosti citlivé. Není možné spoléhat na nějaký jiný, zvlášť rozvinutý způsob vnímání zrakově postiženého, například dobrý hmat či sluch. Jednejte s osobou se zrakovým postižením tak, jak byste si přáli, aby bylo zacházeno s Vámi.
- ❖ Verbální kontakt musí předcházet vždy fyzickému kontaktu.
- ❖ Osoba jednáající s nevidomým zdraví jako první. Pozdrav s vlastním představením je důležité spojit s oslovením typu: "Dobrý den pane Komárku, jsem pan Kudrna", aby nevidomý věděl, že pozdrav patří jemu. Při odchodu z místnosti je vhodné nevidomého upozornit na odchod z místnosti.
- ❖ Podání ruky na pozdrav. Při setkání stačí nevidomému oznámit "podávám Vám ruku". Při rozhovoru je velmi důležitý oční kontakt s nevidomým a je důležité brát v potaz to, že sluch osoby se zrakovým postižením je citlivější, proto bychom s ním měli komunikovat tváří v tvář a neodvracet se, protože to nevidomí obvykle poznají.
- ❖ S nevidomým je nutno jednat přirozeně a přímo, nikoliv přes jeho průvodce. Ten nevidomého pouze doprovází. Věty typu: "Paní, chce si pán sednout?", jsou naprosto nevhodné.
- ❖ Při použití toalety nasměrovat, kde se nalézá toaleta, kde je toaletní papír, umyvadlo, mýdlo apod., pokud je doprovázející jiného pohlaví, lze požádat o pomoc např.

personál restaurace aj. Nelze-li to, pak doprovod zaklepe na dveře toalety, pootevře dveře, ohlásí svůj příchod a po té vchází se zrakově postiženou osobou.

- ❖ Důležité je neponechávat odsunuté židle či jiné překážky. Osoba se zrakovým postižením může zakopnout a zranit se.
- ❖ Při neočekávaných událostech je nezbytné osobě se zrakovým postižením vysvětlit, co se děje nebo co se bude dít. Stručně popsat situaci, tak i vlastní činnost, jež bude následovat. Pro nevidomého klienta jsou tyto informace nezbytné.
- ❖ Dveře do místností by měly zůstatvat buď zcela otevřené, nebo zcela zavřené aby se předešlo úrazu.
- ❖ Věci nevidomého by měly zůstat na svém místě. S věcmi nevidomého nikdy nemani- pulujeme bez jeho vědomí.
- ❖ Při komunikaci s nevidomým lze bez obav použít slova: vidět, kouknout se, mrknout, prohlédnout si. Tato slova používají nevidomí k vyjádření způsobu vnímání: cítit, hmatat, dotýkat se. Pokud zrakově postiženou osobu známe jen krátce je lepší tato slova používat jen v nevyhnutelných případech. Každý je individuální a někteří lidé mohou být na tato slova citlivější, např. je-li zrakově postižen teprve nedávno.
- ❖ Nikdy neříkejte POZOR! Toto slovo jen zrakově postiženou osobu znejistí, ale nedá jí žádnou informaci. Velmi nebezpečné, když se křikne POZOR!, a zrakově postiže- ná osoba přechází přes cestu, (neví, jestli to bylo na ní, jestli se má zastavit, nebo se vrátit.)
- ❖ Na vodícího psa se nemluví, nemlaská, nehvízdá. Nehladí se a nikdy ho nekrmíme bez vědomí majitele.
- ❖ Při popisech či pokynech u přemísťování či hledání je vhodné používat pojmy (vle- vo, vpravo, nahoře, dole atd..) místo „tady“, „tudy“.
- ❖ Být trpělivý – jisté činnosti, trvají lidem se zrakovým postižením o něco déle než u „vidících“.
- ❖ Popisovat prostředí, jak vypadá, jestli jsou tam i další lidé, okolí během cesty.

- ❖ Při jídle je vhodné popsat základní rozmístění věcí na stole a jídlo na talíři popsat podle rozvržení ciferníku hodin „12“, „3“, „6“, „9“. Např. od 9 do 12 jsou brambory a maso se nachází na 6.
- ❖ Při vstupu do místnosti průvodce dveře otevírá a nevidomý dveře zavírá. Proto je výhodné, aby doprovázený byl na straně závěsů (pantů) dveří; není-li tomu tak, před dveřmi si vymění místa tak, že nevidomý za průvodcem přejde na druhou stranu. Průvodce, nevidomého neprotlačuje, nepostrkuje dveřmi ani jej neobchází.
- ❖ Před vstupem na schodiště průvodce zpomalí nebo úplně zastaví a upozorní nevidomého na směr schodiště: "schody nahoru" apod. Dále mu řekne o prvním a posledním schodu každého schodiště. Při malém počtu schodů, můžeme nahlásit jejich počet. Vždy je nutno, přistupovat ke schodům kolmo a tím zabránit tak možnosti pádu.
- ❖ Při nástupu do auta se průvodce a doprovázený předem stručně dohodnou. Praktické je, aby průvodce položil ruku nevidomého na horní hranu otevřených dveří automobilu, případně upozornil na výši schůdků. Vlastní nástup pak nechá na nevidomém. Je rovněž vhodné předem se dohodnout, kdo zavře. Někdy se může i položit ruka na hlavu nevidomého aby se neudeřil při nastupování do hlavy. Po otevření dveří průvodce informuje nevidomého o terénu před tím, než vystoupí. V případě, že nevidomí pokračuje v cestě již sám, průvodce ho nasměřuje na nejbližší orientační bod.
- ❖ Chce-li si nevidomý sednout, položí průvodce ruku nevidomého na opěradlo. Nevidomému stačí sdělit: "zde je židle, toto je opěradlo" a on sám si zjistí její polohu a posadí se.
- ❖ Průvodce nevidomému stručně popíše místnost, kde se budou zdržovat. To platí i o toaletě. Zde by měl průvodce nevidomému sdělit, o jaký druh toalety se jedná. Zkontroluje čistotu a řekne mu, kde je papír, splachovací zařízení apod.
- ❖ Při delším pobytu musí být klient seznámen s orientační situací místnosti, aby byl následně samostatný - jak vypadá pokoj, kde se nachází jeho lůžko, skříň, noční stolek, kde je umyvadlo, WC apod., jak se obsluhují zařízení, která by při pobytu mohl užívat.
- ❖ Průvodce upozorní nevidomého na netradiční zábranu na chodníku. Při pohybu venku pomůže nevidomému včasné a nedramatické slovní upozornění na výkop, lešení, stavební zábor nebo neobvykle zaparkované auto.

- ❖ Průvodce své průvodcovství nevidomému nabízí, nikoli vnucuje a zásadně nikoho bez upozornění a odpovědi jedince jestli chce, nepřevádí např. přes silnici.

Chůze s osobou se zrakovým postižením by měla vypadat následovně:

- ❖ Osoba se zrakovým postižením se drží průvodce za paži, nad loktem. Prsty zrakově postižené osoby nesvírají paži průvodce – dotyk je lehký nikoliv křečovitý. Průvodcova paže může být v lokti mírně ohnutá anebo je ve svislé poloze. Toto držení je základní. Pokud chodí osoba se zrakovým postižením se stálým doprovodem, mohou se domluvit na jiném držení. Zásadou je hlavně bezpečnost, a aby držení vyhovovalo zrakově postiženému. Zrakově postižený člověk se má vždy pohybovat na bezpečnější straně např. dále od vozovky, aby mu náhodou neuklouzla noha a nepadl pod auto. Není problém stranu kdykoliv během chůze vyměnit.
- ❖ Platí pravidlo, že průvodce jde vždy první. Osoba se zrakovým postižením jde zhruba o půl kroku za svým průvodcem.
- ❖ Průvodce osobu se zrakovým postižením upozorní na situaci zúženého prostoru. Průvodce naznačí pohybem paže, za niž se nevidomý drží, aby se zařadil za něj a šel za ním v zákrytu. Další způsob je, že se chytne zrakově postižená osoba za rameno průvodce.

2 VOLNÝ ČAS U OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

Volný čas využívá každý z nás jiným způsobem. Osoby se zrakovým postižením nemohou ve svém volném čase dělat, vše, po čem touží, ale musí si vybírat takové aktivity, které budou pro ně nejvhodnější, v souladu s jejich bezpečím, možnostmi a individuálními zvláštnostmi a zájmy.

Zájmová činnost je aktivita zaměřená na uspokojení a rozvíjení potřeb, zájmů schopností jedince. Má aktivní charakter a významně ovlivňuje osobnost jedince. Zájem je osobní vlastnost, která vyjadřuje vztah k určitému předmětu nebo jevu a jedinec jí připisuje zvláštní význam. (Němec, 2002, s. 23)

Pokud se speciálně upraví podmínky, mohou osoby se zrakovým postižením vykonávat i řadu aktivit, o kterých se „zdravá populace“ domnívá, že je vykonávat nemohou. Někdy dávají zrakově postižené osoby přednost individuálním aktivitám jako je poslech hudby, televize, čtení braillových knih, poslech zvukových knih, hraní sudoku, skládání origami, věnování se poezii apod. Oblíbenou zálibou pro zrakově postižené osoby jsou hlavolamy. Některé jsou určeny přímo pro nevidomé, ale většina zrakově postižených luští stejné hlavolamy, jako „vidící“, z důvodu jejich lepší dostupnosti a rozmanitosti. Často přichází na řešení snáze a dříve než „vidící“ za pomoci své intuice. Jindy zase dávají přednost skupinovým aktivitám jako je hraní různých stolních her s vidícími lidmi nebo mohou rovněž využívat volnočasových aktivit, jež nabízí i různé organizace např. nyní místo občanských sdružení jsou to nově spolky či obecně prospěšné společnosti a být tak ve společnosti s lidmi stejného postižení. Smysluplné trávení volného času přispívá u osob se zrakovým postižením k jejich rozvoji, seberealizaci, stimulaci, socializaci a kompenzaci zrakového postižení a jeho důsledků. Přináší radost a zvyšuje kvalitu jejich života.

Je mnoho důvodů proč některé osoby se zrakovým postižením nevyužívají možnosti různých aktivit. Mohou jimi být pasivita osob se zrakovým postižením, dále neznalost nabídky, obavy z něčeho nového, nejistota, špatná dostupnost vhodných aktivit, nedostatečně vytvořené podmínky pro zrakově postižené osoby aj.

2.1 Definice a funkce volného času

Volný čas není jen samostatným světem sám pro sebe. Je důsledkem a součástí společnosti. (Vážanský, 1994, s. 5)

V literatuře lze nalézt různé definice volného času a jeho významu. Souvisí nejen časově tj. jako volný a pracovní čas ale také s obsahovými aspekty jako svoboda, volnost a tak přesné definování není jednoduché. Volný čas lze tak chápat v pozitivním i negativním pojetí. Negativní pojetí je chápáno jako určitá zbývající doba po povinnostech, práci, studiu či po uspokojení biologických potřeb. Pozitivní pojetí znamená pro jedince určitou svobodu, je to disponibilní čas, ve kterém se jedinec může nezávisle realizovat a není podvědomě nucen k žádným činnostem. (Vážanský, 1994, s. 11)

Podle Pávkové (2002, s. 13) můžeme volný čas chápat jako dobu, kdy si svobodně vybíráme své činnosti, které děláme dobrovolně a rádi. Přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění. Zahrnují v sobě odpočinek, rekreaci, zábavu, zájmové činnosti a vzdělávání, dobrovolnou společensky prospěšnou činnost.

Podle Němce (2002, s. 17) lze volný čas charakterizovat jako čas, kdy jedinec si svobodně volí a dělá takové činnosti, jež mu přinášejí radost, potěšení, zábavu, odpočinek, a které obnovují, rozvíjejí jeho tělesné, duševní i tvůrčí schopnosti. Čas, v němž je člověk sám sebou, nejvíce patří sám sobě a koná činnosti pro sebe případně pro druhé, ze svého vnitřního popudu a zájmu.

Je to čas, v němž jedinec vykonává činnosti na základě svých zájmů a podle svého uvážení. Je to doba, jež zůstává z 24 hodin. Jedinec se nevěnuje práci, péči o rodinu, vlastní fyzické potřebě (spánek) ani domácnosti. (Průcha, Walterová a Mareš, 2009, s. 341)

Hofbauer (2004, s. 13) vidí volný čas jako činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváním. Vykonává jí na základě svého vlastního rozhodnutí, přináší mu příjemné zážitky a uspokojení.

Jak na volný čas bylo nahlíženo v naší minulosti?

- ❖ Aristoteles volný čas nespojoval s nudou, ale chápal ho jako čas k přemýšlení, příležitost k diskuzím s přáteli, k četbě poezie, poslouchání hudby.

- ❖ Thomasso Campanella chápal volný čas jako čas, který má člověk strávit příjemným studiem, rozhovory, čtením, vypravováním, psaním, procházkami a učit se radostným způsobem. Zavrhoval však ve volném čase hazardní hry jako kostky, karty, nebo šachy. Doporučoval pohybové aktivity. (Knotová, 2011, s. 35-36)

Funkce volného času

M. Kaplan zastával názor, že volný čas přispívá k pocitu někam patřit, rozvíjí pocit individuality. Volný čas má být prospěšný jak společnosti, tak jedinci. Má umožňovat pozitivní zážitky a podporovat tvůrčí schopnosti. (Vážanský, 2001, s. 32)

B. Filipcová specifikovala funkce volného času na odpočinek a rekreaci, kompenzaci, informaci, orientaci. (Vážanský, 2001, s. 32)

Volný čas představuje určitou dobu, v níž je možnost vzdělávání a jež je příležitostí pro získávání informací a životní orientace. (Vážanský, 2001, s. 32)

Německý pedagog volného času H. W. Opaschovsky navrhl přehled potřeb a požadavků člověka na volný čas, ze kterých odvozuje funkce volného času.

- ❖ Potřeba zotavení, klidu, zdraví, osvěžení a dobrého pocitu – rekreační funkce.
- ❖ Potřeba vyrovnání, rozptýlení a potěšení, odstranění zklamání a frustrací – kompenzační funkce.
- ❖ Potřeba poznání a dalšího vzdělávání – edukační funkce.
- ❖ Potřeba klidu, pohody, rozjímání, sebevědomí, hledání smyslu života – kontemplační funkce.
- ❖ Potřeba kontaktu, sdělení a družnosti, navazovat sociální kontakty a partnerství – komunikační funkce.
- ❖ Potřeba společnosti, kolektivního vztahu a tvoření skupin, stabilizace rodinného života, vrůstání do společnosti – integrační funkce.
- ❖ Potřeba účastenství, angažovanosti, sebepojetí, účast na vývoji společnosti – participální funkce.

- ❖ Potřeba kreativního rozvoje – umění, sport ajj., účast na kulturním životě, rozvíjení sebe sama – enkulturační funkce. (Vážanský, 2001, s. 36-38), (Hofbauer, 2007, s. 15)

Tyto funkce se prolínají, mají vnitřní závislost, ale zároveň jsou rozdílného zdůraznění i pořadí. Za individuální funkce můžeme považovat rekreaci, kompenzaci, edukaci a kontemplaci. Za všeobecné funkce komunikaci, integraci, participaci a enkulturaci. Obě kategorie tvoří jednotný celek založený na vztahu jedince a společnosti. Uspokojením těchto funkcí dochází k pocitu blaha, radosti a dobré nálady. (Vážanský, 2001, s. 38)

Francouzský sociolog volného času Roger Sue, rozlišuje tyto funkce volného času:

- ❖ Psychologická (uvolnění, zábava, rozvoj).
- ❖ Sociální (socializace v různých sociálních prostředích - rodina, vztah ke skupině).
- ❖ Terapeutická (zahrnuje hledisko zdravotní, smyslový rozvoj, prevenci chorob, zdravý životní styl, smyslový rozvoj).
- ❖ Ekonomická. (Stafseng, 2000 cit. podle Hofbauer, 2004, s. 14)

Podle Joffre Dumazediera psychologická funkce volného času vyrovnává částečně vliv práce. Zahrnuje v sobě očekávání, naději, zábavu a rozptýlení, kterým může být hra, divadlo, intelektuální a umělecký rozvoj, tvořivost a vzdělávání. (Hofbauer, 2004, s. 14)

2.2 Dovednosti důležité pro kvalitní trávení volného času

Pro těžce zrakově postižené je důležitá prostorová orientace a samostatný pohyb. Mimo dovednosti prostorové orientace a samostatného pohybu potřebují nevidomí pro plnohodnotné trávení volného času také schopnost sebeobsluhy, sociálních a komunikačních dovedností. Nadbytečná závislost zrakově postiženého na vidících osobách výrazně komplikuje sociální vztahy i sebepojetí. Na základě vlastních praktických zkušeností jsou sebeobsluha a prostorová orientace a samostatný pohyb mnou považovány z hlediska dostupnosti volnočasových aktivit za nejdůležitější. Proto jsem se rozhodla ji více popsat.

Mobilita je základním předpokladem samostatného života zrakově postiženého jedince, jeho socializace, začlenění do pracovního procesu i života společnosti. Nevidomý člověk je mobilní, jestliže je schopen shromažďovat a využívat dostatečné informace o svém životním

prostředí tak, aby přešel úrazům a dosáhl svého vytyčeného cíle bez větší námahy. (Wiener, 2006, s. 9)

Mobilita je prostředek k uspokojení osobních i profesních cílů. Je důležitá při seberealizaci, společenském uplatnění, má vliv na celkový stav pohody. Umožňuje snadněji navazovat kontakty, vytvářet vztahy, přátelství, lásku, pracovat i cestovat. (Michalík, 2011, s. 290)

Orientace je procesem k získávání a zpracovávání informací z prostředí, jehož účelem jsou skutečné či myšlenkové manipulace s objekty nebo plánování a realizace přemístování se v prostoru. Předpokladem je mít představu o prostoru a orientačních bodech. (Wiener, 2006, s. 16)

Prostorová orientace a samostatný pohyb zrakově postižených je relativně mladá oblast pedagogiky zrakově postižených, proto i výuka prostorové orientace a samostatného pohybu zrakově postižených osob byla u nás dlouho opomíjena. Při tom, pro každého člověka, jež se stane nově nevidomým, je důležité se zbavit strachu z neznámého prostoru. Celý výcvik PO SP probíhá 1-2 roky a záleží na subjektivní i objektivních podmínkách, za nichž výuka probíhá. Výuka prostorové orientace a samostatného pohybu je zabezpečována ve Zlíně Tyfloservisem o. p. s. jehož zřizovatelem je SONS ČR.

Hlavní zásady výchovy prostorové orientace a samostatného pohybu

- ❖ Zásada cílevědomého, účelného a nenápadného prolínání výchovy PO a SP všemi činnostmi ZP člověka.
- ❖ Zásada bdělé pozornosti – Nepodceňovat ani nepřeceňovat obtíže a nebezpečí, důležitý je klid, soustředění a pozornost.

„Čím složitější je situace, v níž se nalézám, tím víc vnitřního klidu potřebuji pro její vyřešení.“ (Wiener, 2006, str. 31)

- ❖ Zásada kompenzační funkce ostatních smyslů. (Wiener, 2008, s. 30-32)

Členění podle věku

Cílem tohoto členění je stanovit cíle, úkoly a obsah výchovy PO SP u jednotlivých věkových skupin v případě jejich návaznosti.

- ❖ od narození či útlého dětství do tří let,

- ❖ 3-6 let,
- ❖ 6-11 let,
- ❖ 11-15 let,
- ❖ 15-18 let,
- ❖ skupina později osleplých. (Wiener, 2008, s. 34)

Tři základní oblasti výchovy prostorové orientace samostatného pohybu

1) prvky PO SP ZP

Prvky PO SP lze rozdělit do dvou oblastí:

a) zvládnutí základních technik pohybu bez hole:

- ❖ chůze s vodícím psem,
- ❖ bezpečnostní držení postoje,
- ❖ kluzná prstová technika.

b) rozvíjení přirozených pohybově orientačních schopností zrakově postižených a odstraňování nepříznivých důsledků zrakového postižení v oblasti PO SP.

- ❖ omezování odchylek od přímého směru,
- ❖ odhad vzdálenosti,
- ❖ odhad úhlů,
- ❖ výchova ke vnímání sklonu dráhy,
- ❖ výchova ke vnímání zakřivení dráhy,
- ❖ rozvoj sluchové orientace,
- ❖ rozvíjení smyslu pro překážky,
- ❖ chůze po schodišti,
- ❖ posilování stability. (Wiener, 2008, s. 17-18)

2) Technika dlouhé hole

Tato technika se považuje za zcela optimální dle provedených výzkumů v ČR i v zahraničí. Slouží jako ochrana před překážkami a je vhodná k vyhledávání orientačních bodů. (Wiener, 2006, s. 18)

„Pojmem technika dlouhé hole se označuje cílevědomé a poučené užívání bílé hole přesně stanoveného poměru její délky k postavě. Jde o užívání bílé hole, které poskytuje zrakově postiženému plnou bezpečnost i subjektivní jistotu při dodržení základních fyziologických a estetických pravidel pohybu.“ (Wiener, 2006, s. 18)

Základní techniky dlouhé hole

Základní držení hole – Hůl se drží volně ze stran mezi palcem a prostředníkem, shora přiložený ukazovák směřuje po holi dolů.

Kluzná technika se užívá u začátečníků, později k upřesnění druhu struktury povrchové úpravy terénu nebo na nebezpečných místech – prohlubně, prostor na schodišti apod.

Kyvadlová technika je nejčastější způsob užití dlouhé hole. Spodní konec hole se při chůzi pohybuje do stran cca. v šíři ramen. Došlápnutí chodidla na zem a dotek hole by měly probíhat ve stejném okamžiku, aby byl dodržen přirozený pohyb těla v součinnosti s holí. (Wiener, 2006, s. 104-105)

3) Orientační analyticko-syntetická činnost

Orientační Analyticko – systematická činnost je nejvyšší stádium výchovy prostorové orientace a samostatného pohybu. Zrakově postižený jedinec je chopen využívat všechny druhy informací získaných všemi dostupnými prostředky a aplikuje základní techniky pohybu v procesu prostorové orientace a samostatného pohybu zrakově postiženého. (Wiener, 2006, s. 20)

Jedná se o to, že se jedinec naučí např. „vidět auta“ (rozeznávat o jaký druh dopravního prostředku se jedná, rychlost, směr jízdy aj.). Při této činnosti se v plné míře zapojuje myšlení, představivost, zkušenosti, intuice, soustředění. (Michalík, 2011, s. 290 - 291)

K orientaci v prostoru napomáhají osobám se zrakovým postižením tzv. Orientační body a orientační znaky. Orientační body jsou místa na trase, které lze snadno a rychle objevit hma-

tem a významným způsobem se odlišuje od okolního prostředí. Např. roh domu, sloup veřejného osvětlení, obrubník, zábradlí, strom, poštovní schránka, odklon od terénu apod. Jsou to body, které se nemění a jsou velmi důležité, protože jsou identifikací bezpečného postupu k cíli a uklidněním, že osoba se zrakovým postižením jde správně. (Michalík, 2011, s. 291)

Podobnou funkci mají vodící linie, které pomáhají udržovat správný a bezpečný směr chůze. Mohou být přirozené – např. tráva, chodník nebo umělé např. varovné pásy v místech přechodů pro chodce, jež varují před vstupem do vozovky. (Michalík, 2011, s. 291)

Orientační znaky lze charakterizovat jako trvalou hmatovou, sluchovou nebo čichovou informaci, která vede k dotvoření představy o prostředí nebo prostoru. Např. vůně pekárny, drogerie, restaurace, směr slunečních paprsků, které lze cítit na tváři apod. (Michalík, 2011, s. 291)

Sebeobsluhou v užším slova smyslu můžeme označit různé činnosti, které děláme bez pomoci jiných osob jako každodenní činnosti nakupování, hygiena, oblékání, příprava jídla, praní, žehlení atd. Můžeme zde zahrnout i péči o jiné osoby. Jsou to činnosti, které se mohou zdát jako maličkosti avšak u osob se zrakovým postižením jsou v případě zvládnutí brány jako velký pokrok k cestě k jejich samostatnosti a nezávislosti na druhých lidech. Vidící člověk dělá různé činnosti automaticky a nevěnuje jim zvláštní pozornost, protože jsou pro něho zcela běžné a samozřejmé. Např. uvaření kávy, uvaření oběda. Osoba se zrakovým postižením musí u této činnosti přemýšlet, zvolit optimální způsob řešení, použít pomůcky, zohlednit čas, který příprava zabere. Sebeobsluha patří z hlediska náročnosti na jedno z předních míst k cestě zvládnutí samostatného života. (Michalík, 2011, s. 288)

Sebeobsluha s prostorovou orientací a samostatným pohybem úzce souvisí. V obou se prolíná řada společných prvků. Úspěšným zvládnutím obou dovedností se osoba se zrakovým postižením stává jistější, stává se sebevědomější a rozšiřují se tak činnosti a aktivity, které může vykonávat. (Michalík, 2011, s. 290)

Komplexní zvládnutí prvků sebeobsluhy a prostorové orientace napomáhá osobě se zrakovým postižením k bezproblémovému zařazení do okolní společnosti. Usnadňuje jí interpersonální komunikaci a nabízí nové možnosti seberealizace v různých oblastech života. Osoba

se zrakovým postižením se tak může angažovat ve sportu, v kultuře apod. (Ludíková, 2006, s. 32)

2.3 Volnočasové aktivity u osob se zrakovým postižením

Výčet aktivit pro osoby se zrakovým postižením je rozmanitější než se možná na první pohled může zdát. Tato kapitola nabízí základní přehled činností.

Volnočasové aktivity můžeme u osob se zrakovým postižením rozdělit rámcově do pěti oblastí:

- ❖ Společenskovední - zde patří aktivity, které vedou k poznání aktuálního společenského dění, ale i historie. Studium cizích jazyků, sběratelské činnosti, zapojení do různých kroužků, či klubů atd.
- ❖ Pracovně-technické - tyto aktivity napomáhají k systematickému zdokonalování manuálních dovedností, obohacování vědomostí o technické poznatky i jejich užívání v praxi. Jedná se o rukodělné aktivity, variabilní modelářské činnosti, vaření, kurzy výpočetní techniky aj.
- ❖ Přírodovědné, ekologické - zde můžeme zařadit zájem o pěstování různých druhů rostlin, chov zvířat, poznávání přírody formou procházek.
- ❖ Esteticko-výchovné - činnosti zaměřené na rozvíjení výtvarného, hudebního, literárního, dramatického a hudebně-pohybového projevu, na kulturu chování, rozvíjení tvořivosti. Ve výtvarných činnostech je zapotřebí zohlednit stupeň zrakového postižení a od toho odvíjet výtvarné činnosti. U slabozrakých je třeba dodržovat zrakovou hygienu, pracovat s kontrastními a bezprašnými materiály. Nejvíce rozšířenou aktivitou je oblast hudby, které se mohou věnovat všichni. Osoby se zrakovým postižením se mohou věnovat sólovému či sborovému zpěvu, hře na hudební nástroje, věnovat se tanci, který napomáhá rozvoji přirozených pohybů či jen hudbu poslouchat. Dále se osoby se zrakovým postižením mohou věnovat literárně-dramatické zájmové činnosti, jako jsou recitační kroužky, návštěva kulturních představení – divadla, kina, koncerty, besedy, čtení knih v Brailu atp.
- ❖ tělovýchovné, sportovní a turistické (Ludíková a Stoklasová, 2006, s. 38 - 40)

Čtení zvukových knih

Ke knihovnám pro osoby se zrakovým postižením můžeme zařadit např. velmi oblíbenou knihovnu digitálních dokumentů či knihovnu a tiskárnu pro nevidomé K. E. Macana. Ve Zlíně jsou rovněž přístupné zvukové knihy z fondu zvukových knih pro zdravotně postižené v Knihovně Františka Bartoše, kde téměř každý měsíc přibývají různé tituly nakoupené z knihovny K. E. Macana. Zvukové knihy jsou nahrány na magnetofonové kazety a na CD ve formátu MP3. Půjčují se v hudebním oddělení a jsou značeny signaturou MP. Pro snadnější orientaci ve zvukových knihách SIA SONS Zlín nahrává jednotlivé čísla signatury a název knihy s jejím krátkým popisem do zvukového magazínu Světlo i do jeho tištěné podoby.

Knihovna digitálních dokumentů

Knihovna digitálních dokumentů je součástí odborného pracoviště Digitalizace a technická podpora, jež je pod správou SONS ČR. Digitální podoba dokumentů je jedním z mála způsobů, jak se osoba se zrakovým postižením může dostat k velkému množství informací, nebo se jen pobavit či poučit. Tato knihovna je speciálním systémem pro zpřístupnění tištěných knih, časopisů a textů pro potřeby osob se zrakovým postižením. Byla zřízena již roku 1993, ale postupem času dochází k její moderní přeměně. Poslední proběhla v roce 2010 a byl zajištěn 24 hodinový dohled, aby nedocházelo k výpadkům v systému, ke kterým někdy docházelo. Současný nový systém umožňuje komfortnější vyhledávání, možnost přiřazení knihy k více příslušným žánrům, pohodlnější listování v nových knihách či časopisech, nastavení si hlídání svých oblíbených typů knih. Činnost je zaměřena na digitalizaci učebních textů, populárně naučné i odborné literatury a úředních dokumentů, ale i tzv. oddechové literatury. V KDD je možné také vyhledávat podle celé škály hledisek a nastavení. Registrovaní uživatelé mají pak možnost na základě vyhledání si dokument stáhnout a následně přečíst. Jedná se o knihovnu chráněnou. Knihovní systém je zabezpečen proti zneužívání neautorizovanými osobami tak, aby nebyl porušován autorský zákon. Do této knihovny se mohou zaregistrovat uživatelé, kteří jsou občany České republiky, jsou starší patnácti let a držiteli průkazu ZTP/P nebo ZTP. (KDD, ©2006 – 2013)

Knihovna a tiskárna pro nevidomé K. E. Macana

Zpřístupňuje nevidomým a těžce zrakově postiženým občanům informace i umělecké hodnoty prostřednictvím Braillova písma, zvukových záznamů, reliéfní grafiky či digitálních textů. Výpůjčka je pro uživatele knihovny zdarma. Stačí vyplnění čtenářské přihlášky a její potvrzení buď očním lékařem nebo zasláním kopie průkazu ZTP/P. Služby v KTN jsou poskytovány formou zásilkové služby, osobních výpůjček, rozvážkové služby a Digitální knihovny. KTN eviduje přes 5000 čtenářů. Největší zájem je již po léta soustředěn na zvukové knihy. Převážná část uživatelů služeb KTN jsou lidé, kteří přišli o zrak v pozdějším věku a naučit se číst plynule a dostatečně rychle Braillovo písmo jim zpravidla působí problémy. Pro mnohé z nich je zvuková kniha, bezprostředně po ztrátě zraku, prvním krůčkem ke znovunalezení vnitřní rovnováhy a vítaným prostředkem k vyplnění volného času, kterého mají v této době mnohdy nadbytek. Z pozice těchto lidí má zvuková kniha téměř nenahraditelnou terapeutickou a rehabilitační hodnotu. Zvukovým knihám dávají přednost i nevidomí, kteří Braillovo písmo bezpečně ovládají. Je tomu tak proto, že tento způsob četby je mnohem rychlejší a pohodlnější. Kazety, CD a CD ve formátu mp3 zaberou mnohem méně místa než objemné svazky ve slepeckém písmu. V oddělení osobních výpůjček lze využít i službu zkopírování titulů na pevné paměti s USB připojením. (Knihovna a tiskárna pro nevidomé, 2013)

Časopisy pro zrakově postižené osoby jsou např. Zora, Ema, Azor, Naše Šance, Jeden svět, Polyfemos, Beránek, aj. Bývají dostupné, v Braillovu písmu, zvětšeném černotisku, tak i ve zvukové podobě.

Organizace pro zrakově postižené si publikují i vlastní časopisy: SONS Zlín – Světlo, TyfloCentrum Olomouc - Majáček, TyfloCentrum Pardubice - Kukátko, Tyflocentrum Brno - Chaloupka apod.

Pohybové a sportovní aktivity

Všestranné pohybové a sportovní aktivity napomáhají k urychlení procesu sociální rehabilitace a akceptaci zrakové vady, úplné či částečné ztráty zraku. (Křivohlavý, 2001 cit. podle Trnka, 2012, s. 7)

Ztráta zraku vede ke snížené potřebě pohybu. I nepatrná porucha zraku může zapříčinit pokles pohybových aktivit. V mnoha případech to souvisí s obavami z možného zranění. U

osob se zrakovým postižením se objevují vady držení těla, které jsou zapříčiněny svalovou nerovnováhou. Pro uchování a rozvoj motorických stereotypů a stávajících pohybových dovedností, je žádoucí aby se osoby se zrakovým postižením věnovali pohybovým aktivitám, které pozitivně ovlivňují jejich psychiku, sebevědomí a chuť do života. (Trnka, 2012, s. 15-16)

Nezbytnou podmínkou pro provozování sportu a pohybových aktivit osobami se zrakovým postižením je vyjádření očního nebo praktického lékaře k zamýšlené aktivitě vzhledem k charakteru a možnému vývoji zrakové vady. Např. u poruch sítnice a u některých typů glaukomu je vyloučena vysoká fyzická zátěž. (Trnka, 2012, s. 16)

Při pohybových aktivitách je zapotřebí rovněž zohlednit i předcházení úrazům a další specifika jako přizpůsobení sportovního vybavení i prostředí (např. při goalballu, kdy při hře v hale musí být naprosté ticho, aby se hráči dokázali soustředit a rozpoznat polohu rolničkou ozvučeného míče a bránit tak svou branku před gólem), orientaci, pomoci osobě se zrakovým postižením vytvořit si představu o pohybech, jež jsou nutné při realizaci aktivity aj.

Vhodnými aktivitami může být běh na lyžích, bowling, kuželky, lukostřelba, plavání, tandemová cyklistika, vodní sporty, zvuková střelba, turistika show down a šachy. (Trnka, 2012, s. 16)

Mezi sporty osob se zrakovým postižením zařazené do programu paralympijských her a provozované v ČR patří atletika, plavání, alpské lyžování, běh na lyžích, cyklistika a goalbal. Ostatní paralympijské sporty jako biatlon, fotbal, jachting, veslování apod., jsou v ČR provozovány jen výjimečně jednotlivci nebo se neprovozují vůbec. Letní a zimní paralympijské hry se konají ve stejném roce a místě jako olympijské hry. (Trnka, 2012, s. 22)

Minimální úroveň zdravotního postižení, jež opravňuje sportovce, k účasti na sportovních akcích pod patronací IPC (International Paralympic Committee) stanovují jednotlivé mezinárodní federace sdružené v IPC.

Klasifikace

IBSA (International Blind Sport Association) stanovuje požadavky pro klasifikaci zrakově postižených sportovců.

Klasifikace se provádí u lepšího oka s pomůckami. Zajišťují ji oční lékaři s akreditací příslušné klasifikační komise IBSA. Klasifikátor nesmí na mezinárodních závodech klasifikovat sportovce ze stejného státu, ze kterého sám pochází. Pro každou kategorii jsou zvláštní pravidla podle, níž sport probíhá.

B1 – bez světlocitu nebo se světlocitem, neschopnost tvar ruky z jakékoliv vzdálenosti a směru

B2 – od schopnosti rozeznat tvar ruky až po zřetelnou ostrost 2/60 a nebo zorné pole menší než 5 stupňů

B3 – od zřetelné ostrosti 2/60 do 6/60 anebo zorné pole větší než 5 stupňů. A menší než 20 stupňů. (Trnka, 2012, s. 21)

Organizace sportu osob se zrakovým postižením jsou např.: Unie zdravotně postižených sportovců ČR, Český paralympijský výbor, Český svaz zrakově postižených sportovců, Sportovní kluby a tělovýchovné jednoty např. Handicap. Dále lidé se zrakovým postižením mohou využít sportovní aktivity, jež pořádá Tandem Brno a z hlediska rekreačního sportu i jednotlivá TyfloCentra o. p. s. a jednotlivá střediska integračních aktivit SONS ČR, aj.

Škála sportovních aktivit, které osoby se zrakovým postižením provozují je značně široká. Provozují se jak individuální tak i kolektivní sporty. Mimo již zmíněné sporty jsou to např. baseball, orientační běh, atletika, horolezectví jak na umělých stěnách, tak i v přírodních podmínkách, judo, jízda na koni, bruslení, sáňkování, turistika, kuželky, míčové hry ale také spinning aj. Níže v textu budu více popisovat jen některé sporty vhodné pro osoby se zrakovým postižením, které jsou z mého pohledu zdrojem nevšedních zážitků.

Běh na lyžích

Osoby se zrakovým postižením zpravidla při běhu na lyžích využívají pomoc traséra. Běžec-kou stopu je schopen nevidomý lyžař najít sám, pokud se nachází v její blízkosti a to pomocí soustředných kruhů a postupně se zvyšujících poloměrech. Nevidomý lyžař se orientuje pomocí sluchu, zejména slovními pokyny traséra. Trasér s dostatečným předstihem upozorňuje postiženého lyžaře na větve či jiné překážky, které ho mohou zasáhnout. Nebo na změnu trasy – nerovnost, svah, změna směru. Trasér rovněž vhodně popisuje okolí cesty. Měl by se ozývat lyžaři v krátkých intervalech pro pocit bezpečnosti a jistoty, že je trasér zrakově postiženému na blízku. Sdělit přibližnou délku stoupání, klesání – např. je to bez-

pečně pojedeme rychle, je tam protisvah apod. Lyžař, který jede za trasérem na hůlky, nesmí brzdit více než trasér, protože ho hůlky mohou strhnout v před a dojít tak k pádu.

Klesání „na hůlky“ způsob sjíždění kopce bezpečným způsobem bez časové prodlevy. Trasér nejprve poklepe lyžaři hůlkou na hůlku na stejné straně, poté obě své hůlky zvedne nahoru na úroveň rukou lyžaře, lyžař hůlky uchopí a posune ruce na konec hůlek

Trasér jedoucí před lyžařem udržuje vhodnou vzdálenost, nesmí být blízko, aby nebrzdil lyžaře ani příliš daleko, aby lyžař nevyjel ze stopy. Trasér může navádět taky ze zadní pozice což je pro většinu traséru jednodušší z důvodu zrakové kontrole lyžaře. Vhodnou přípravou na běh na lyžích jsou cviky rovnováhy a koordinace např. na Orbitreku (eliptický rotoped se dvěma pohyblivými madly napodobující běh na lyžích) či pomocí chůze s hůlkami tzv. Nordic walking pro nácvik koordinace pohybu horních i dolních končetin.

S výukou se začíná v lehkém terénu s kvalitní stopou a minimální nerovností terénu a na místě, kde nejedí mnoho jiných lyžařů. Lyžař získává první pozitivní zkušenosti a přesvědčení, že po určité době běh na lyžích zvládne. Základním předpokladem je umět bezpečně zastavit. Lyžař by měl být co nejvíce samostatný a po určité době si zvládnout sám nasadit lyže a hůlky. Je potřeba srozumitelně lyžaře seznamovat se zásadami a pravidly lyžování např. horní lyži položíme na hranu, aby nesjela ze svahu, hůlky se pokládají vedle sebe směrem do svahu, lze je tak lépe zvednout. (Trnka, 2012, s. 37-42)

Sjezdové lyžování

Při sjezdovém lyžování musí lyžař důvěřovat svému trasérovi a řídit se jeho pokyny. Jet pouze takovou rychlostí, při níž je schopen rychle a bezpečně zastavit. Rizika sjezdového lyžování není dobré podceňovat. Trasér by měl věnovat náležitou pozornost lyžařovým pocitům při jízdě, zvolit optimální způsob jízdy s ohledem na schopnosti a dovednosti lyžaře. Trasér vybírá vhodné místo k lyžování s ohledem na menší počet lidí na sjezdovce, místo bez nebezpečných překážek, s bezpečným dojezdem do roviny či protisvahu, spolupracuje s vlekařem, aby se zpomalila rychlost vleku při nasedání, může i asistovat zrakově postiženému při nazouvání lyží. Pro osobu nevidomou od narození je obtížnější se naučit lyžovat, protože pokyny není možné doplnit o vizuální ukázkou. Bývají tedy pro zrakově postiženou osobu často nejasné. Rovněž prožívá při lyžování pocity, které dosud nepoznal. Jednou z možností jak provést vizualizaci je polohování lyžaře trasérem na pevné a stabilní podložce.

Nácvik lyžování je rozdělen do tří kroků.

- ❖ Trasér jede s lyžařem na „zádech“.
- ❖ Trasér jede s lyžařem na tyči, či hůlkách.
- ❖ Nevidomý jede již sám s pomocí hlasové navigace. (Trnka, 2012, s. 44-48)

Plavání

Plavání lze rozdělit do dvou skupin. Didaktika plavání se zabývá metodickými postupy, tak, aby osoba se zrakovým postižením zvládla bezproblémový lokomoční pohyb ve vodním prostředí. Závodní plavání se zabývá výkonnostním plaváním, které obnáší svá specifika. V drahách plave méně plavců, než je tomu v klasickém plaveckém klubu, aby se zajistila maximální bezpečnost. Plavci, kteří chtějí závodit na národní a mezinárodní úrovni musí mít platnou klasifikaci. Startovat může každý závodník, který patří do kategorie B1, B2 nebo B3. Při plavecké výuce se vychází ze stejných bodů jako při výuce zdravé populace. Po překonání počátečních obav z neznámého prostředí zahajujeme cvičeními ke zvládnutí vodního prostředí. Učí se příchod ke dráze, bezpečný vstup do vody, cvičení pro snášení vody v obličeji (cákání, polévání hlavy apod.) základy dýchání, potápění, aj. Po zvládnutí dovedností se nacvičují základní plavecké polohy a dále se přidávají pohyby dolních končetin – prsový záběr, kraulové a znakové nohy. Poté se nacvičují pohyby dolních končetin již ve vodě s úchopem za kraj bazénu. Nácvik poloh horních končetin se provádí ve stoji, přímým vedením pohybu. Další nácvik pohybu horních končetin probíhá ve stoji s úchopem jedné paže za okraj bazénu. Nacvičuje se tak pohyb pravé a levé paže samostatně. Následuje nácvik ve splývavé poloze s jednou paží na malé plavecké desce. Paže se střídají. Cvičení lze provádět pouze horními končetinami, nebo za současného pohybu dolních končetin. Dbá se i na správné dýchání a tak se vytváří základ pro zvládnutí celkové souhry. Nácvik souhry je nejsložitějším úkolem, protože probíhá současně několik pohybů nutných pro vlastní plaveckou lokomoci. Z hlediska času jde o náročný průběh. Každou chybu je nutné korigovat ihned, aby se předešlo trvalé fixaci, která se pak špatně odstraňuje. V počátcích výuky se využívá cvičení u stěny bazénu, pro větší jistotu plavce. Pro zajištění bezpečného pobytu zrakově postiženého na bazénu je nutné zajistit asistenci od příchodu do prostoru šatny, přes pobyt v šatnách, sprchách, odchodech na WC, až do opětovného odchodu, či předání průvodci. Je důležité, aby z pobytu na bazénu i z vlastní činnosti ve vodě vznikaly pozitivní

prožitky. Jen tak se zrakově postižený plavec bude chtít dále zdokonalovat v plavání a možná se věnovat i závodnímu plavání.

Tapping slouží k informování plavce o blížícím se konci bazénu poklepem holí na hlavu či záda. Je povinný pro plavce v kategorii B1. Vyžaduje se asistence dvou Tapperů (osoby jež upozorňují zrakově postiženého na konec bazénu) na každém konci bazénu stojí jeden. K signalizaci se používá delší hůl zakončená měkkým předmětem např. tenisovým míčkem. (Trnka, 2012, s. 31-37)

Plavání je mezi zrakově postiženými osobami oblíbeným sportem, který má na ně také rehabilitační vliv.

Tandemová cyklistika

Jízda na dvojkole je mezi zrakově postiženými velmi oblíbeným sportem, při kterém si odpočinou od neustálého soustředění na svůj pohyb. Mohou se uvolnit a relaxovat. Je pro ně příjemné si během jízdy jen tak nezávazně povídat a nechat si popisovat okolní přírodu. Některá SIA střediska SONS ČR i jednotlivá TyfloCentra pořádají rekondiční pobyty spojené s tandemovou cyklistikou. Oblastí, jež je na tandemovou cyklistiku, jako stvořená je Lednicko-Valtický areál. Jízda na tandemu není nijak zvlášť náročná, ale přesto z počátku může působit určité potíže. Má také svá jistá specifika a je na místě být opatrný a předcházet možným úrazům. Tandem řídí vidící osoba, která umí jezdit na běžném kole. Obvykle jako první nastupuje zrakově postižený a řidič pevně drží kolo. Dále je nutné uvědomit si trochu odlišné reakce kola, které vyplývají z jeho délky a také aby se spolu vidící a zrakově postižená osoba sešli při úkonech jako je nasedání, sesedání, rozjíždění a zastavení. Při zastavování je důležité, aby na tuto skutečnost řidič svého spolujezdce včas upozornil a připojil informaci, na kterou stranu se bude z kola sesedat.

2.4 Nabídka aktivizačních činností ve Sjednocené organizaci nevidomých a slabozrakých Zlín

Aktivizační činnosti pro osoby se zrakovým postižením z oblasti Zlínska, jsou realizovány v rámci střediska integračních aktivit Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých Zlín (SIA SONS Zlín). Každý měsíc se uskutečňují následující pravidelné akce.

V rámci klubu her se v SIA SONS Zlín realizuje:

Showdown

Showdown by se dal nazvat jako aplikovaný stolní tenis pro nevidomé. Hrají jej dva hráči na obdélníkovém stole, na jehož obou zadních stranách jsou brankové jamky. Uprostřed je středová deska. Hraje se pálkami a míčkem, který je ozvučen. Cílem hry je odpálit míček po stole, pod středovou deskou a do soupeřovy branky, zatímco soupeř se tomu snaží zabránit. Vítězem se stává hráč, který jako první dosáhne počtu jedenácti bodů, přičemž rozdíl musí být minimálně o dva body. Pokud se tak nestane, hra pokračuje, maximálně však do stavu 16:16. Poté je jakýkoliv další bod považován za vítězný, i když hráč nezvítězí rozdílem dvou bodů. Během turnaje je čas na jeden set omezen na 15 minut. Pokud se hraje zápas na čas a set neskončil v řádné hrací době, zvítězí hráč, který je v okamžiku vypršení časového limitu ve vedení. Pokud čas vypršel a stav utkání je nerozhodný, pak následuje hod mincí o volbu podání. Následující bod je vítězný.

V průběhu zápasu hráči mění po každém setu hrací strany. V posledním setu hráči mění strany po šesti bodech dosažených jedním z hráčů, nebo poté, co uplynula první polovina čistého času. Pokud se hraje zápas pouze na jeden set, hráči si mění strany poté, co jeden z nich dosáhl šesti bodů, nebo poté, co uplynula první polovina čistého času. Při výměně stran jdou hráči směrem doprava (proti směru hodinových ručiček). Délka stolu se pohybuje v rozmezí 364-366 cm.

Zvuková střelba

Jedná se o simulovanou zvukovou střelbu z pistole ráže 9 mm na terč. Zbraň se drží obouřuč v napnutých pažích. Výhodou je naprostá bezpečnost. Laser z pistole, který vychází z její hlavně, se odráží na plochu terče a opticky je přenesen do počítače, který vše vyhodnocuje. Počítač současně zobrazuje i vyslovuje hodnotu jednotlivého fiktivního zásahu i jeho umístění v terči a ohlásí též celkový součet dosažených bodů v ukončené sérii výstřelů. Nejvyšší tón signalizuje absolutní střed terče. Střelec se řídí pouze svými sluchem, zaměřuje a střílí dle jednotlivých odchylek zvuku.

Tato sportovní volnočasová aktivita pomáhá odreagovat se od stresu, zvyšuje sebevědomí a sebehodnocení zrakově postiženého. Vzbuzuje soutěživost a zároveň spolupatičnost ke stejné skupině postižených. Zlepšuje prostorovou orientaci, držení těla, koordinaci pohybů, zlepšuje sluchové vnímání u zrakově postiženého člověka.

Hry pro zrakově postižené

V SONS Zlín je k dispozici mnoho her speciálně uzpůsobených pro zrakově postižené. Hry slouží ke stmelování kolektivu, rozvíjení a procvičování smyslů, komunikaci, zábavě.

- ❖ Hra 15 - Hlavalam Patnáctka je plastová krabička se 16 malými čtverečky, místo jednoho kamene je volné místo, které umožňuje kameny v krabičce posouvat. Na začátku jsou kameny zamíchány, cílem hry je seřadit je podle na nich napsaných čísel od 1 do 15. Jsou značeny Braillovým písmem.
- ❖ Boj na mostě – hrají dva hráči, hrací deska je menší, obdélníkového tvaru, jež symbolizuje pomyslný most. Hráči si nasadí figurku, každý na okraj své desky a pomocí hodu hmatové kostky se posunují dopředu, hráči se v hodech střídají. Figurky jsou nepřekročitelné. Zasouvají se do vyvrtných otvorů. Až se hráč dostane k figurce protihráče a má např. postoupit ještě o dvě políčka vpřed a již nemůže, tak musí o ta dvě políčka couvnout. Ve hře jde vlastně o takové přetlačování s cílem vytlačit soupeřovu figurku z mostu. Ve chvíli, kdy figurka vykročí z hracího pole, prohrává, protože vypadla z mostu.
- ❖ Logik – Tuto hru hrají dva hráči, z nichž jeden vytvoří tajnou kombinaci kolíčků různých barev a druhý se jí snaží uhodnout. Po každém pokusu se hádající hráč dozví, kolik kolíčků umístil správně a kolik špatně.
- ❖ Solitér – Je logická hra založená na přeskokování jednotlivých kolíčků. Přeskočené kolíčky se dávají na bok s tím, že přeskočit lze jen ty kolíčky, které jsou v sousedství, a je za nimi volné místo. Cílem hry je, aby zůstal jen jeden kolíček. Kolíčky se zasouvají do vyvrtných otvorů.
- ❖ Quardo

Tato hra mi samotné trochu připomíná běžnou hru kvarteto. Hra Qardo obsahuje 64 hracích menších čtvercových karet s různými tvarovými vyseknutými symboly. Těchto symbolů je osm – čtverec, trojúhelník, ovál, kolečko, srdíčko, hvězdička, měsíc a domek. Od každého symbolu je osm kusů. Počet hráčů může být 2 až 8 a mohou hrát i vidící účastníci, za stejných podmínek jako ostatní. Tedy s klapkami na očích. Každý z hráčů se při hraní snaží získat souhlasné symboly, a to v počtu 2 nebo 4 nebo nejvíce možných 8. Nejvyšší počet osmi sebraných žetonů nazýváme QARDO. Při hře je také důležité, aby rozdávající hráč,

dohlížel na hladký průběh hry a také na konci zkontroloval správnost součtu bodů. Počty bodů jsou následující: dva stejné symboly jsou za 1 bod. Čtyři stejné symboly jsou za 3 body. Osm stejných tj. Qardo se hodnotí 6 body. Jeden zvolený hráč rozdává i přijímá vrácené žetony a i jinak dohlíží na správný průběh hry, rozdává každému hráči 4 karty. Po rozdání si každý hráč zkontroluje, zda má souhlasnou dvojici, nebo při větším štěstí i čtveřici. Tyto žetony si ihned odloží a rozdávající hráč mu doplní za odložený počet žetonů do počtu 4. Po výměně u všech hráčů začíná hra. Hráč, na kterém je řada, obdrží od rozdávajícího ze zbývajících nerozdaných žetonů jeden a zase si hráč zkontroluje, zda nezískal souhlasný symbol, který má v ruce. Jestliže jej získal, odloží si jej a doplní si žetony do počtu 4. Jestliže nezískal souhlasný symbol, musí jednu kartu vrátit, aby v ruce měl jenom počet 4 karty. Symbol na žetonu, který vrací, ohlásí spoluhráčům. Každý z následujících hráčů může vybírat z návratné „hromádky“. Hraje se dokola, přičemž každý hráč musí mít v ruce stále 4 karty. Až jsou všechny karty vybrány, hráči si mezi sebou žetony tahají z ruky a snaží se získat souhlasný symbol. Hra končí, až jsou všechny žetony odložené. Pak nastává počítání získaných bodů, podle získaných dvojic, čtveřic, atd.

Dále jsou to šachy, piškvorky, karetní hry, mlýn, ovčinec, pyramida, sudoku, domino, člověče, nezlob se. Mimo tyto hry jsou pracovníky vymyšleny různé další hry na procvičování paměti, hmatu, rozvoji komunikace apod., např. hra Bingo, AZ-kvíz aj.

Labužnický express

Jedná se o kurz vaření, při kterém se cvičí praktické dovednosti, krájení, loupání, pečení, smažení, stolování aj. Klienti se střídají v roli šéfkuchaře, kdy sami promýšlejí recept podle, kterého se uvaří něco dobrého. Někdy se vaří také recepty známých osobností či podle kuchařky pana Zdeňka Pohlreicha.

Klubové posezení

Posezení při dobré kávě a čaji, při poslechu hudby. Komunikace s lidmi stejného postižení.

Axmanova technika modelování

Více budu tuto techniku modelování popisovat ve třetí kapitole a dále pak v praktické části.

Návštěva divadla

Pro 9. Abonentní skupinu se většinou představení konají jedenkrát za měsíc.

Pohybové aktivity v SIA SONS Zlín

Pohybové aktivity jsou pro člověka se zrakovým postižením velmi důležité. Jejich prostřednictvím probíhá nácvik orientace v prostředí, což má pozitivní dopad na bezpečnost samostatného pohybu, zlepšuje se odhad jednotlivých vzdáleností, zlepšuje se fyzická a psychická kondice, tělesná motorika, koordinace pohybů. Rozvíjí se komunikace s lidmi bez zrakového postižení i se stejným postižením. Zvyšuje se sebevědomí klientů. Pohybové aktivity přispívají k socializaci, rozvoji osobnosti zrakově postiženého. V rámci aktivit probíhá nenásilnou formou cvičení orientace podle hmatu a sluchu, udržení rovnováhy apod. Fyzická aktivita má pozitivní vliv na osobu se zrakovým postižením, přináší uvolnění, odpočinek, posiluje sebedůvěru, odstraňuje strach z pohybu. Do činnosti SIA SONS Zlín byly zařazeny následující pohybové aktivity, z hlediska jejich oblíbenosti, nenáročnosti, relaxace, vybití energie apod.

Bowling

Bowling je provozován jen rekreačně ne závodně. Hra probíhá tak, že osobám se zrakovým postižením asistují, předávají bowlingové koule a navigují jejich hod. V záloze, jsou připraveny i speciální mantinely, které stiskem tlačítka vyjedou po obou stranách dráhy. Takové zařízení mají na bowlingu na Jižních Svazích ve Zlíně, kde bowling jednou za měsíc rádi a s nadšením provozujeme. Je tak zajištěno, že se vždy „nějaké kuželka“ shodí a osoba se zrakovým postižením je pozitivně motivována, neztrácí tak naději a více jí to i baví.

Oproti „našemu bowlingu“ se závodní bowling řídí přesně stanovenými pravidly v závislosti na dané kategorii. Všichni účastníci např. musí mít nasazené speciální brýle schválené IBSA, jež zaručují rovné podmínky pro všechny. Asistenti se schvalují organizačním výborem, když je už hráč na odhozu, nesmí se mu radit, je používáno naváděcí madlo, před zahájením soutěže musí být všechny bowlingové koule zkontrolovány, zda vyhovují specifikaci pro bowlingové koule z hlediska váhy, rovnováhy, otvorů a tvrdosti povrchu apod.

Lezení na umělé stěně

Probíhá přibližně jednou za dva měsíce na lezecké stěně Vertikon Zlín.

Turistický klub HOP

Koná se jednou za měsíc od března do října v závislosti na počasí. Podnikají se trasy v délce 4-10 km v okolí Zlína.

Kromě pravidelných měsíčních akcí SONS Zlín pořádá různé příležitostné akce. V roce 2012 to byly tyto aktivizační činnosti pro osoby se zrakovým postižením: výstava Šangri-la o čtyřech zemích Nepál, Indie, Bhútán a Tibet, kde jsme poslouchali zajímavé videa, dozvěděli se mnoho o místních náboženstvích a někdy až šokujících zvycích, mohli jsme si ohmat různé masky, sošky a další předměty. Při exkurzi na biofarmě Juré, si klienti pohladili malé telátko a kůzlátko, dále ovečky a bernardýny. Ochutnali domácí povidla a po té si různé bio výrobky např. sypané čaje, pohanku, povidla apod., mohli i zakoupit. S výstavou Pojďte s námi do pravěku, ve Valašském Meziříčí se klienti, vrátili v čase do minulosti. Dozvěděli se mnoho z minulosti lidstva, jaké měli lidé obydlí, ohmatali si pazourek, primitivní luk, oštěpy, různé sošky, dýky, meče, hřivny apod. V Kyjově proběhla prohlídka místních krojů. Dále výlet do Olomouce, kde se uskutečnila prohlídka Arcibiskupského paláce s možností haptování různých předmětů a návštěva botanické zahrady se zahradou smyslů pro nevidomé. Na podzim proběhl táborák a čtyřicetiminutová jízda vláčkem Garden tour po Podzámecké zahradě v Kroměříži s výkladem průvodce. Nejzajímavější byly pro klienty stromy Ořešák Černý, kdy každý klient obdržel plod tohoto stromu se svým zvláštním aromatem, a Katalpa Trubačovitá, jejíž větve kořenili v zemi a každý z účastníků si mohutnou Katalpu šel ohaptovat. Dalším zajímavým stromem byl nejoblíbenější strom Kroměříže Lyriovník Tulipánokvětý, jehož list opravdu připomínal hudební nástroj Lyru. Výlet se završil v zámecké čokoládovně. Výlet do Mikulova měl vinařskou tematiku. Probíhala zde výstava Víno napříč staletími, kde byly exponáty haptické i v s popisem v Braillovu písmu. Klienti si zde ohmatali dobové poháry, bystu Rudolfa II, na nádvořích dobové vinné, lisy a předměty moderního umění jako byla např. smrt na klečícím člověku, nebo peříčko jako lavička. Dále byla na programu procházka na Kozí hrádek a návštěva židovského hřbitova a rituální obřadní očistné lázně Mikve. Ve Frýdku-Místku exkurze ve výrobě dortů Marlenka i s ochutnávkou všech výrobků a kávy. Proběhlo posezení ve vinotéce apod. Jedenkrát ročně se uskutečňuje týdenní pobyt na Horní Bečvě. Pořádají se také Dny umění nevidomých na Moravě, které trvají okolo pěti měsíců. Jedná se o uměleckou tvorbu zrakově postižených. Jedenkrát za dva roky se pořádá soutěž ve čtení a psaní Braillova písma.

Klienti SIA SONS Zlín mohou využívat aktivit, které provozuje SONS ČR i v jiných městech, nabídku jednotlivých TyfloCenter o. p. s. Jedná se převážně aktivity, které místní středisko nenabízí např. zahraniční zájezdy a jiné zajímavé pobyty, tandemová cyklistika, exkurze apod.

3 VOLNÝ ČAS A JEHO ÚLOHA V SEBEUPLATNĚNÍ OSOB SE ZRAKOVÝM POSTIŽENÍM

S ohledem na spojení volného času se sebeuplatněním lze zmínit existenci celoživotního vzdělávání a celoživotního učení. Člověk se učí po celý život a u osob se zrakovým postižením to platí dvojnásobně. Učení novým věcem v různých oblastech zabere osobám se zrakovým postižením vzhledem k jejich individuálním potřebám a specifikám daleko více času než běžné populaci. U osob se zrakovým postižením se volnočasové aktivity v mnoha případech překrývají se snahou o pracovní uplatnění. Rozhodla, jsem se, tedy v teoretické části práce, zmínit i tuto možnost, jež vždy byla v životech osob se zrakovým postižením značně problematická.

Podle Hiemstra, (2002 cit. podle Rabušincová a Rabušic, 2008, s. 26) potřeba vzdělávání dospělých v rámci celoživotního učení vyvstala na základě sociálních sil jimiž jsou neustálé sociální změny. Řada tradičních zaměstnání je již zastaralá a mění se hodnotový systém. Lidé si více než kdy jindy uvědomují, že bohatý život lze prožít jen tehdy, když maximalizují svůj individuální potenciál.

Naplňování volného času v rámci „celoživotního učení“ je významné ze dvou hledisek. Z hlediska individuálních potřeb lze zmínit snahu o maximální rozvoj jednotlivce s maximálním využitím jeho potenciálu, při čemž má jedinec možnost jít po vlastní vzdělávací cestě a během života jí může kdykoliv změnit. Druhým hlediskem jsou potřeby společenské, jimiž mohou být např. rozmanitost vzdělávací nabídky, rovné příležitosti i možnost přístupu ke vzdělání. Zaměřuje se tedy na lidské zdroje, jež jsou pak klíčovým faktorem k úspěchu národních ekonomik. (Rabušicová, 2009, s 27-28)

Zájmové vzdělávání dospělých se realizuje prostřednictvím sebevzdělávání ve volném čase. Zahrnuje vzdělávací aktivity orientované na rozvoj osobních i sociálních kompetencí, jako znalosti, vědomosti, dovednosti pro osobní, občanský, sociální rozvoj a podporující uplatnění na trhu práce. (Knotová, 2011, s. 78 – 81)

Funkce zájmového vzdělávání dle Vymazala:

- ❖ Sociálně adaptační a integrační.
- ❖ Kompenzační.
- ❖ Popularizační (šíření poznatků, stimulace k dalšímu vzdělávání).

- ❖ Ekonomická a kvalifikační.
- ❖ Relaxační.
- ❖ Profylaktická (hodnotové naplnění volného času, překonání nudy a stereotypu).
- ❖ Seberealizační. (Vymazal, 1990 cit. podle Knotová, 2011, s. 82)

3.1 Axmanova technika modelování

V této kapitole jen stručně představím ATM, Mezinárodní centrum Tasov a možnosti, které nejen pro zrakově postižené osoby nabízí. Seznámení s technikou, postupem práce se budu věnovat v praktické části diplomové práce.

Občanské sdružení Slepíši je nezisková organizace, založená Štěpánem Axmanem v Brně roku 1995. Od roku 2000 toto sdružení provozuje Mezinárodní centrum ATM pro lidi se zdravotním postižením se sídlem v Tasově, jež realizuje výuku Axmanovy techniky modelování. Je jediným zařízením svého druhu na světě. Axmanova technika modelování je chráněna průmyslovým patentem České republiky. Axmanova technika je převážně vhodná pro zrakově postižené. Vychází z jejich přirozených hmatových schopností. Praxe ukázala, že její využitelnost je možná i u mentálního postižení, autismu či mozkové obrně. Studium ATM je tedy určeno především lidem se zdravotním handicapem, kterým mimo jiné otevírá novou možnost pracovního i osobního uplatnění. O ATM má zájem i široká veřejnost. Patří zde také okruh lidí, kteří se setkávají za různých situací s lidmi se zdravotním postižením např. studenti pedagogických fakult, sociální pracovníci, rodiče postižených dětí, osobní asistenti apod. Hlavními aktivitami jsou výuka ATM, řešení pracovního uplatnění zdravotně postižených absolventů ATM, řemeslná výroba a prodej, propagace ATM.

Pro zájemce jsou otevřeny tyto studijní obory:

Obor řemeslník ATM

Je určen pouze pro lidi se zdravotním postižením. Nevidomý člověk se zde má naučit řemeslným postupům ATM, samostatnosti, tvorbě vlastních návrhů a jejich realizaci. Získat povědomí o časové náročnosti jednotlivých kroků, jež mu usnadní v budoucnosti práci na zakázku. Řemeslné postupy jsou nevidomým cíleně přizpůsobeny. Absolvent získá uplatnění v řemeslné výrobě nádob, jejichž využití je různorodé. Každá nádoba má svůj charakteristicky hmatatelný dekor. Kurz trvá 20–25 měsíců. Student je 14 dní ve škole a 14 dní doma.

Školné činí 2 890 Kč měsíčně. Uplatnění potom absolventi nachází ve vlastní řemeslné výrobě nebo mají možnost zaměstnání ve Vývojové dílně ATM.

Obor učitel ATM

Obor učitel je ke studiu náročnější. Je jak pro vidoucí tak nevidomé. Musí se zvládnout technika řemeslně i metodicky. Důležitá je rovněž schopnost výukové postupy reprodukovat a předat je svým žákům. Součástí studia jsou veřejné prezentace, při kterých se student učí formulovat svůj názor a mluvit na veřejnosti. Nedílnou součástí je praxe přímo v Mezinárodním centru ATM ale i v jiném prostředí. Praxe se prolíná se studiem. Student má tak získat sám co nejvíce zkušeností pod odborným dohledem. Délka studia je 30 – 36 měsíců a školné činí 2 890 Kč měsíčně. Učitel ATM se může uplatnit ve výuce řemesla ATM lidí se zdravotním postižením, při lektorské práci, prezentace ATM v České republice i v zahraničí, v zaškolovacích programech ATM nebo jako učitelé modelování v rámci volnočasových aktivit při vedení kroužků modelování pro děti i dospělé. Mezinárodní centrum ATM v Tasově realizuje výtvarný kroužek pro místní děti, kde hodiny modelování vedou nevidící lektori ATM.

Výuka vidících studentů je založena na praktickém přístupu. Studenti sami pracují bez zrakové korekce. Učitel si je při výuce vědom mimořádné kvality hmatu nevidících, jejich citu pro stabilitu a výjimečné hmatové paměti. Je důležité, aby měl učitel praktickou zkušenost práce s hlinou bez zrakové korektury. Udělají si tak nezbytnou představu o způsobu práce s hlinou, náročnosti a časovém rozvržení práce. Umožní to tak lépe porozumět potřebám nevidomým, které budou později učit. Na jejich výuce se vždy podílí i nevidomí učitelé ATM, kteří je vedou v hmatovém přístupu.

Každý student má svůj individuální výukový plán, který se přizpůsobuje jeho schopnostem a tempu práce. Výuka probíhá v jednotlivých lekcích (nádoby, obličej, hlavy, figury, reliéf) a každá z lekcí je zakončena tzv. klauzurami. Jsou to zkoušky, při kterých student prokazuje, co se naučil a prezentuje svou závěrečnou práci. Po jejich úspěšném absolvování získávají studenti podlicenční smlouvu. Po zvládnutí řemeslných dovedností ATM se student může účastnit dalších kurzů týkající výtvarné tvorby. Kurzy jsou na téma sochařství nebo úvod do dějin výtvarného umění zahrnující např. seznámení se s historickými styly.

Občanské sdružení Slepíši získalo od obce Tasov možnost dlouhodobého pronájmu části prostor bývalé místní školy. V přízemí budovy se provozuje výuka ATM. V prvním poschodí školy se po stavebních úpravách zřídilo ubytování. Prostory byly navrženy tak, aby co nejlépe vyhovovaly požadavkům nevidomých lidí, kteří jsou v nich ubytováni. Ubytování zahrnuje 4 dvoulůžkové pokoje, 2 WC se sprchovým koutem, kuchyňský prostor s jídelním koutem.

Hmatová databanka

Je světově unikátní sbírka hmatových soch a objektů z pálené hlíny, které byly vytvořeny nevidícími lidmi. Jedná se o výukový soubor, který nevidícím lidem poskytuje zdroj hmatových informací v oboru modelování. Lze si ji prohlédnout zrakem i hmatem v Mezinárodním centru ATM v Tasově. Vznikla v roce 1995 a od té doby se soustavně doplňuje. Cíl ATM je rovněž umožnit setkávání postižených i nepostižených lidí. (Slepíši, © 2009)

3.2 Zaměstnávání a pracovní uplatnění osob se zrakovým postižením

Podle Pipekové (2010, s. 311) zaměstnání poskytuje ekonomickou nezávislost a vyšší životní standard. Pozitivně ovlivňuje sebeurčení člověka a jeho seberealizaci. Status být zaměstnán u člověka s postižením pozitivně ovlivňuje postoje společnosti k osobám se zdravotním postižením. Pracovní místo je prostředkem pro vytváření a rozvíjení sociálních kontaktů. Je způsobem učení a rozvíjení dovedností, kompetencí a intelektových schopností a přispívá k nezávislosti na službách a podpoře okolí.

Pro duševní pohodu člověka je nezbytné mít v rovnováze jak běžné denní, volnočasové aktivity tak také pracovní oblast. Zaměstnání variabilně naplňuje i uspokojuje život člověka. Možnost pracovního uplatnění ovlivňuje kvalitu života v různých oblastech a hraje v něm důležitou roli. Příznivě působí na psychiku jedince, zvyšuje jeho samostatnost, nezávislost i jeho jistotu ve vztazích s ostatními lidmi. Bohužel nezaměstnanost v dnešní době trápí čím dál tím více lidí a nepříznivě ovlivňuje jejich životy. Osoby se zrakovým postižením mají zúžený okruh pracovních příležitostí a mnoho z nich nemůže nalézt své uplatnění na otevřeném trhu práce. Jejich pracovní uplatnění je ovlivňováno mnoha faktory a překážkami. Mohou jimi být např. předsudky zaměstnavatelů vůči této skupině, neochota zaměstnavatele zaměstnat osobu se zrakovým postižením a přizpůsobit jí pracovní podmínky, které potřebuje k vykonávání dané profese, nízká kvalifikace osob se zrakovým postižením, nedosta-

tečná informovanost zaměstnavatelů ale i osob se zrakovým postižením aj. Osoby se zrakovým postižením se tak stávají skupinou lidí vysoce ohroženou nezaměstnaností a pro to je jim poskytována i vyšší ochrana na trhu práce. Mají také další určitá zvýhodnění např. z hlediska dopravy a dalších možných slev při návštěvě divadel a jiných kulturních akcí. Většině z nich byl přiznán invalidní důchod buď plný, nebo částečný.

Podle §39 zákona o důchodovém pojištění je člověk považován za invalidního, pokud v důsledku nepříznivého zdravotního stavu poklesla jeho pracovní schopnost o:

- ❖ nejméně 35% a nejvýše 49% (invalidita prvního stupně),
- ❖ nejméně 50% a nejvýše 69% (invalidita druhého stupně),
- ❖ nejméně 70% (invalidita třetího stupně). (ČESKO, 1995)

Pro osoby se zrakovým postižením se zřizují chráněná pracovní místa. Úřad práce na ně přispívá a zřízené pracovní místo musí být obsazeno po dobu 3 let. Při čemž osoby slabozraké jsou v zaměstnání chápány jako osoby se změněnou pracovní schopností.

Práva a podmínky zaměstnávání osob se zdravotním postižením jsou legislativně zakotveny v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti (§67-84).

Úřad práce může zaměstnavatelům poskytnout příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Předpokladem však je, že zaměstnávají více než 50% osob se zdravotním postižením. Příspěvek se poskytuje ve výši 75% skutečně vynaložené částky na úhradu mzdy, platu a jiných nákladů souvisejících se zaměstnáváním osob se zdravotním postižením, jako je úhrada pojistného na sociální zabezpečení, pojistného na zdravotní pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Příspěvek však nesmí překročit částku 8 000 Kč měsíčně za každou zaměstnanou osobu se zdravotním postižením. Po uplynutí 12 kalendářních měsíců ode dne obsazení zřízeného chráněného pracovního místa nebo ode dne jeho vymezení může zaměstnavatel v žádosti o příspěvek za následující kalendářní čtvrtletí uplatnit nárok na zvýšení příspěvku, pokud zaměstnavateli prokazatelně přibily další náklady na zaměstnávání osob se zdravotním postižením. Příspěvek lze navýšit nejvíce o 2 000 Kč měsíčně na jednoho zaměstnance. (§78 zákona o zaměstnanosti).

Dle zákona o zaměstnanosti jsou zaměstnavatelé, kteří zaměstnávají více než 25 zaměstnanců, povinni zaměstnávat i osoby se zdravotním postižením. Povinný podíl osob se zdravotním postižením činí potom podle zákona 4%. V případě, že zaměstnavatel povinný podíl nesplní, má možnost zvolit jiný způsob plnění např. odebírat výrobky nebo služby od zaměstnavatelů zaměstnávající více než 50% osob se zdravotním postižením, případně těmto

zaměstnavatelům zadávat výrobní zakázky odebíráním výrobků nebo služeb od osob se zdravotním postižením, které jsou osobami samostatně výdělečně činnými, za každou osobu se zdravotním postižením, kterou by měl zaměstnavatel zaměstnat, odvést do státního rozpočtu 2,5 násobek průměrné měsíční mzdy za první až třetí čtvrtletí kalendářního roku, ve kterém mu povinnost platit povinný podíl vznikla. Způsoby lze i vzájemně kombinovat. (§81-82 zákona o zaměstnanosti)

Zaměstnavatel zaměstnávající osoby se zdravotním postižením může, podle zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmu, uplatňovat slevu na dani. Výše této slevy činí maximálně 18 000 Kč ročně za osobu se zdravotním postižením a 60 000 Kč ročně za osobu s těžším zdravotním postižením. (§35 odst. 1)

Podporovaným zaměstnáním rozumíme snahu o plnohodnotnou integraci člověka s postižením na trhu práce, jež obsahuje pracovní i společenské začlenění. Je to služba časově omezená s cílem podporovat zájemce o práci, jejich snažení najít si a udržet pracovní místo. Podpora je poskytována přímo na pracovišti v souladu s individuálními potřebami jedinců.

Znaky podporovaného zaměstnání

- ❖ Aktivní přístup uživatele programu podporovaného zaměstnávání – sám rozhoduje o své kariéře.
- ❖ Okamžité umístění na pracovní místo a trénink uživatele na pracovišti- k tréningu dovedností dochází přímo na pracovišti.
- ❖ Zaměstnávání v běžném pracovním prostředí – práce po boku s lidmi bez postižení.
- ❖ Průběžná podpora – podpora uživatele dle individuálních potřeb k získávání pracovních a sociálních dovedností, postupné osamostatňování. (Pipeková, 2010, s. 314)

Problematikou zaměstnávání osob se zrakovým postižením se zabývá i samotná SONS ČR, která se snaží zaměstnávat osoby se zrakovým postižením např. jako maséry, sociální pracovníky, pracovníky v sociálních službách. Pracovníci v jednotlivých střediscích se snaží být rovněž nápomocni s vyhledáváním vhodných pracovních míst.

SONS ČR si agenturou GfK Praha, nechala vyhotovit v roce 2001 průzkum, jehož se účastnilo 1041 osob. Z výzkumu vyplynulo, že dvě třetiny českých občanů považují za největší omezení lidí s těžkým zrakovým postižením právě potíže s uplatněním v zaměstnání. Záro-

veň se devět z deseti obyvatel ČR domnívá, že stát i zaměstnavatelé by měli podporovat zaměstnanost zrakově postižených. Třidevadesát procent respondentů zastává názor, že by se zrakově postižení lidé neměli vzdávat a měli se pokoušet o návrat do běžného života. Respondenti zastávají názor, že stát si všímá potřeb nevidomých občanů. Domnívají se, že zaměstnávání zrakově postižených by mělo být prioritou v oblasti sociální politiky státu. Pouze 6% dotázaných se domnívá, že jsou zaměstnavatelé dostatečně motivováni k zaměstnávání těžce zrakově postižených lidí. Naprostá většina lidí je názoru (95%), že stát by měl podporovat organizace zaměřené na pomoc zrakově postiženým lidem. (SONS, © 2002 – 2013)

V SONS ČR probíhalo i několik projektů zaměřený na tuto problematiku. Jedním z novějších projektů ukončených v prosinci 2012 byl projekt s názvem Využití moderních technologií při integraci osob se zrakovým postižením na trh práce. Projekt byl určen pro zrakově postižené osoby v produktivním věku ve všech regionech ČR s výjimkou hlavního města Prahy. Byla do něho zapojena i SIA SONS Zlín a tedy i já sama. Součástí tohoto projektu byl rekvalifikační kurz Operátor digitálního přepisovacího systému pro vybraných 20 osob. Jednalo se o převádění mluveného slova pomocí vlastního hlasu do textové podoby (tedy jedinec namlouval předem danou nahrávku svým hlasem a nahrávka se do počítače sama zapisovala). Namlouvání bylo prováděno, na speciálně upravených počítačích s patřičným programem, jež, reagoval, jen na hlas jednoho určitého zapisovatele. Nikdo jiný nahrávat nemohl. Zapisování slovem je rychlejší než písmem, proto by absolventi mohli získávat pracovní uplatnění např. jako nový zapisovatelé u soudu. Dále je možné tímto způsobem zapisovat např. různá jednání zastupitelstva kraje, přednášky, rozhlasové audio soubory, rozhovory, jež je nutné archivovat apod. Pokud byl rekvalifikační kurz úspěšně absolvován, mohli se účastníci zúčastnit tzv. práce na zkoušku, kde si po dobu 3 měsíců na vybraných pracovištích SONS ČR vyzkoušeli své schopnosti a dovednosti získané v rámci kurzu v praxi. Po celou dobu projektu byla účastníkům poskytována podpora, jež spočívala zejména v informování účastníků, pomoci při vyřizování formalit a náležitostí při hledání zaměstnání, podpora při přijímacích pohovorech, se psaním životopisů a motivačních dopisů apod. Na závěr účastníci obdrželi osvědčení o absolvované praxi. Dále jim bylo nabídnuto pracovní uplatnění u vybraných firem, se kterými byla navázána spolupráce.

Ráda bych zmínila některé z profesí, v níž se osoby se zrakovým postižením mohou realizovat, jsou jimi ladič pian, učitel, učitel hudby, programátor, keramik, právník, tlumočnick/překladatel, psycholog, telefonista – operátor apod.

3.3 Pracovní rehabilitace a rekvalifikace osob se zrakovým postižením

Pracovní rehabilitace je významnou oblastí pro osoby se zrakovým postižením. Poskytuje jim uplatnění na trhu práce, pracovní integraci a rekvalifikaci s cílem uplatnit se na trhu práce.

„Pracovní rehabilitace je souvislá péče poskytovaná občanům se změněnou pracovní schopností směřující k tomu, aby mohli vykonávat dosavadní, případně jiné vhodné zaměstnání.“ (Jesenský, 1995, s. 117)

Podle Jesenského (1995, s. 27) má pracovní rehabilitace 4 základní složky, kterými jsou: pracovní poradenství, pracovní rekomandace, pracovní příprava, pracovní umístování.

Pracovní rehabilitace je v legislativě zakotvena v zákoně č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti (§69-74). Podle tohoto zákona je pracovní rehabilitace definována jako *„souvislá činnost zaměřená na získání a udržení vhodného zaměstnání osoby se zdravotním postižením, kterou na základě její žádosti zabezpečují úřady práce a hradí náklady s ní spojené“*. (§69 odst. 2) Při zajišťování pracovní rehabilitace úřady práce spolupracují s pracovními středisky, případně je jejím výkonem, na základě písemné dohody, pověřena jiná fyzická či právnická osoba. (§69 odst. 1)

Pracovní rehabilitace je tvořena několika aktivitami - poradenské aktivity zaměřené na volbu povolání, teoretické a praktické přípravy pro výkon zvoleného povolání, zprostředkování, udržení a pomoc při změně zaměstnání a vytváření podmínek pro výkon zaměstnání (§69 zákona o zaměstnanosti). Podle (§69 odst. 4) je úkolem každého úřadu práce je sestavit se zdravotně postiženým jedincem individuální plán pracovní rehabilitace, ve kterém se zaměřuje zejména na oblast možnosti zdravotně postiženého vykonávat dané zaměstnání, na jeho zdravotní stav a kvalifikaci a to vše s ohledem na aktuální situaci na trhu práce. Osoby se zdravotním postižením mohou nastoupit na pracovní rehabilitaci na základě doporučení ošetřujícího lékaře. Osoba se zdravotním postižením má nárok po dobu účasti na přípravě na práci, za stanovených podmínek na podporu při rekvalifikaci (§72 zákona o zaměstnanosti). Na pracovní rehabilitaci plynule navazují specializované rekvalifikační kurzy. Rekva-

lifikace je jedním z nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti a je financována z prostředků státního rozpočtu. Podle zákona o zaměstnanosti se jedná o získávání nové kvalifikace, zvýšení, rozšíření nebo prohloubení si dosavadní získané kvalifikace, včetně jejího udržování či obnovení. Vychází se při tom z dosavadní kvalifikace, zdravotního stavu, schopností a zkušeností fyzické osoby. Úřad práce může vynaložit na rekvalifikaci jednoho uchazeče o zaměstnání nebo zájemce o zaměstnání, nejvýše částku 50 000 Kč v období 3 po sobě následujících kalendářních let ode dne nástupu na zvolenou rekvalifikaci. (§108 -109) (Česko, 2004)

Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko Dědina

Zřizovatel je SONS ČR. Umožňuje nevidomým a těžce zrakově postiženým lidem absolvovat kurzy v programech sociální rehabilitace, sociálně terapeutických dílen či pracovní rehabilitace. Na programy navazuje rekvalifikace a následné pracovní uplatnění. Rekvalifikační kurzy jsou realizovány formou individuálních rekvalifikačních programů. Při přípravě jsou v maximální míře zohledněny schopnosti klienta i požadavky zaměstnavatele. Účastníky těchto kurzů jsou zrakově postižení občané, kteří jsou zaregistrováni u úřadu práce jako nezaměstnaní. ÚP na základě dohody tuto rekvalifikaci uhradí. Rekvalifikaci může hradit i zaměstnavatel zrakově postiženého nebo případný sponzor. Rekvalifikační kurzy mají různou délku trvání. Pobytové rehabilitační a rekvalifikační středisko Dědina nabízí tyto rekvalifikační kurzy: Nevidomý a slabozraký masér, Pomocné práce v keramické dílně, Košíkář, výroba z proutí a pedigu, Obsluha osobního počítače, Ruční tkadlec/tkadlena, Pracovník v kartonážní výrobě. Na konci každého kurzu zrakově postižený jedinec absolvuje závěrečnou zkoušku, po jejímž úspěšném složení získá osvědčení. (Dědina, © 2010)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGICKÁ ČÁST

Praktická část diplomové práce byla realizována v rámci SIA SONS Zlín a jejím hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, jak volnočasová aktivita Axmanova technika modelování ovlivňuje život klientů SIA SONS Zlín. S tímto cílem jsem se dále zaměřila, na to, zda Axmanova technika modelování v SIA SONS nějak rozvíjí dovednosti a vlastnosti u našich klientů, a dále jsem chtěla zmapovat má-li pro ně nějaký osobní přínos. Jestli se někteří klienti snaží jejím prostřednictvím zlepšit si své postavení na trhu práce, najít si své uplatnění a jaké jsou jejich budoucí vize či cíle. V neposlední řadě rozhovory také nabídnou určitou zpětnou vazbu od klientů na činnost pracovníků a možné návrhy samotných klientů, co by se dalo případně vylepšit k jejich spokojenosti.

4.1 Charakteristika zařízení

Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých České republiky (dále SONS ČR), vznikla dne 16. 6. 1996 sloučením dvou celostátně působících občanských sdružení zabývajících se osobami s těžkým zrakovým postižením. Byla to Česká unie nevidomých a slabozrakých a Společnost nevidomých a slabozrakých v ČR. Členové těchto dvou zanikajících organizací se usnesli, že založí novou organizaci s názvem SONS ČR. V listopadu 1998 se od SONS oddělilo Středisko rané péče a vznikla Společnost pro ranou péči, která poskytuje odborné služby rané péče, podporu a pomoc rodinám, ve kterých se narodilo dítě se zrakovým nebo i s kombinovaným postižením. SONS ČR se dělí na několik oddělení, kterými jsou např. jednotlivá SIA, Navigační centrum, Výcvik vodících psů, Středisko odborného sociálně právního poradenství, Metodické centrum odstraňování bariér, Digitalizace a technická podpora, Tyflokabinet, jež se zaměřuje na zapůjčování, proškolení s technickými pomůckami, Tyflopomůcky – prodejna kompenzačních pomůcek, Vydavatelské a informační služby apod. Plní tak řadu specifických služeb pro osoby se zrakovým postižením. SONS ČR se sídlem v Praze má své pobočky, kterým se říká SIA rozmístěné po všech větších městech ČR, tak aby docházelo k pokrytí potřeb osob se zrakovým postižením v dostatečné míře. Celkový počet je 82 poboček. Dříve bylo SONS ČR občanským sdružením, nyní je spolkem.

Zmínila bych i to, že SONS ČR je zřizovatelem jednotlivých TyfloCenter o. p. s. i Tyfloservisů o. p. s. Každá z organizací má svůj účel a dohromady zajišťují komplexní služby pro klienty.

K 1. 1. 2014 má Středisko integračních aktivit Zlín 103 klientů, kteří se v důsledku postižení nacházejí v nepříznivé životní situaci a mají další specifické problémy z důvodu poškození zraku. Jsou jimi jak muži, tak i ženy od 15 let s různým stupněm zrakového postižení. Převažuje věková skupina kolem 45 let. V případě klientů mladších 18 let jsou klienti vedeni s písemným souhlasem svých zákonných zástupců. Posláním je vést osoby se zrakovým postižením k větší samostatnosti a nezávislosti při řešení běžných životních situací a pomáhat jim získat takové znalosti a dovednosti, aby mohli žít plnohodnotný a spokojený život. Služby poskytované dle zákona č. 108/2006 o Sociálních službách jsou základní i odborné sociální poradenství, aktivizační činnosti pro osoby se zdravotním postižením, průvodcovská a předčitatelská služba. Všechny jsou poskytovány, tak, aby snižovali závislost svých klientů na službě. SIA SONS Zlín se zaměřuje i na vyhledávání osob se zrakovým postižením, na žádost klientů uskuteční přepis do Braillova bodového písma, vydává vlastní časopis Světlo, umožňuje zrakově postiženým osobám přístup k internetu, organizuje sbírku Bílá pastelka ve Zlínském kraji, nabízí osvětové akce, provozuje chráněné pracoviště pro nevidomého maséra aj.

Hlavními zásadami, kterými se pracovnice řídí, jsou samostatnost, partnerství, solidarita, úcta k lidské důstojnosti, dodržování práv klientů, svobodná volba a bezpečí klienta.

Zaměřím se nyní jen na cíle samotných aktivizačních služeb SIA SONS Zlín, jejíž prioritou je aktivizovat klienta formou nejrůznějších exkurzí, besed, přednášek, kulturních akcí apod. Rozvíjet schopnosti svobodné a tvůrčí práce, samostatného, kritického myšlení a odpovědného rozhodování. Zvýšit mentální úroveň uživatele. Klade se důraz na všestranný rozvoj osobnosti každého klienta, respektování klienta jako osobnosti, vytváření pozitivních vztahů, rozvíjení komunikační dovednosti klientů v sociálních vztazích, rozvoj manuální zručnosti a jemné motoriky. Upevňování dovedností získaných v kurzech sociální rehabilitace tedy udržení a rozvoj dovedností souvisejících se sebeobsluhou, samostatný pohyb klientů a chůze s bílou holí. Procvičování orientace a prostorové představivosti zvyšování sebevědomí klientů. Zlepšení fyzické i psychické kondice. V neposlední řadě, lze jmenovat i umožnění společných prožitků pracovníků a klientů, navazování nových sociálních kontaktů, výměnu zkušeností osob se srovnatelným stupněm zrakového postižení, samostatné využívání

informačních technologií k získávání informací, vyhledávání a řešení problémů. Respektovat práva druhých, umět jiným lidem naslouchat a vytvářet pozitivní vztah k životu.

4.2 Bližší seznámení s Axmanovou technikou modelování

S Axmanovou technikou modelování jsem se měla možnost seznámit již před třemi lety, když jsem nastoupila do zaměstnání ve Sjednocené organizaci nevidomých a slabozrakých Zlín. Technika mě ihned velmi zaujala a nadchla. Sama jsem začala modelovat menší nádoby s dekory. ATM je jednou z alternativ volnočasových aktivit ale zároveň i rozvíjí další schopnosti a dovednosti zrakově postiženého člověka. Je také možností sebeuplatnění zrakově postiženého člověka na trhu práce. Bohužel sama jsem zatím tuto techniku z časové vytíženosti v Tasově nestudovala a setkávala jsem se s ní v rámci našeho dvouhodinového, měsíčního kroužku, kde jsem spolu s klienty modelovala pod odborným, milým a vstřícným dohledem naší lektorky Mgr. Gabriely Janíčkové. Ráda bych zde popsala mé pocity během mého prvního dvouhodinového modelování s klapkami na očích. Vše okolo jsem vnímala úplně odlišně, jak poslouchání ostatních, tak i konverzace s ostatními, když jsem se na ně nemohla podívat. Čas odlišně ubíhal. Při práci jsem musela spoléhat na ostatní smysly, sluch a hmat, což nebylo vůbec jednoduché. Připadala jsem si někdy úplně cize, jak kdyby v jiné realitě, uvědomovala jsem si svoje vlastní pomalé tempo, které jsem však nijak nemohla změnit. Pociťovala jsem nejistotu i bez moc, že krok po kroku, co udělám na výrobku, si nemůžu zkontrolovat, nevím, jak to celkově vypadá, jestli to mám křivě apod. Bylo to opravdu zvláštní a po sundání klapky si člověk hned uvědomí, jak své ostatní smysly potlačuje a snaží se vše z okolí vnímat převážně zrakem.

Axmanova technika není keramikou, jak by se mohlo na první pohled zdát. Nemá s ní ani nic společného. Nepoužívá se hrnčířský kruh, voda ani glazura, hlína se nedobarvuje. Rozdíl je rovněž i ve velikosti výrobků. Keramické výrobky jsou menších rozměrů. Naopak u ATM se jedná o výrobky značně velké. Důvodem velikosti je snadnější hmatová orientace při výrobě výrobku a tvorbě dekory na nádobách, detailech obličejů apod. Modelování Axmanovou technikou probíhá pouze dlaněmi a prsty jednotlivce. Pomůcky, jež se používají, jsou papírové krabice od mléka či od džusu, které slouží, jako opora při samotné stavbě jednotlivých výrobků. Během seřezávání dna nádob se může používat příborový nůž. U tvorby se může sedět i stát. Stání je v mnohých případech lepší variantou, usnadní lepší přístup k modelování i domodelování výrobků. Z praktického hlediska je na modelování vhodné

(není nezbytné) opatřit si rotanu (výrobek se lépe natáčí dle potřeb). Na ní se položí podkladová deska o rozměrech okolo 35 x 35 cm, obalená tkaninou, aby se hlína nepřilepovala na desku. Další pomůcky jsou dřevěné úhelníky, s jejichž pomocí se přeměřuje kolmost stěn i rohů nádob, dále látky na navlhčení nedokončeného výrobku, látky na zakrytí hlíny a igelitové obaly.

Pracovní postup

Základem je tvorba hada (někdy se říká o ATM, že je technikou hadování), jehož tvar je srozumitelný i pro nevidomého jedince od narození a není problém si tvar hada představit. Had se vymačkává dlaněmi. U každého jedince může být tloušťka i délka jednotlivého hada jiná. Záleží na jedincových rukou. Obecně je průměr hada tak do 2 cm. Mačkaný had je daleko pevnější a stabilnější, než kdyby se jen válel na podložce pomocí dlaní (mačkáním se z hlíny dostane vzduch a hlína pak při výpalu nepraská. Postupně získáváním zkušeností by měly být hadi stejně velicí. Jednotlivý hadi se vrství na sebe, okolo předem vybrané krabice a tím, vzniká kostra výrobku, která pomáhá nevidomým orientovat se v něm pomocí počítání hadů.

Jednotlivé vrstvy hadů se k sobě připojují z vnitřní strany tzv. výmazem. Což je spojení pomocí zatření spojů hadů další tenkou vrstvou hlíny. Pro lepší přilnavost hadů k sobě je dobré jednotlivé hady proškrábat nehty. Konečný výrobek je dutý a po jeho dokončení se klienti do jeho spodní části „podepisují“ vyrytím svého monogramu.

Pracovním materiálem je šamotová hlína, která se používá kvůli její stabilitě. Jedno balení obsahuje 10 kg hlíny. Nejčastěji se používají typy SK, MK a MAK.

SK – světle hnědá, ostřívo (kamínky) do 2mm, doporučená teplota 1 200°C.

MK – tmavě hnědá, ostřívo do 2mm, doporučená max. teplota 1 200°C.

MAK – ostřívo do 2mm, doporučená max. teplota 1 250°C.

Nevidomí lidé mohou jednotlivé barevné druhy hlíny rozpoznat pomocí hmatu, protože se liší svojí strukturou. Pocitově i po výpalu vzhledově je MAK jemnější a proto se může používat na jemnější věci, třeba ženské nebo dětské obličejce. Na mužské obličejce se používá spíše typ SK. SK se také používá např. na nádoby. MK se na obličejce nepoužívá, po výpalu je skoro černá. Je dobrá spíše na nádoby, nebo na různé dekory, kde je využito barevného kontrastu hlín. (světlá, tmavá). Všechny hlíny se mohou vypalovat na stejnou teplotu, tudíž nevádí, když jsou použity na jednom výrobku.

Níže v textu uvádím několik informací o modelování nádob, obličejů a hlav.

Dekoratívni nádoby

Základem každé kvalitně řemeslně zpracované nádoby je dno. Jeho vytvoření zabere poměrně hodně času (1 – 2 hodiny). Základem dna je 1 had, kterého omotáme okolo zvolené krabice. Pak krabici vytáhneme a hada z vnitřní strany “přimažeme“ k podložce. Prostor mezi hadem pak vymažeme tenkou vrstvou hlíny. Potom kousky hlíny o velikosti lískového oříšku vtlačujeme do prostoru mezi hadem, tak abychom vytvořili placku o výšce jednoho hada. Poté dno obrátíme a hlínou zatřeme případné nerovnosti i z druhé strany.

Větší výrobky se mohou skládat i z více kusů, které se na sebe skládají a drží pohromadě použitím tzv. zámků. Pro dekoraci i praktické využití jako je snadnější přenos se na nádobách dělají uši různých tvarů. U uší platí dvě základní pravidla: musí být umístěny v horní polovině nádoby a musí být tak široké, aby se do nich mohla pohodlně vsunout ruka. Nádobky jsou určeny zejména pro venkovní použití (do zahrad, na terasy, lodžie a balkóny) ale i do interiérů. Jsou vypalovány min. na 1200°C a proto odolávají všem povětrnostním podmínkám (slunci, dešti i mrazu). V zimních měsících je přesto lepší je vyprázdnit. Po výpalu kamínky (ostřivo) vystoupí na povrch a výrobky mají kameninový vzhled. Pro tvorbu nádob se používají krabice různých rozměrů, které slouží jako pomůcka pro udržení tvaru a pravidelné stavby nádob. Osvědčily se např. obaly od mléka, kefiru a džusů, které se slepují izolepou do požadovaného tvaru tak, aby vytvářely vzorový tvar pro základ nádoby. Výšku nádob je nutné korigovat v závislosti na velikosti pece, kterou máme k dispozici. Nádobka o výšce např. 50 cm je vytvořena na zhruba 30 – 35 hadů podle tloušťky jednotlivých hadů. Spotřeba hlíny na takovou nádobu i s dekorem je přibližně 10 kg.

Obličej

Obličej se dělají jako trénink před hlavami. Zkouší se na nich rozdíly mezi mužskými a ženskými rysy a pak různé nálady, emoce, rysy a činnosti (smutný – veselý, hodný – zlý, tlustý – hubený, foukání, pískání, polibek, zamilovanost, rozchod apod.)

Obličej se dělají na krabice od mléka nebo džusu, pokud se dělá obličej dítěte, použije se krabička od fruka. Krabice se naležato kolem dokola oblemuje hady až po okraj krabice. A horní část se celá poryje hady. U obličejů je to obvykle 12 hadů. 4 hadi na čelo, 4 na nos a oči a další čtyři na pusu a bradu. Může se dělat i na méně hadů třeba 9 nebo i víc hadů, ale počet hadů musí být vždy dělitelný třemi. Na takto připravený základ se pak vyznačuje kousky hadů obočí, nos, oči, pusa a brada. Z boční strany se pak vyznačí uši. Je zapotřebí si

uvědomit správné rozmístění jednotlivých částí obličeje, aby v konečné fázi vypadal jako reálný.

Hlavy

Hlava se dělá většinou na krabici od mléka nebo kefiru apod. Důležité je, aby měla čtvercový půdorys. Krabice se oblemuje nastojato. A to na 16 hadů. Z toho poslední 4 hadí se pozvolna zužují na hlavu. Poté se všechny čtyři strany rozdělí tenkým „hádkem“, od vrchu dolů na polovinu. Na obličejovou stranu se přidá dalších 8 hadů (na 5 – 12 hada počítáno od podložky) a na protější stranu, týl se přidají 4 hadí (na 9 – 12 hada od spodu). Na tyto hady se pak dalším hadem naznačí uši a na obličejovou část se opět vyznačí oči, obočí atd. Pro větší stabilitu se přidává jeden had kolem prvního hada, aby se utvořil takový „rantlíček“. Hlavy žen se nedělají čtvercové, ale kulaté.

4.3 Výzkumný problém a jeho dílčí výzkumné cíle

Dle Miovského (2005, s. 88) je výzkumným problémem jasná a jednoznačná otázka či výrok, na něž, výzkumník hledá odpověď.

Výzkumný problém jsem si proto stanovila:

Jakým způsobem ovlivňuje volnočasová aktivita Axmanova technika modelování život klientů SIA SONS Zlín?

Pro lepší zpracování jsem vytvořila následující dílčí výzkumné otázky:

- Co může přinést Axmanova technika modelování do života zrakově postižených lidí i samotných klientů SIA SONS Zlín?
- Jakých cílů chtějí klienti SIA SONS Zlín dosáhnout u Axmanovy techniky modelování.
- V jakých ohledech je pro klienty SIA SONS Zlín důležitá komunikace při Axmanově technice modelování?
- Jaké dovednosti a vlastnosti se rozvíjí u klientů SIA SONS Zlín pomocí Axmanovy techniky modelování?
- Existuje podle klientů SIA SONS Zlín možnost pracovního uplatnění pro zrakově postižené osoby pomocí Axmanovi techniky modelování?

- S jakými obtížemi se klienti SIA SONS Zlín setkali při modelování Axmanovou technikou modelování a spatřují v ní nějaké negativa?
- Jaké je zhodnocení aktivizační činnosti Axmanovy techniky modelování v SIA SONS Zlín a existují nějaké návrhy na zlepšení činnosti pracovníků nebo lektorky?

4.4 Pojetí výzkumu

V souvislosti s výše stanovenými cíli práce a s ohledem na hlubší zkoumání vymezeného problému u užší skupiny respondentů, kdy je nutné, aby respondenti odpovídali na otázky dle svého subjektivního dojmu a docházelo tak i k jistému novému porozumění jsem se rozhodla pro kvalitativní pojetí výzkumu.

Kvalitativní výzkum lze definovat jako proces, při němž jsou jevy zkoumány za účelem získání uceleného obrazu jevů založených na datech a určitém vztahu mezi výzkumníkem a účastníkem výzkumu. Získává se pohled na to, jak lidé chápou, prožívají sociální realitu. (Švaříček a Šedřová, 2007, s. 17) Kvalitativní výzkumné šetření se také označuje jako tzv. „nenumerické šetření“, při němž se pracuje převážně se slovy a s daty, která jsou získána z dokumentů, rozhovorů či pozorování. (Disman, 1998 cit. podle Švaříček a Šedřová, 2007, s. 15) Kvalitativní analýza a interpretování dat vychází z hledání sémantických vztahů mezi nimi a jejich kategoriálního spojování v logické celky. (Švaříček a Šedřová, 2007, s. 16)

Díky kvalitativnímu výzkumu bude tak možné i více rozšířit získané informace. Přesně popsat a vysvětlit důvody, jež vedou osoby se zrakovým postižením k Axmanově technice modelování. Jak tato technika rozvíjí jejich dovednosti a jestli s její pomocí dá uplatnit na trhu práce.

„Kvalitativní přístup v sociálních vědách vychází z toho, jak jsou různé pojmy a vztahy chápány aktéry sociální reality. Aktéři jsou odborníky na sociální situace, které prožívají, jsou naivními vědci. Cílem výzkumníka je porozumět situaci tak, jak jí rozumějí sami aktéři.“ (Denzin a Lincolnová, 2005, cit. podle Švaříček a Šedřová, 2007, s. 18).

Těmito „aktéry sociální reality“ jsou v tomto případě zaměstnanci a klienti konkrétního zařízení, kteří mi prostřednictvím rozhovoru sdělili své subjektivní prožívání a vlastní názory týkající se specifických témat, která zjišťuji v rámci jednotlivých výzkumných cílů. Podle Brymana (1998, cit. podle Švaříček a Šedřová, 2007, s. 18) se jedná o tzv. „pohled z perspektivy subjektu“. Také z tohoto důvodu nebyl zvolen kvantitativní výzkum, který umož-

ňuje, získání rozsáhlejšího množství informací u většího výzkumného vzorku, ale neposkytl by mi hlubší informace o názorech jednotlivých zaměstnanců, lektorky, klientů, jejich chápání sociální reality a možnost jejich podrobnějšího zdůvodnění tak, jak jsem zamýšlela v rámci jednotlivých výzkumných cílů.

Pojmem kvalitativní obsahuje souhrn vlastností, jimiž se věc jako celek odlišuje od ostatních nebo se jedná o vlastnosti, jež jsou společné. (Petráčková a Kraus, 2001 cit. podle Miovský, s. 13)

4.5 Výzkumný vzorek a jeho charakteristika

Vzhledem k povaze práce byly základním souborem dospělé osoby se zrakovým postižením ze Zlína a okolí. Výběrovým souborem se, se stali klienti Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých Zlín. Pro realizaci výzkumného šetření bylo zapotřebí získat účastníky, kteří splňují určitá specifická kritéria. Použitou metodou způsobu výběru výzkumného vzorku byl tedy záměrný tzv. účelový výběr. Miovský (2006, s. 135) uvádí, že záměrný, účelový výběr výzkumného vzorku je takový postup, kdy cíleně vyhledáváme účastníky podle jejich určitých vlastností. V mém případě šlo tedy o cíleně zvolenou skupinu respondentů a danými kritérii bylo zrakové postižení, klient SIA SONS Zlín a aktivní, pravidelná účast (minimálně 9 x ročně) na aktivizační činnosti, jež je Axmanova technika modelování.

Tato volba se i logicky nabízela, jelikož populace, na kterou se má práce zaměřuje, je úzká a přesně definovaná skupina. Tato technika se ukazuje i vhodnou, jelikož všech 5 oslovených klientů organizace, kteří se aktivně a pravidelně účastní Axmanovy techniky modelování, souhlasilo, s tím, že se stanou respondenty mého výzkumu. Vznikl tak reprezentativní výzkumný vzorek, který se skládal z 5 klientů Sjednocené organizace nevidomých a slabozrakých Zlín, kteří byli různého věku, v konkrétním zastoupení dvou mužů i tří žen.

Rozhovory s klienty byly doplněny o rozhovory s mými kolegyněmi ze SONS Zlín a o rozhovor s naší rektorkou a slouží jako dokreslení o další pohled na ATM a její přínos pro klienty SIA SONS Zlín. Stejně tak jako respondenti v podobě klientů SONS Zlín, tak i pracovnice SIA SONS Zlín a lektorka Axmanovy techniky modelování byli vybráni na základě účelového výběru, kdy kritérii byla aktivní účast a asistence pracovníků při ATM, zkušenosti s ATM i se samotnými klienty a jejich individuálními plány.

Rozhovor s kolegyněmi bude značen písmenem P1 a P2 a rozhovor s lektorkou bude označen písmenem L. Pro jejich charakteristiku jako vzorku budou sloužit první dvě otázky rozhovoru.

Z důvodu ochrany dat a v rámci anonymity budou respondenti označeni systematicky od prvního rozhovoru s označením R1 až po poslední rozhovor R5. S ohledem na malý počet respondentů se zjištěné výsledky nebudou dát zobecnit.

Pro charakteristiku výzkumného vzorku byly využity data rozhovoru z otázek č. (1-8).

Charakteristika respondenta č. 1

Prvním respondentem je žena, které je 44 let. Má 2 děti, je rozvedená. Pobírá invalidní důchod a bydlí v Uherském Hradišti. Má střední odborné vzdělání s maturitou oboru mechanik letadlových palubních přístrojů. Její pracovní zkušenosti jsou vzhledem k jejímu zrakovému postižení malé. Pracovala 4 roky v Mesitu jako jemný mechanik a asi 3 měsíce jako administrativní pracovník u firmy Omasta. Teď je evidována na Úřadu práce.

Ráda by trávila svůj volný čas v přírodě, třeba ve Slovenském ráji, na horách atd., ale vzhledem k jejímu postižení, to není pro ni samotnou možné, a tak tráví čas u zvukové knížky. Většinou je doma a věnuje se činností, které může ještě vykonávat v rámci svého postižení. Chodí sem tam do divadla, na koncerty a v létě na cimbálkovky. Většinou volného času modeluje ATM, poslouchá rádio a dívá se na televizi. Občas podnikne nějaký zajímavý výlet se SONS nebo posedí jen tak s přáteli. Zrakové postižení jí bylo diagnostikováno kolem 36 let spadá do kategorie praktické nevidomosti. S ATM se seznámila prostřednictvím lektorky z Tyfloservisů, která jí učila prostorovou orientaci a nyní dělá lektorku ATM v SIA SONS Zlín. Velmi jí to zaujalo a rozhodla se modelování vyzkoušet. Od mládí se věnovala výtvarným činnostem a ručním pracím, decoupage, pedigu, paličkování, malování, vyšívání, háčkování, pletení, drátování atd. „*Něco tvořit, to bylo moje a vzhledem ke zhoršujícímu zraku, jsem musela svoje dosavadní činnosti opustit a ATM byla takovou novou nadějí se něčemu podobnému věnovat a mít zase možnost dělat něco rukama.*“ ATM je vytvořena cíleně pro nevidomé, tak chtěla i zkusit, bude modelování, a jak se liší např. od keramiky. Věnovala se rovněž např. modelování ze samo-tvrdnoucí hlíny, tvoření z fimo hmoty, ze slaneho těsta apod.

Charakteristika respondenta č. 2

Druhým respondentem je také žena, které je 65 let. Je svobodná a bez dětí. Bydlí sama v Uherském Hradišti. Dosáhla základního vzdělání, ale poté si udělala telefonický kurz.

Celý život pracovala na telefonní ústředně až do odchodu do starobního důchodu. Už několik let pracuje jen tak pro zábavu v SONS Uherské Hradiště jako pokladník.

Volný čas tráví mnoha způsoby. Poslouchá zvukové knihy, luští křížovky, věnuje se ručním pracím, jako je např. pletení. Ráda také dělá turistiku, podniká různé výlety se SONS a zpívá v pěveckém souboru. Zrakové postižení jí bylo diagnostikováno v půl roce. Příčinou vzniku byla obrna. *„Rodičům jsem se pořád nějak nezdála, že pořád koukám někam jinam, tak se mnou pojezdili různé odborníky. V nemocnici mi ztratili zdravotní kartu a než se vše dalo dohromady a než zjistili, co mi vlastně je, už jsem měla ochrnutý oční nerv.“*

Je prakticky nevidomá. O ATM se dozvěděla na rekondici, kterou pořádala SONS Zlín na Horní Bečvě, kde proběhla ukázková hodina a mohla si jí tam vyzkoušet. Dalo by se říci, že k ATM jí přivedla zvědavost. Již jako dítě modelovala z plastelíny, dále pletla, háčkovala, kreslila, věnovala se drhání. Ze sysalu vytvářela různé vzory a vyráběla tak, třeba různé obrázky na zeď.

Charakteristika respondenta č. 3

Třetím respondentem je muž, kterému je 79 let. Je svobodný, bezdětný. Bydlí sám ve Zlíně. Příbuzné má až v Ostravě. Do Zlína se dostal díky studiu. Žije ve Zlíně sám. *„Jsem si, na samotu za ta léta docela zvykl, takže mi ta rodina až tak neschází, ale stejně no. Není to ono.“* Přibližně jednou za tři měsíce navštěvuje rodinu v Ostravě. Je to složitější je navštěvovat, protože není, kdo by pro něho chodil na nádraží. Jeho sestra je starší než on a její děti studují v Brně. Jeho pobyt se musí dobře naplánovat i z hlediska dopravního spojení. Udržují alespoň častý vzájemný telefonický kontakt. Respondent má středoškolské vzdělání. Studoval na chemické průmyslovce obor gumař, chemik. Pracovní zkušenosti získal ve firmě Baťa, kde ho po studiu přijali do zaměstnání.

Pracoval ve výzkumném ústavu jako chemik. Jeho zdravotní stav se během let neustále zhoršoval, a nakonec byl nucen opustit své zaměstnání. Poté pracoval v Obzoru jako vysekávač usní asi 5 let až do důchodu. Celý život měl změněnou pracovní schopnost a pobíral k platu částečný invalidní důchod. Nyní je již ve starobním důchodu. Jeho záliby jsou různorodé. I když hůře viděl, jeho dlouholetým koníčkem byla lehká atletika, horská turistika a

okrajově lezení. Nyní poslouchá vážnou hudbu, chodí na abonentní koncerty, které pořádá filharmonie Bohuslava Martinů v kongresovém centru. Rád chodí do divadla, poslouchá zvukové knihy na CD ze zlínské knihovny, poslouchá časopisy, které se mu nahrávají na USB a účastní se aktivit pořádaných SONS. Provozuje turistiku s doprovodem a také luští doma sudoku. Rád vařím a vymyslím nové recepty. Zrakové postižení mu bylo diagnostikováno přibližně v 18 letech. Má degenerativní pigmentovou retinopatii a je zcela nevidomý. O modelování se dozvěděl prostřednictvím SIA SONS, když vznikal kroužek. „*Jsem experimentátor, takže jsem zase chtěl něco nového vyzkoušet.*“ Nevěnoval se nikdy žádným výtvarným ani tvořivým činnostem. Jinak jako každý muž se rád věnoval i věnuje kutilství.

Charakteristika respondenta č. 4

Respondentem je muž, kterému je 46 let, bydlí ve Zlíně a je bezdětný. Sám o sobě říká: „*Jsem šťastně svobodný.*“ Jeho vzdělání je středoškolské obor zemědělec, pěstitel. Celý život pracoval na Technické správě, nyní jeho zaměstnání spadá pod Městskou zeleň. Pracuje s rostlinami, dělá okrasné parčíky, prořezává keře a také vysazuje lesní školky. Jako své záliby uvádí: „*Ženy, víno, zpěv.*“ Dále rád chodí na hokej. Vždycky s doprovodem jezdí na kole, na kolečkových i ledních bruslích. Chodí do SONS, kde se účastní aktivit. Převážně se jedná o zvukovou střelbu, lezení na lezecké stěně, modelování ATM a turistické výlety. Chodí na bowling. Z dalších činností uvádí, že rád jí a spí. Dívá se na televizi. Zrakové postižení má již od narození. „*V první třídě jsem byl na první operaci s očima a celkem jsem měl kolik no, asi 6 operací a na té poslední mi operovali nitrooční čočky s 18 dioptriemi. Dívám se vlastně jen jedním okem. Když si to druhé zakryju, tak šlus, nic nevidím.*“ Spadá do kategorie osob s těžce slabým zrakem. Má částečný invalidní důchod. O ATM se dozvěděl v SIA SONS, které mu doporučila jeho vedoucí z práce. Na základní škole modeloval z plastelíny, z modulitu, vyřezával ze dřeva, různé věci např. rybičku, knoflíky se učil šít, dokonce i zkoušel plést apod. Snažil se, ale moc mu to nešlo. „*Všecko, co jsem udělal, tak šlo hodně křivo bohužel. Takže se dá říct, že ATM je moje první taková činnost, u které jsem vydržel.*“

Charakteristika respondenta č. 5

Posledním respondentem je žena, které je 44 let. Má syna, který je také zrakově postižený a studuje nyní na konzervatoři v Praze. Je rozvedená a bydlí v Otrokovicích. Má středoškolské vzdělání bez maturity obor prodavačka. Měla touhu jít na aranžérku. Její plány však

přerušilo zrakové postižení. Udělala si tedy alespoň masérský a telefonický kurz. Pracovní zkušenosti sama respondentka označuje za mizerné. Pracovala jako masérka na poliklinice v Otrokovicích, pak kde se dalo. „*Jsem se tak nějak protloukala. Často jsem masírovala, jen tak, za to, co kdo dal třeba i za jablko pro syna. S penězi jsme na tom byli velmi špatně.*“ Svůj volný čas tráví procházkami se svým vodícím pejskem. Dále četbou zvukových knih, díváním se na komentované filmy, posezením s přáteli. Luští sudoku a hlavolamy. V neposlední řadě se také věnuje ATM. Zrakové postižení ji bylo diagnostikováno v necelých 16 letech. Jednalo se o glaukom. Je zcela nevidomá.

O ATM se dozvěděla ode mě, když jsem jí poskytovala průvodcovskou službu. Zaujalo jí to a přišla si techniku vyzkoušet do SONS a velmi se jí to zalíbilo. „*Hmatem jsem viděla, co se dá všechno úžasného vytvořit a už to bylo jasné, že to bude něco pro mě. Pak jsem se dozvěděla ještě o možnosti studovat ATM v Tasově a už se to rozjelo. Zkrátka byl to můj nový osud.*“ Věnovala se modelování z plastelíny na ZŠ, a jako dítě milovala tvořit něco rukama. Strýc jí na chalupě nechal dělat ze dřeva různé věci, montovala poličky, přitloukala hřebíky, zpravovala rádia, montovala si kolo, vyráběla krmítka pro ptáčky apod. Hodně malovala a také chodila do výtvarného kroužku. „*Takže abych tak řekla, to co jsem naučila dříve, být docela manuálně zručnou se mi teď velice hodí. Doma, co mám, tak si všechno dělám sama.*“

Lektorka

S ATM se setkala při studiu na Vysoké škole a po absolvování přijímacích zkoušek jsem vystudovala obor učitel ATM pro nevidomé, studium jí trvalo přibližně 3 roky. Celkově má s touto technikou zkušenosti tak 5 let. Osoby se zrakovým postižením charakterizuje: „*...jsou to zlatíčka.*“ Pracovala s nimi v Tyfloservisů Zlín přibližně 4 roky a dále se s nimi nyní setkává i ve svém volném čase. Kroužek vede od října 2010.

Pracovnice v sociálních službách

Přibližně ve 22 letech jí diagnostikovali těžké zrakové postižení tzv. pigmentovou retinopatií a musela jsem odejít do invalidního důchodu a starala se o rodinu. Přibližně po 16 letech jí tento život začal ubíjet. Byla dlouho s dětmi doma na péči o osobu blízkou, protože má dvě sluchově postižené děti. Byla v produktivním věku, a tak začala pro sebe hledat pracovní uplatnění. Nalezla na internetu organizaci, která pomáhá zrakově postiženým lidem

SONS Uherské Hradiště a po té zde působila jako dobrovolník. Během několikaleté evidence na Úradě práce zjistila, že pracovní uplatnění pro zrakově postižené jsou mizivé. Udělala si proto rekvalifikaci, která zahrnovala i praxi, v jejím rámci se dostala do SIA SONS Zlín. Během praxe zjistila, že práce se se zrakově postiženými je jí velmi blízká i vzhledem k jejímu postižení a tak, když později dostala možnost zde pracovat, tak tuto nabídku přijala. V SIA SONS Zlín pracuje zhruba 3 roky a ve stejnou dobu se i setkala s ATM a zaujala jí natolik, že jí začala sama i studovat s vyhlídkou možnosti pracovního uplatnění. Stejně tak, byla ATM nabídnuta klientům jako kroužek. Sama v Tasově studuje obor řemeslník. Po zvládnutí zkoušek v Tasově získá certifikát a ráda by si založila vlastní živnost.

Sociální pracovnice

Sama má zrakové postižení a hledala určité pracovní uplatnění, které našla v SONS, která se snaží sama zaměstnávat zrakově postižené osoby. „...*když můžu, nějak pomoci jiným zrakově postiženým jsem šťastná. Je to podnětná práce, která má smysl.*“ V SONS Zlín pracuje přibližně od zřízení pobočky, asi dvanáct let. S ATM se setkala v rámci její nabídky klientům, před třemi lety. ATM hodnotí jako jeden z nejoblíbenějších aktivizačních činností u svých klientů a zkušenosti s technikou jsou podle ní „*velmi pozitivní.*“

4.6 Technika výzkumu

V rámci výzkumného šetření byl použit polostrukturovaný rozhovor, jehož cílem bylo získat detailní a celkové informace o zkoumaném jevu. Považuji ho proto za nejvhodnější způsob k získání podkladů pro potřeby této práce. Technikou polostrukturovaného rozhovoru a volbou otevřených otázek jsem chtěla zjistit hlubší údaje a informace, které by mi pomohly k nalezení podrobnějších souvislostí a odpovědí na stanovené výzkumné cíle. Díky tomu měli respondenti také možnost dostatečného prostoru pro vlastní vyjádření, možnost sdělit své zkušenosti, pocity dle svého uvážení. Otázky podněcovaly respondenta k hlubšímu zamýšlení nad tématem a rozhovor pak nabídl samotný pohled respondenta. V případě potřeby, mohly být respondenti opětovně, směřováni zpět k tématu. Jeho výhodou bylo i to, že předem připravenou strukturu šlo v průběhu rozhovoru přizpůsobovat, klást doplňující otázky a získat tak další podnětné informace.

Rozhovory byly vyhotoveny ve třech verzích.

Rozhovor pro klienty střediska bude složen z 28 otázek. Rozdělených na 6 následujících specifických okruhů: faktografické otázky (otázky č. 1-8), Axmanova technika modelování (otázky č. 9 - 20), komunikace (otázky č. 21-22), získané dovednosti či vlastnosti (otázky č. 23-27), zhodnocení ATM v SIA SONS Zlín (otázka č. 28). Rozhovory s pracovníci a lektorkou měly 8 otázek. Jejich otázky byly stejné, jen se nepatrně lišili v prvních dvou otázkách, jež sloužili k jejich charakteristice jako výzkumného vzorku. Otázky byly zaměřeny více na jejich samostatné výpovědi s jejich pohledem a sloužili jako doplňující informace k výzkumu.

4.7 Triangulace

Podle Švaříčka a Šed'ové (2007, s. 204) triangulace nabízí rozmanitost pohledů z více než jedné perspektivy. Je tedy jistým procesem, v němž se využívá různorodých pohledů a jeho cílem, je objasnit význam sběru, interpretace a analýzy dat. Ve výzkumu je použita technika datové triangulace. Triangulace zkoumaných dat je zajištěna třemi typy respondentů. Skupinou klientů SIA SONS Zlín, kteří se účastní Axmanovy techniky modelování a jako doplňující informace sloužili rozhovory se dvěma pracovníci SIA SONS Zlín a s lektorkou ATM. Rozhovory budou s podobnými otázkami, abych tyto skupiny mohla spolu srovnávat. Společným bodem budou výpovědi respondentů týkajících se Axmanovy techniky modelování a jejího vlivu na život jednotlivců, rozvoj dovedností, a jestli ATM může napomoci k uplatnění osob se zrakovým postižením na trhu práce. Tím získám názory na téma od tří pohledů a umožní mi to poukázat na jistá specifika. Podle Flicka (2004, s. 179) vede tedy triangulace k ospravedlnění a k určité podpoře získaných poznatků dalšími informacemi.

4.8 Realizace výzkumu

Před samotným rozhovorem byl proveden předvýzkum, ve kterém jsem se připravila na průběh rozhovoru. Zformulovala jsem otázky, vypracovala formulář rozhovoru s určitou strukturou a vedením rozhovorů v jednotlivých fázích. Po té bylo provedeno zkušební dotazování jedné klientky a jedné pracovnice a na jeho základě jsem upravila hned několik otázek a některé plně vynechala, z důvodu, že se jeví neopodstatněné v rámci cíle práce, byly si vzájemně podobné a velmi prodlužovaly rozhovor.

Dále následovaly samotné rozhovory. Dle Miovského (2006, s. 159-160) vyžaduje polostrukturovaný rozhovor náročnější technickou přípravu, vytváří se určité závazné schéma a předem stanovené otázky nazývá „*jádrum rozhovoru*“.

Rozhovory začínaly sdělením základních informací respondentům, důvody oslovení, čeho se rozhovor bude týkat, kolik času přibližně zabere a jakým způsobem bude rozhovor zaznamenáván. Respondenti byli ujištěni, že veškeré získané informace jsou zcela anonymní a budou použity pouze za účelem výzkumné části diplomové práce. Respondentům byla nabídnuta možnost udělat si kdykoliv během rozhovoru pauzu i možnost neodpovídat na položenou otázku. Dále pokračovaly kontaktními otázkami, jež sloužili k charakteristice výzkumného vzorku a poté otázkami hlavními. Systém otázek byl sestaven podle tzv. techniky trychtýře. Jejich uspořádání je směrem od jednoduchých ke složitějším. Následovalo poděkování respondentům za jejich ochotu podílet se na výzkumu, a na závěr byla položena poslední otázka, v níž respondenti mohli vyjádřit své případné dodatky k rozhovoru.

Jak již bylo zmíněno, respondenty pro rozhovor jsem získala prostřednictvím svého teď již minulého zaměstnání ve Sjednocené organizaci nevidomých a slabozrakých Zlín, kdy jsem oslovila své klienty, kteří k nám docházeli na středisko a aktivně se zapojovali do Axmanovy techniky modelování. Dále jsem oslovila své dvě kolegyně a naši lektorku ATM.

Pro rozhovor je vybráno 5 klientů z této organizace. Klienti byli velmi vstřícní stát se mými respondenty. S respondenty se velmi dobře znám a tak způsob vedení rozhovoru vycházelo z modelu neutrálního dotazování, jež je založen na důvěře, schopnosti a ochotě respondentů odpovídat. Rozhovory měly neformální charakter a probíhalo zde oboustranné tykání. Tato volba komunikace byla zvolena z důvodu, že jsme vždy mezi sebou takhle komunikovali a vykání by bylo pro nás nepřírozené. Účast na rozhovoru je z hlediska oslovených, klientů, jež se aktivně a „pravidelně“ účastní modelování a skutečných respondentů 100%. Rozhovor, byl veden s každým jednotlivým respondentem samostatně a individuálně. Všichni měli stejné, v příloze uvedené otázky. Pracovnice a lektorka mají trochu jinak položené otázky oproti skupině odpovídajících klientů, ale tak aby významově zůstaly zachovány z hlediska zjištění a porovnání určitých specifických oblastí. Na dni, konkrétním čase rozhovorů jsem se domlouvala individuálně s respondenty v rámci osobních setkání. Některé ze setkání proběhla na středisku, jiné v domovech respondentů. S ohledem na to, aby pro ně rozhovor probíhal v příjemném a bezpečném prostředí. Realizace rozhovorů s pracovníci a lektorkou probíhala na středisku.

Před samotným rozhovorem jsem ještě jednou ujistila respondenty o anonymitě výzkumu a o tom, že poskytnuté informace budou využity jen pro potřeby výzkumu. Rozhovory byly se souhlasem klientů, pracovníc a lektorky ATM nahrávány na diktafon a následně přepsány do textové podoby. Jsou uvedeny v přílohách č. III – X. Po každém rozhovoru jsem provedla, protokol rozhovoru, kde jsem zaznamenala další potencionálně užitečné okolnosti rozhovoru. V jednotlivých trsech jsou zaznamenány, odpovědi respondentů i stručný souhrn. Na závěr je podávám souhrn všech získaných odpovědí.

Samotný výzkum jsem zahájila v lednu 2013. Rozhovory s klienty trvaly okolo 50 minut a s pracovníci a lektorkou okolo 20-30 minut. Bylo to značně individuální a záleželo na samotné sdílnosti respondentů.

4.9 Způsob zpracování dat

Všechna získaná a zafixovaná data rozhovorů jsem převedla pomocí transkripce do textové podoby, abych s nimi mohla dále pracovat. Pro zpracování všech získaných údajů byla zvolena metoda vytváření trsů, jejíž podstatou je seskupení a konceptualizace určitých výroků do skupin. Tyto skupiny vznikají na základě podobnosti mezi jednotkami. Vznikají tak obecnější kategorie a jejich zařazení do trsu je dáno určitými znaky, jež se opakují. Společným znakem může být vyhledávání výroků, jež se týkají jednoho tématu. (Miovský, 2006, s. 221) Analyzovala jsem tedy jednotlivé otázky v rozhovorech a nacházela jsem v odpovědích respondentů opakující se témata, v níž se výpovědi jednotlivých respondentů překrývaly, a z nich jsem vytvořila jednotlivé trsy.

4.10 Analýza rozhovorů a interpretace zjištěných dat

Podle metody vytváření trsů jsem hledala v rozhovorech spojitosti a vzájemně propojovala části v celky. Po té jsem si vytvořila a identifikovala následující trsy:

- ❖ Dlouhodobá záliba.
- ❖ Individuální citění tvorby.
- ❖ Změna v životě klientů.
- ❖ Využití ATM podle respondentů.
- ❖ Zlepšování se a možnost přivýdělku.

- ❖ Interakce.
- ❖ Osobní rozvoj.
- ❖ Příležitost i nejistota.
- ❖ Problémy se zručností.
- ❖ Negativa.
- ❖ Příjemné prostředí.
- ❖ Výzva.

Výroky jednotlivých respondentů byly rozčleněny do skupin dle určitého významu tak, aby směřovaly k hledání odpovědí na stanovené výzkumné otázky.

1. Dlouhodobá záliba

Zájmové činnosti lze chápat, jako cílené aktivity, které uspokojují naše potřeby i zájmy. Jakou aktivitu si vybereme, záleží samozřejmě i na našich schopnostech. Zájem lze charakterizovat především jako dlouhodobou snahu zabývat se určitou činností. Do této kategorie jsem zařadila výpovědi týkající časové dimenze, z níž vyplývá, jak dlouho se již klienti ATM zabývají a kolik času jim tráví. Z výpovědí vyplývá, že tři klienti se zabývají ATM jednou měsíčně v rámci společné volnočasové aktivity. Dvě klientky se jí zabývají i sami doma.

R1 „Zhruba to budou 3 roky.“

„...Imrvéře furt. Opravdu skoro každý den. Je to moje hobby. Někdy i klidně až 5 hodin denně a ani kolikrát čůrat nejdu...“

R2 „Asi jeden rok.“

...„Jen v rámci, kroužku, takže jednou za měsíc, dvě hodinky.“

R3 „Přibližně 3 roky“

“Modeluji jen v rámci našeho kroužku, takže jeden krát měsíčně, po dvou hodinách.“

R4 „Modeluju zhruba tak 3 roky, prostě od prvopočátku.“

„V rámci kroužku, jednou měsíčně, dvě hodiny.“

R5 „Asi rok a půl.“

„V rámci, kroužku jednou měsíčně, sama tak 2x do týdne doma. Bez přestávky klidně tak 4 až 5 hodin. Někdy u toho ztvrdnu i do půl druhé do noci.“

Pracovnice v sociálních službách, která také podlehla kouzlu ATM a říká:

„Když se do modelování zaberu tak modeluji i třeba čtyři hodiny v kuse. Ten čas nějak tak plyne sám, že si to někdy ani neuvědomím, že mi to zabralo tolik času.“

2. Individuální citění tvorby

V této kategorii bych poukázala na to, co klienti nejraději modelují a jaké pocity klienti zažívají během modelování. Jak je vidět z odpovědí respondentů, každý v tvorbě upřednostňuje něco jiného. Tři respondenti dávají přednost modelování nádob, jak větších či menších rozměrů. Jeden respondent uplatňuje zcela vlastní tvorbu. Jednou tvoří to, podruhé zase něco jiného. Poslední respondentka nejraději tvoří sochy a postavy, kde může plně rozvinout svoji fantazii i kreativitu. Má ráda změnu a nebaví ji stereotypní modelování a jednotvárnost.

R1 „Nejraději nádoby s dekorama, kde uplatním svou řemeslnou zručnost tak i fantazii...

Navíc jsem vždy obdivovala tradiční řemesla, jako bylo dříve hrnčířství...“

R2 „...takové menší nádobky ... nedávno jsem dělala dekorativní popelník

R3 „Uplatňuji takovou vlastní tvorbu. Ted'ka nedávno jsem tvořil vodníka s cylindrem, do kterého se může zasadit nějaká květina. Dál jsem třeba dělal obličej čarodějnice, aroma lampu, květináč ve tvaru čtyřlístku. A mám vymyšlené, že udělám i krmítko pro ptáčky.“

R4 „...obličej, vázičku, spíše menší nádobky. Je to různé, nejsem prostě na určitou jednu tvorbu nijak zatížený.“

R5 „Jednoznačně sochy a postavy. Jsou to variace na volné téma. Můžu si vymyslet, co chci. Je tam určitě větší kreativita než u nádob. Ty jsou prostě jen kulaté, hranaté nebo baňaté a dáváš na ně různé dekory, ale jinak je to furt stejné. Třeba tvorbu nádob, tu jsem z hloubi duše nenáviděla a už nádoby nechci ani vidět ... ta dřina, ta piplačka ... pak to chceš vzít a zůstane ti ucho v ruce, to je pak na vraždu.“

ATM nabízí variabilitu tvorby i díky vlastnostem šamotové hlíny.

P1 „...Šamotová hlína, ze které se modeluje, je stabilnější a nijak se nehroučí a modelovat se z ní dá takřka cokoliv. Dokonce i postavy v celoživotní velikosti.“

U klientů SIA SONS Zlín i u pracovnice v sociálních službách ATM nejvíce vzbuzuje pocity radosti i uvolnění.

R3 „...nejvíce tu radost.“

R4 „Radost, že se mi to už ted'ka víc daří...“

R1 „...Pocit radosti, uspokojení, uvolnění... Když můžu modelovat, jsem šťastnější a dostala jsem i novou chuť do života... Miluji dotýkat se hlíny, mám ráda, když mi hlína klouže mezi prsty. Je to přírodní materiál, takže je to pro mě super v tom smyslu, že v tom nacházím určité spojení s přírodou.“

R2 „...Radost, uvolnění. Navíc ty kamínky v hlíně jsou v dlani takové příjemné ...mám dobré pocity, že jsem vůbec schopna, něco smysluplného ještě udělat.“

R4 „...odpočinu si, dělám něco jiného a zajímavého.“

R5 „...Hrozně mě uklidňuje. Zapomínám na všední starosti.“

P1 „Modelování je pro mě takovou relaxací.“

Odpovědi respondentů dotváří i sociální pracovnice, která vypovídá: „Práce s hlínou má na klienty určitě pozitivní účinky, zdálo se mi, že se jim při práci vždy zlepšila nálada, že byli po hodině takoví veselejší a pozitivnější.“

Samotný pocit z tvorby i samotné z hlíny nelze opomíjet, protože je při práci stěžejní. ATM může působit částečně i jako forma arteterapie. Mezi klientem a hlínou panuje i určitá souhra. Těžko by mohl klient v ATM pokračovat, kdyby ho bavilo modelovat, ale na druhou stranu by mu byla práce se samotovou hlínou nepříjemná. Mnoho klientů, kteří si ATM vyzkoušeli, to z tohoto důvodu i vzdali.

3. Změna v životě klientů SIA SONS Zlín

Změny, kterým se jen málokdy v životě vyhneme, většinou vnímáme pozitivně nebo negativně. V této kategorii se budu zabývat, jak aktivizační činnost ATM ovlivnila klienty SIA SONS Zlín.

Sami respondenti hodnotí Axmanovu techniku modelování, jako přínosnou aktivitu.

R1 „Rozhodně“

R2 „Ano, než abych se nudila, tak dělám něco smysluplného.“

R3 „Byl jsem mezi lidmi, vyplnil jsem si volný čas, byl jsem v kolektivu, tak určitě.“

R4 „Tak to určitě. Nesedím pořád doma a jsem mezi lidima.“

R5 „Jo, jo.“

Lze spatřit změnu v mezilidských vztazích.

R1 „Ano získala jsem mnoho nových přátel, se kterými se stýkám i mimo SONS.“

R2 „Přátele nevím, ale vztahy určitě jo.“

R3 „Poznal jsem nové lidi.“

R4 „Dá se říci, že ano a ne málo... Poznal jsem nové lidi, měl jsem náplň volného času. Hlavně jsem mohl být mezi lidmi a nebyl jsem sám ... začal jsem uvažovat i o takových netradičních aktivitách a to mě pak vedlo, k tomu, že jsem si našel i kamarády mimo SONS a začal třeba i bruslit, chodit na ten hokej a tak. Před tím jsem byl jen v práci a z práce domů.“

R5 „Určitě navázala. Jak v pozitivním tak negativním smyslu. V Tasově se jednu dotýčnou chystám zabít nebo minimálně přidusit. Je to taková paní dokonalá, co všechno ví, všechno zná, vždy má pravdu ... děs běs zkrátka. Co se týká kroužku v SONS, tak jsem poznala také nové lidi, různé povahy lidí a tady jsem našla mnohá přátelství a hlavně porozumění.“

Praktikování ATM u R5 i vyvolalo změny v rodinných vztazích.

R5 Myslím si, že díky modelování, se změnilo a zlepšilo i vztahy s mým synem. Že mě teď, ten můj puberták více bere, v tom smyslu, že něco dokážu. Že mu jen nevařím, neuklízím...“

U dvou respondentek se nabízí změna v možnosti otevřené budoucnosti i v jejich větší životní aktivitě.

R1 „...A to nejhlavnější asi to, že se v tom chci realizovat a začít podnikat.“

R1 dále uvádí, že by své výrobky vyrobené ATM prodávala, aby měla příjmy k invalidnímu důchodu. Pustila se do nastudování legislativních dokumentů a začala chodit do podnikatelského centra ve Zlíně, které vzniklo z projektu dotovaného EU s cílem pomoci ženám podnikat ve Zlínském kraji. Pomáhají s různým vyřizováním a několik konzultací je zcela zdarma. Začala být aktivní i z hlediska své propagace, kdy si nechala vytvořit webové stránky i vizitky. „Snažím se tedy nějak propagovat, dát najevo, že jsem a co dělám. No jsem v životě určitě aktivnější...“

R5 „Mám novou náplň života, vidím před sebou nějakou budoucnost... Třeba, když se zamyslím nad smrtí, nevěřím na žádný další život a tak mám teď takový dobrý pocit, že až někdy odejdu, tak po mě něco zůstane, něco co jsem já vytvořila... Našla jsem se. Jsem opravdu šťastnější... Prostě ani nevím, co by se mnou teď bylo, kdybych se nevěnovala modelování.“

Další dva respondenti, neví, jestli je nějak ATM ovlivnila nebo nad tím doposud nepřemýšleli. R1 a R2 udávají ještě možnost využití volného času.

R1 „...aktivně jsem trávila svůj volný čas.“

R2 „Nějak zásadně asi ne. Ale to je také asi možná proto, že jsem už stará bába a pro mě je to prostě příjemně strávený čas.“

R3 „Tak nad tím jsem nikdy nepřemýšlel nevím.“

Podle lektorky ovlivňuje ATM život zrakově postižených „výrazně“, např. „vyžaduje disciplínu, trénink a opakování, přemýšlení o hlině a cíleném výrobku, jak bude vypadat, jestli je to tak jak zamýšlí proveditelné ... má možnost být nějak aktivní, využívat svoji představitost, rozvíjet hmat apod...“

Uvažuje i o časové náročnosti pro člověka a o zásahu do jeho osobního života převážně v tom smyslu pokud jedinec začíná studovat v samotném Mezinárodním centru ATM v Tasově. Zrakově postižený pak střídá svůj pobyt doma a v Tasově. Musí se např. naučit samostatnosti, naučit se další trasy, orientovat se v cizím prostředí. To potvrzuje i výpověď respondentky.

R5 Navíc jsem týden až 14 dní za měsíc v Tasově. Takže jsem se musela naučit cestovat, jezdit v dopravních prostředcích, jak už dálkovými autobusy do Tasova a zpět, tak i z Otrokovic do SONS na Jižní Svahy. Naučila jsem se nové trasy a tím jsem se posunula zase o křůček dál k samostatnosti.

Časová náročnost je i také někdy dalším aspektem toho, že se ne všem zrakově postiženým, kteří by se i rádi ATM věnovali ve větším rozsahu a studovali jí v Mezinárodním centru ATM v Tasově, podaří zahájit studium. Vzpomínám si na případ, kdy jedna naše klientka, která však nebyla zařazena do výzkumu z důvodu jen občasných účastí na ATM v SIA SONS Zlín, chtěla začít studovat ale právě kvůli náročnému dojíždění a pobytu v centru to musela přehodnotit. Sama má dvě malé děti a také zrakově postiženého manžela, takže být od nich např. 14 dní každý měsíc nepřicházelo v úvahu.

ATM ovlivnila i pracovníci v sociálních službách. Přemýšlí dokonce o změně v profesní působnosti a chce si založit vlastní živnost.

P1 „Chtěla bych pracovat z domova. Ono každý den, když špatně vidím a musím dojíždět do práce, je docela náročné a namáhavé. Hlavně v zimě, když se brzy stmívá a je šero, to je pro mě nejhorší.“

4. Využití ATM podle klientů SIA SONS Zlín

Zde bych se zaměřila na různé možnosti využití ATM u zrakově postižených osob podle klientů SIA SONS Zlín. Z hlediska samostatné tvorby vyvstává pro osoby se zrakovým po-

stížením jistý problém. Jak se věnovat určité tvořivé činnosti bez nějakého asistenta, když na ní nevidím, nemohu si ani zkontrolovat a následně zhodnotit výsledek svého vynaloženého úsilí. ATM v tomhle ohledu splňuje všechny kritéria. Po zaučení se s technikou může zrakově postižená osoba pracovat zcela samostatně. Pomocí svého hmatu a díky stavbě kostry se i zrakově postižená osoba dokáže snadno zorientovat ve výrobku. Lze navázat, tam, kde se před tím v tvorbě skončilo. Zhodnotit celkový stav výrobku atd. nečiní osobám se zrakovým postižením žádné zásadní problémy. Což potvrzují i následující výpovědi:

P1 „...je to dokonale propracovaná technika, která je vhodná i pro osoby se zrakovým postižením... že i člověk zcela nevidomí, může tvořit bez pomoci vidící osoby, není tedy na nikom závislý, může mít zcela samostatný a autentický projev.“

P2 „Největší přínos má podle mě pro zrakově postižené, kteří byli tvořiví a rádi se věnovali různým kreativním výtvarným technikám a k vůli zhoršení zraku se těchto činností museli vzdát. Díky ATM můžou svobodně tvořit dál i bez zrakové kontroly nebo pomoci jiné osoby.“

R1 „...bez cizí pomoci může něco dělat... nevidomý nemusí být jen pasivní, ale aktivně také něco dělat.“

R3 „...je to technika, která zcela vyhovuje nevidomým ...Samostatně můžeme něco tvořit.“

R4 „Když se to vymačkává rukou, tak je to podle mě jednodušší na pochopení. Dělá se to podle určitého postupu, a to je podle mě lepší, protože se to naučím, co a jak dělat a pak můžu sám modelovat...“

Mimo oblasti samostatné tvorby bez pomoci jiné osoby a volného času, které jsou i pro některé respondenty stěžejní, se v jejich výpovědích projevila další rozmanitost toho, co ATM může osobám se zrakovým postižením přinést. Objevovali se následující možnosti: seberealizace, sebeuspokojení, sebepoznání, sounáležitost s ostatními. Respondenti uváděli i obecnou možnost pracovního uplatnění, orientaci v prostoru, učení se trpělivosti, možnost relaxace, hmatového procvičení, představivosti, pocitů užitečnosti a radosti.

R1 „Přináší radost, že si může člověk něco vytvořit, pocit užitečnosti... Také možnost určitého pracovní uplatnění pro nevidomé a tedy zdroj příjmu, sebeuspokojení, smysluplné využití volného času...“

R2 „...je to dobré využití volného času, seberealizace i určité sebeuspokojení. Určitě, bych řekla, že zvyšuje sebevědomí, protože, když se do něčeho takového nového pustí, tak mají potom odvalu se pustit i do jiných věcí, na které si dříve netroufli.“

R3 „...Také se učíme v určité podobě orientaci v prostoru ve věcech, které jsou na stole, kde je pytlík s hlinou, pak se zase vrátit k výrobku, navázat, tam kde jsme skončili. Je to určité využití času.“

R4 „...že můžeme být s ostatními lidmi, hmatové procvičení... A taky určitě radost z výrobku.“

R5 „...sebepoznání, ...seberealizace, to že se můžu pochlubit, tím co dokážu, že nejsem k ničemu, nesedím v koutě, ale můžu to dělat i já jako nevidomá.“

L „...možnost dalšího uplatnění na trhu práce, protože pracovních možnosti u zrakově postižených je strašně málo anebo také je to možnost i trávení volného času.“

P1 „Do života jim přináší radost, uvolnění od starostí běžného dne, také určitou radost z hotového výrobku... Přináší smysluplné trávení volného času. Modelování ATM je určitě v jejich životech něco nového a je tedy i zajímavou zkušeností ...kladem je určitě již zmíněná možnost pracovního uplatnění, což je asi takový i ten největší přínos..., pocity určité sounáležitosti, pocit, že je užitečný, že něco dokáže. Postižení lidé se učí rovněž třeba i trpělivosti...“

P2 „...Mohou se i zbavit stresu, prostě se odreagovat. Je to pro ně jistě přínosná aktivita, během níž se naučí zcela novou techniku tvoření z hlíny. Takže je zase posouvá jistým způsobem dopředu. Mohou si najít koníčka...“

Dá, se říká, že cílem aktivizačních služeb v SIA SONS Zlín a tedy i samotnou nabídkou ATM klientům je předcházet sociální izolaci. Interpersonální vztahy jsou důležité z mnoha důvodů. Lze např. jmenovat hledisko chápání sociální reality, osvojení si sociálního chování, poskytnutí určitého pocitu bezpečí, pomoci, umožnění sdílet zážitky, emoce atd. Potřeba kontaktu patří rovněž mezi naše základní lidské potřeby. V rámci sociálních interakcí dochází k jejímu uspokojení. Její nenaplnění však vede k osamělosti. ATM jako volnočasová aktivita se dá tedy využít i jako prostředek k získání společenských kontaktů.

R1 „...setkávání se stejně postiženými lidmi, popovídat si...“

P1 „možnost navázání nových kontaktů i přátel... a dále možnost setkávání osob se zrakovým postižením i bez postižení“

P2, „...udržují i sociální kontakty.“

V neposlední řadě R5 uvedla i zajímavou myšlenku týkající se inkluze zrakově postižených osob. *„I veřejnost se může dozvědět, že něco dokážeme a líp nás pak mezi sebe pustí.“*

5. Zlepšování se a možnost přivýdělku

Každý z nás má nějaký cíl, kterého chce dosáhnout. Zvažujeme, co je pro nás více či méně důležité a tak svých stanovených cílů někdy dosáhneme, jindy se jich třeba i vzdáme.

Respondenti R2, R3, R4 berou ATM jako zpestřující volnočasovou aktivitu, nemají v rámci tvorby vyšší cíle z hlediska nějakého dalšího svého uplatnění. Všichni se však chtějí v ATM zlepšovat a mají tak budoucí vizi i to, že chtějí v ATM pokračovat.

R2 „Asi to, že se budu snažit vypracovávat, tak abych mohla dělat i trošku větší nádoby, třeba nějaký pěkný květináček.“

R3 „Jelikož jsem už starý, tak modelování vnímám jako takovou aktivitu, pro zpestření volného času. Nemám nějaké cíle jako třeba ostatní. Jinak určitě se chci zdokonalovat, aby to vypadalo lépe.“

R4 „Zlepšovat se.“

Respondentky R1 a R5, které jsou nyní bez zaměstnání a jsou v produktivním věku, mají naopak vyšší cíle. Obě se chtějí v budoucnu ATM seberealizovat v určité formě podnikání a doufají tak v určité zlepšení jejich finanční situace. Každá má trochu jinou představu, co by chtěly pomocí svého hmatu a umu vytvářet a na co se specializovat.

R1 „...na zahradní a interiérové nádoby a postupně rozšiřovat svůj sortiment jako o krmítka pro ptáčky, japonské lampy, domovní znamení, erby, stavba nádoby jako například zámek, větrný mlýn, dále vyrábět šperkovnice, hračky pro děti na procvičení hmatu atd. Vše je otázkou budoucnosti.“

R5 „Udělat antickou sochu v životní velikosti. Jjuu to bude paráda, až ji udělám. Nebo třeba i nějakou fontánu. Jinak po sochách bych se ráda věnovala reliéfům.“

Sama pracovnice v sociálních službách nad svým uplatněním v ATM usilovně přemýšlí.

“...taková má nějaká vize je, že bych tvořila zahradní a interiérové nádoby na zakázku jako určitý přivýdělek. Tvorba nádob mě také nejvíce baví a dají se do ní zakomponovat i prvky naučené z modelování obličejů. Např. tak, že na určitou nádobu mohu vymodelovat jako dekor i určitý obličej třeba Tutanchamóna apod. V Hradištské knihovně již měla i

svou výstavu zahradních a interiérových nádob, která probíhala prostřednictvím akce Dnů umění nevidomých na Moravě, jež je přehlídkou umělecké tvorby zrakově postižených a pořádá jí SIA SONS Zlín. Zrakově postižení tak můžou ukázat svůj talent v mnoha odvětvích. Její výstava: *„Byla docela úspěšná a výrobky se prodávaly. Tak si myslím, že toto zaměření by nemuselo být špatné, ale spousta věcí se musí promyslet, doladit a hlavně pak ty nápady uvést do reálu. Hlavním problémem je i pec na výpal.“* Uvažuje proto požádat o nadační fond Světluška o příspěvek.

6. Interakce

Komunikace patří k základním formám dorozumívání mezi lidmi. Je součástí společnosti i naší každodenní potřeby. Pro lidi s určitým zrakovým postižením je naprosto nepostradatelná. Získávají pomocí ní důležité a podstatné informace o mnoha jevech, jež se dějí kolem nich. Při volnočasové aktivitě ATM je komunikace pro klienty střediska přínosná v mnoha ohledech, ale na druhou stranu, ji každý může vnímat individuálně, pro to je i na místě při komunikaci během ATM také důležité brát ohled na ostatní klienty, zda jim komunikace v jistou dobu nevádí a zvolit kompromisní řešení.

R1 *„...Někdy je pro mě komunikace spíše jen takovou kulisou a více poslouchám ostatní, než bych nějak moc mluvila. Někdy může být dokonce i rušivá, když je potřeba spíše pracovat na výrobku a soustředit se na práci. Záleží to však na domluvě mezi námi....“*

Většina klientů zastává názor, že komunikace je důležitá s lektorkou ATM, kde je nutné pochopit princip práce, technickou proveditelnost, kde se chybuje, mít možnost zrakové kontroly apod., ale je dobré mít i zpětnou vazbu od ostatních klientů, kdy si mohou vzájemně poradit a pochválit se.

R3 *„Byla pro mě velmi důležitá. Během mluvení jsme přišli na několik věcí, které mě předtím ani nenapadly, jak by určitou věc bylo možné vymodelovat a zase i obráceně mě napadaly a ostatní ne. Takže takovou hromadnou diskuzí nám vznikaly nové využitelné nápady...“*

R4 *„...Taky, když nevím, co modelovat, tak mi někdo vždy poradí.“*

R5 *„...Také pro mě bylo důležité... to jestli se to líbí i ostatním.“*

Lze si také všimnout, že ATM působí jako nepostradatelný socializační prostředek, jak v možnosti setkávat se s lidmi se stejným postižením, tak také jako možnost zlepšování ko-

munikačních kompetencí či navození kontaktu s jinými lidmi a říci tak, někomu dalšímu jakou netradiční zálibu provozuji. Je také zdrojem motivace, vzájemného sdílení a obohacení o různé zážitky.

R3, „...sama o osobě je pro mě komunikace důležitá, protože já jsem většinou pořád sám, když nejsem zrovna v SONS, takže každá komunikace je u mě vítána. Necítím se prostě tak sám. Navíc, jsem tady mezi svými... když se tak bavím s jinými lidmi, tak jim o modelování třeba vyprávím.“

R1 „...Na druhou stranu je pro mě samotnou zase komunikace rozhodně příjemné zpestření a vítám jí. Pomáhá, mi, když můžu komunikovat v rámci kroužku s jinými lidmi. Více si věřím v komunikaci, nebojím se mluvit i s cizími lidmi a zlepšuji si vyjadřovací schopnosti. Takže určitě je pro mě komunikace důležitá.“

R2 „...Taky si myslím, že díky našim rozmlouvám se lépe vyjadřuji, jsem více komunikativní a umím třeba i říci ne.“

R4 „Pro mě je komunikace moc důležitá. Proto i tak furt kecám a puslu nezavřu... Ale řekl bych, že jsem třeba opravdu více, pohotovější v těch reakcích a líp se zkrátka vymáčknu...“

R5 „...S každým člověkem, když mluvím, tak mi to něco přináší... komunikace obecně je pro mě důležitá a vlastně nepostradatelná... Určitě to, že jsem byla při modelování v dobré společnosti, bylo pro mě přínosem a motivací. Komunikace s ostatními byla pro mě obohacením o nejrůznější zážitky, ale také mě obohatila o různé životní zkušenosti lidí. Jinak si myslím, že mi pomohla, co se týká rychlejších reakcí v komunikaci.“

Lektorka spatřuje důležitost komunikace „...pro vysvětlení způsobu práce, sdílení zážitků z tvorby, pro samotné učení jak na to.“

Výpověď pracovnice v sociálních službách přináší dva úhly pohledu.

Z jejího pohledu je komunikace důležitá zejména“ „mezi učitelem a žákem, protože je docela obtížné tuto techniku popsat tak, aby jí dobře zrakově postižený zvládnul, když na ní nevidí, a je nutná jako zpětná vazba od žáka k učiteli.“ S jinými lidmi komunikovat při své vlastní tvorbě nepotřebuje. „...tak nějak spíše komunikuji sama se sebou, že si říkám, co a jak, někdy si u toho i zanádvám, když se mi nedaří, třeba když mi jde nádoba křivo nebo když se mi bortí na ní ušiska... Jsem prostě více já a mé spojení s hlinou, než přímé komunikativní spojení s druhými lidmi.“

Z pohledu kroužku v SIA SONS... *naší klienti ATM berou jako sociální kontakt s jinými lidmi a mezi nimi ta komunikace probíhá docela živě, a je pro ně důležitá. Je to pro ně také jisté uvolnění a velmi rádi si při modelování povídají o všem možném a také se někdy vzájemně chválí, jak to pěkně vymodelovali a vzájemně se ve tvorbě motivují. Taky se řeší někdy i určité problémy, se kterými si klient neví rady jak z hlediska samotné tvorby, tak i v životě a získává tak rady od různých lidí z různých pohledů.* Dále uvedla i to, že se někteří klienti stali více komunikativními, ztratili ostych, umí říci svůj názor. Jiní zase dovedou lépe naslouchat jiným, nevstupují si vzájemně tak často do řeči.

Sociální pracovnice vidí důležitost komunikace v podobě *„dorozumívání mezi učitelkou a klienty, v rámci různých otázek ohledně samotné tvorby, rad i potřeb klientů.* Také zmínila vzájemnou komunikaci mezi klienty *„...jednalo o sdílení různých zážitků, které klienti zažili, i podnětnou komunikaci, jež sloužila, jako různé nápady a možnosti jak určitý výrobek vyrobit. Také sloužila třeba jako motivace k další tvorbě. Klienti si rovněž rozvíjeli a posilovali komunikační kompetence... Někteří se stali smělejší a komunikativnější...*

Na druhou stranu jsou i klienti, kteří se tak pohrouží do práce na svém výrobku, že přestanou vnímat ostatní lidi a vše kolem sebe. Soustředí se tedy vyloženě na práci a zase až nějak moc nekomunikují.“

Každý z nás, se ve svém životě setkal, či jistě setká se situací, kdy se objeví jistá komunikační bariéra. Sama zastávám názor, že čím víc člověk mluví, o nějaké situaci a najde se pak účinné řešení, lze si toto řešení vypůjčit do jiné situace a lépe se jí dá potom zvládnout. Tím, že jsme se při ATM bavili i o různých životních událostech a vzájemně je probírali z různých pohledů, myslím si, že, to klientům pomáhalo být, v životě, více průbojnější. Co se týká osob se zrakovým postižením, je ještě vyšší šance výskytu jistých nedorozumění než u „vidící populace“. Rozhodla jsem se pro to zde zařadit i jisté praktické zkušenosti našich zrakově postižených klientů s „vidící veřejností“ a vlastním náhledem klientů na jejich případné komunikační problémy. Nejčastějším problémem, je to, že vidící společnost neví, jak správně s osobou se zrakovým postižením komunikovat, jednat a jak jí správně navigovat, aby se v neznámém prostoru alespoň částečně zorientovala.

R1 *„Myslím si, že zatím nevnímám, že bych měla někdy nějaký větší problém...“ „Zejména tedy v komunikaci s cizími lidmi, protože většinou veřejnost neví, jak s námi komunikovat. Zdraví lidé si kolikrát mnoho věcí neuvědomují. Na příklad, místo slovního vysvětlení použijí pohyb ruky a řeknou třeba slovo támhle místo přesného popisu, taky říkají tady a tam*

apod. *Půjдете ještě kousek a zahnete tam za roh. Nám to takto moc informací hold nepřinese a ještě cestou tam vrazíme třeba do sloupu.*“

R2 *„Ano, s cizími lidmi se bojím komunikovat, bojím se je oslovit. Někdy nevím, jak mám co říct... Hrozně dlouho mi trvá, než se vyjádřím, co vlastně chci... když mi něco, někdo nepříjemného řekne, kolikrát si potom doma říkám, jak jsem se měla v určité situaci zachovat, a že jsem blbec. Abych to shrnula, zkrátka jsem nejvíc pohotová vždycky až za rok.*“

R3 *„Než se kolikrát třeba vymáčknu, tak to chvíli trvá. Co se týká jiných lidí, najdou se prostě jak nepříjemní tak i příjemní lidé. Když jdu s bílou hůlkou a do někoho klepnu, tak někdy jsou lidé agresivní a reagují, jestli jsem slepej či co. A jsou zase lidé, co se člověka zastanou a řeknou vždyť má přece hůlku, co Vy nevidíte, a pomůžou... A taky jsou v životě kolikrát i takové srandy, co nastanou. Chodívám do jednoho obchůdku, už mě tam prodavačky znají a pomáhají mi s nákupem. Jednou tak povídám, že bych potřeboval něco na mazání tu alfu. Přijdu domů a místo alfa másla na mazání tam mám na mazání alpu. Nebo mě lidé v trolejbusu špatně navedou a pak si sedám jiným na klín.*“

R4 *„Zas až tak si myslím, že asi ani ne...“* Respondent má někdy trochu sklony k agresivitě, když se mu něco velmi nelíbí a týká se to jeho zrakového postižení. *„Jen jsem možná takový vztahovačný a někdy výbušný.“* Uvádí situaci, kdy chodí s přáteli na bowling. Po jeho skončení čekali na zaplacení u stolečků, kde se hraje. Všechny dráhy byli volné. *„... došla jakási partia, a ženská ... na mě spustila, že z tama máme jít pryč, že tam budou hrát, tak jsem se na ní obořil, proč nejde na nějakou vedlejší dráhu, že už za chvíli půjdeme a že nemá cenu se na tu chvíli přesouvat... Přesun pro ně znamenal jisté potíže jak ve sběru a přemístění svých věcí tak i v samotné orientaci po místnosti. ...Kamarádka měla ještě sebou i vodícího psa... Pak zřejmě, jak viděla náš zřejmě legrační přesun, s navigováním a tak, dolezla a omluvila se, že si neuvědomila... Jako takových třeba situací by se našlo.“*

R5 *„To víš, že jo a několik. Hlavní problém vidím v tom, že se lidé neustále obrací na můj doprovod a mě opomíjejí, jak kdybych neuměla sama mluvit, či co. Když jsem viděla, tak jsem byla taková málomluvná a tím jak jsem se pak jako již nevidomá nevzdávala a bojovala, sebezprosazovala se, tak jsem postupně dostávala tvrdší lokty. Musela jsem si vždy vydupat to, aby mě brali v životě ostatní lidi, jako rovného s rovným... můžu zkrátka říct, že se mi teď líp hovoří, než když jsem viděla. Protože opravdu, co si my nevidomí nevydupeme tak nemáme.“*

Výpověď respondentky rovněž poukazuje a potvrzuje zkušenosti i jiných zrakově postižených osob týkající se celkem častých informačních deficitů u zaměstnanců dopravních společností, převážně dálkových tras. Samotní řidiči nebyvají dostatečně poučeni o chování ke zrakově postiženým osobám, ale také neznají přesné vymezení úlev, jež poskytuje označení ZTP/P.

R5 „*Taky se mi stalo, že jsem někdy jela autobusem sama a řidič mě odmítl vzít, že nemám sebou průvodce.*“

Na druhou stranu musím i podotknout, že v praxi existují i velmi dobré zkušenosti s řidiči a vše je zkrátka o lidech. Navíc i někdy s pohledu samotných řidičů může být problematické převážet samotnou zrakově postiženou osobu. Může se jí udělat třeba nevolno a co teď dělat? Vysadit jí samotnou na místě, které nezná, neorientuje se v něm a pokračovat dále v cestě? Takové situace, by však měli mít přepravní společnosti ošetřeny a vymezeny v patřičných dokumentech a řidiči by měli poté postupovat podle nich.

7. Osobní rozvoj

Dovednosti získáváme učením a nácvikem. Zrakově postižené osoby si musí své praktické dovednosti neustále procvičovat a rozvíjet. Pomocí ATM, se dají rozvíjet různé dovednosti. Sociální pracovnice uvádí: „*...u některých klientů se jistě zlepšilo hmatové vnímání, logické myšlení, určitě si rozvíjeli fantazii, trpělivost, paměť, soustředění aby porozuměli pokynům, co a jak udělat... Učí se i soběstačnosti, tím že si sami podávají hlínu, podložku, jdou si navlhčit látku na zabalení výrobku po modelování atd. Samostatně se tak pohybují i po místnosti a zlepšují si orientaci v ní.*“

Zaměřila jsem se na představivost, kreativitu, sebevědomí, sebeocenění a hmatové vnímání.

Představivost

Zde je důležité si uvědomit, že každý člověk má jinou představivost. U zrakově postižené osoby to pak platí dvojnásobně. Je rozdíl u představivosti a také u samotné výsledné tvorby u osoby, jež nevidí od narození a u osoby, která se stala nevidomou později, či která má ještě jisté zbytky zraku. Tento pocitový rozdíl je možný vidět, i u samotných respondentů. U jedné respondentky a jednoho respondenta ATM prokazatelně zlepšuje jejich představivost. Jedna respondentka připouští částečné zlepšení.

R1 „*...určitě dokáží díky ATM lépe vnímat tvary jiných předmětů a jejich detaily.*“

R3 „Ano, určitě. Spoustu věcí už jsem za tu dobu, co nevidím, zapomněl, tak když si můžu na něco sáhnout, co udělali ostatní a udělat si znovu představu, jak to vypadá tak je to dobré, nebo i když se o tom určitém tvaru třeba jen mluví a popisuje se.“

R5 „To je tak na půl. Částečně ano, ale také vlastně doluji v mysli to, co už tam jednou bylo. Tedy to, co znám z doby, když jsem viděla. Takže si hmatem připomínám, jak kdyby podobu těchto věcí.“

Z výpovědi respondentky, která je prakticky nevidomá a respondentů, který má těžce slabý zrak a částečně tedy ještě nějaké předměty a své okolí zhlédnou, vyplívá i to, že se dokáží být empatičtí k osobám zcela nevidomým.

R2 „...věřím, že pro ty, co opravdu nic nevidí a hlavně tedy pro ty, co nevidí od narození, těm, že to tu představu o různých věcech rozhodně zlepšuje.“ „Ono kolikrát je pro nevidomé problém si představit i rozdíl mezi stromem a keřem a tak, když se to pěkně vymodeluje, hnedka si mohou přijít na ty rozdíly.“

R4 „Oproti nevidomým mám výhodu ... ještě trošku něco vidím ... z pohledu zase nevidomých, tak je to na to opravdu hodně dobré. Když si to pěkně osahají, tak pak ví.“

ATM lze z výpovědi jednotlivých respondentů brát jako prostředek pro částečné zlepšení jejich představivosti. Především u klientů, kteří jsou prakticky či zcela nevidomí. Jako stěžejní se zde projevuje možnost využití hmatu při tvorbě, který napomáhá k samotné představě o různých předmětech. V neposlední řadě jak uvádí i pracovnice v sociálních službách, že se všichni klienti: „...zdokonalují ve schopnosti vnímat různé tvary, kolmost, výšku apod....“

Kreativita

Každý jedinec, je do jisté míry kreativní, záleží však na tom jak si ji během svého života rozvíjí. Je to schopnost k určité tvořivé činnosti, která vede v našem případě k jedinečnému výrobku a dá se rozvíjet různými činnostmi. Na otázku, jestli rozvíjí i ATM, se respondenti shodují.

R1 „Určitě jsem. Když chci dělat určitý dekor, musím rovněž více přemýšlet, jestli je to realisticky a technicky proveditelné, jestli se mi to nezbortí. Určitě mi rozvíjí fantazii, když přemýšlím, jaký dekor udělám a jaký se hodí pro určitý typ nádoby. Na baňatou nádobu se špatně dělají dekory, takže je třeba lépe je nechat jen tak a udělat jim třeba zdobený okraj.“

R2 „Myslím si, že ano. Tak už i v tom, že pořád vymýšlím, co vytvořím a jak to vytvořím. Jak to příště udělám jinak.“

R3 „Rozvijím si fantazii... Dají se vymyslet různé věci, co se budou modelovat“

R4 „Určitě je to procvičení fantazie, ta musí hodně pracovat, že. Vymýšlet jak ten výrobek vůbec udělat a zlepšit... Tak asi jo. Prostě mám v hlavě nějakou fantazii a tu pak dávám do tvorby. Naposledy jsem na nádobu tvořil i dekor. Na jednu stranu nádoby hokejku s pukem a na druhou brusle a musel jsem přemýšlet, jak to udělat a jak to udělat tak, aby se mi to tam vlezlo i velikostně.“

R5 „...bez pochyby ano. Určitě si rozvijím fantazii, protože před modelováním, by mě vlastně ani nenapadlo jednak to, že budu někdy něco ještě tvořit, ale taky to, že bych si vůbec uměla představit různé věci, situace... Respondentka uvádí jako příklad modelování postavy nahé ženy. Napadla ji domina. „Vím, že jsou dominy, co jsou zač, ale zase nevím přesně, jak vypadají. Takže jsem musela přemýšlet jak jí udělat, aby bylo poznat, že je to domina. Tak mě napadlo jí dát do jedné ruky bičik a do druhé pouta. Dále přemýšlela jak na nádobě udělat hlavu psa. „Já vím, jak vypadá ta hlava, ale špekulovala jsem nad tím, jak to zmenšit na tu nádobu a zachovat při tom ty určité proporce, aby to opravdu vypadalo jak pes. Aby měl ten čumáček pěkný a ne nějaký zdrcnutý. ...Taky jsem třeba dělala reliéf asi 40 x 40 cm a tam chlapa s pivečkem v ruce a vedle něho našťvanou ženu s válečkem v ruce a s natáčkama na hlavě...tak ani sama nevím, jak mě to napadlo.“

Dodává, že se při modelování vrátila, jak kdyby v čase k té kreativité, co v ní kdysi dávno byla a jen přešla z malování do ATM „...a myslím si, že se určitě i víc projevuje.“

Při ATM, se nejvíce při tvorbě uplatňuje fantazie. Přemýšlení, co vytvořit a jak aby to bylo proveditelné a dle reality. Pracovnice v sociálních službách rovněž o klientech vypovídá, že: „rozvijeli svou fantazii, a vlastní sebevyjádření prostřednictvím hlíny...“

Sebevědomí

Sebevědomí ovlivňuje různé oblasti lidského života. Poukazuje také na to, do jaké míry se máme rádi, jak si sami sebe vážíme, jak jedinec vnímá své možnosti a schopnosti. Je záležitostí značně individuální. Z mého pozorování zrakově postižených klientů SONS Zlín, kterých bylo celkově přes sto vyplynulo, že většina z nich měla snížené sebevědomí. Proto jsem se chtěla ve výzkumu zaměřit i na tuto oblast, a zda ATM nějak ovlivňuje klienty, kteří jí praktikují. ATM prokazatelně zvyšuje sebevědomí klientů. Posiluje ho v ohledech seberealizace, oceněním nápadů klientů ostatními lidmi. Možností, někomu jinému udělat radost tím,

že klient samostatně vyrobí určitý výrobek. Zmínila bych i zvýšení sebevědomí u klientů, tím, že samostatně dojdou na středisko. Pokud se jim v cestě objeví bariéra, musí se více soustředit a zmobilizovat své síly, aby překážku zdolali a došli, na správné místo. Procvičují si tak samostatnost pohybu i orientaci. Tím, že se pustí do ATM, mohou ztratit obavy, více důvěřují svým schopnostem a začnou vyhledávat další nové podněty, zájmy a činnosti zpestřující jejich život. Jedna respondentka uvedla, i oboustranný vliv ATM na její sebevědomí. To se jí zvýšilo možností seberealizace, získáním asertivity, ale na druhou stranu se jí zase snížilo v rámci možné konkurence.

R1 „Ano, díky axmance mě napadlo začít vůbec přemýšlet o nějakém podnikání a seberealizovat se. Mám i větší vyřizovací schopnosti. Na druhou stranu mi, ale zase axmanka i to sebevědomí snižuje. Myslím to v tom, smyslu, že už docela dlouho modeluji, a jde mi to, ale když si svou tvorbu srovnám tady s jistou osobou, která modeluje jen chvílilinku a je zcela nevidomá a jak jí to šikulce jedné potvůrkovité jde... je daleko rychlejší, než já a samotnou mě štve, že mi to trvá tak dlouho. Takže vlastně v rámci konkurence zase tu sebejistotu a to, že se vůbec nějak uplatním, vlastně zase ztrácím.“

R2 „Určitě. Snad, každému člověku, jež je nějak handicapovaný, a když něco udělá, něčemu se věnuje se zájmem, tak se mu sebevědomí obrovsky zvýší.“

R3 „Řekl bych, že ano, protože když mě někdo pochválí, jak mi to jde, tak to zahřeje u srdíčka a podporuje mě to v další činnosti. Taky je to sranda, když mi holky pak řeknou, kam na ty nápady vlastně chodím. Tak si říkám, že i když nevidím, tak přece ještě k něčemu jsem. Že i ostatním můžu vnuknout, jak kdyby nějaký nápad, co vytvořit a popřípadě říct, jak bych to sám udělal. Taky to, že vůbec zvládnou, něco vytvořit je takový dobrý pocit a když něco udělám že, tak já si ty výrobky nenechávám, ale dávám je jiným, ať z toho mají radost a užitek. Mám pak radost, že můžu někomu něco dát, co jsem sám vytvořil, i když to, není, bůh ví, jaký zázrak.“

R4 „...určitě, že vlastně něco dokážu udělat.“

R5 „...určitě ano. Hlavně tím, že něco dělám a pak jsem pyšná, že jsem to udělala, tak jak jsem chtěla a že se to jiným lidem líbí.

P1 „Určitě!!!! Už jen to, že se odhodlají vůbec k nám přijít a zapojit se do nějaké činnosti je super pokrok. Zjistí, že i když nevidí, mohou něco vytvořit, dokázat a svým výrobkem udělat jiným lidem radost... Navíc je to také určitý posun k jejich nezávislému a samostatnému životu.“

P2 „Určitě ano, a to i takovou nenásilnou a nenápadnou formou, kterou si zpočátku ani sami nemusí uvědomovat. A když se jim výrobek podaří, nebo i tím že ho vůbec udělají, někdo jim ho pochválí a udělají jim radost někomu blízkému, tak to má na jejich sebevědomí určitě pozitivní účinek. Je to částečně i o odvaze naučit se něco nového a pak se nebát vyzkoušet v životě i jiné věci.“

Podle lektorky, ATM určitě zvyšuje sebevědomí a dodává: „...a je také pro ně možností pocitu jistého naplnění a radosti.“

R3 zmiňuje i možnost samostatného pohybu a prostorové orientace a tím opakování si trasy do SIA SONS Zlín.

„Navíc, když jdu do střediska, tak chodím pěšky, projdu se a vždycky trefím, což je taky určitá výhoda a víc si tak věřím.“ Upozorňuje však i na situaci, kdy se mu v cestě objeví bariéra. „...taky někdy bloudím, ale to je proto, že ty auta stojí tam, kde správně nemají. Mě to potom poplete a už to je. Musím se pak víc soustředit, mobilizovat svoji orientaci, abych se z tama nějak vyplental, a když to zvládnou bez pomoci, tak je mi taky dobře, že jsem to zvládnul sám.“ Jednou si i rozbil brýle, jak narazil do nákladáku, který stál na chodníku a neměl tam, co dělat. „Jak jsem byl naštvaný, tak jsem zavolal policajty a hned mu dali pokutu. Já jsem byl tak šťastný, že jsem se odhodlal zavolat, sice jsem váhal, protože nerad volám. Jak i špatně slyším... ale nakonec jsem se rozhodl, zavolat, protože taky, že, jak se mezi sebou bavíme při modelování, nemůžeme si nechávat všechno líbit a musíme se ozvat. Jináč by si furt někdo dělal, co by chtěl a na náš úkor. Měl jsem pak pocit radosti a zadostiučinění, že byla sjednaná jistá náprava, protože tam do něho mohli vrazit i jiní nevidomý a zranit se...“

O dovednosti samostatného pohybu a orientace hovořila i pracovnice v sociálních službách. P1 „Dalo, by se říci i, to, že se naši klienti na modelování tak těšili, že našli v sobě odvahu naučit se k nám trasu a chodit k nám i bez doprovodu, což jim rovněž jejich sebevědomí posílilo.“

Sebeocenění

Potřeba uznání i seberealizace je jednou z lidských potřeb, která by se rovněž neměla přehlížet. Jejich nedostatek může vést člověka až k deprivaci a k negativnímu postoji k sobě sama. Umět se sám ocenit i pochválit, jsou vlastnosti obecně problematické. Většina lidí z mého okolí, i já sama umíme být spíše sebekritičtí i kritičtí ke svým blízkým. Dát najevo

nespokojenost je někdy jednodušší, než projevít uznání, které je však pro druhého více užitečné, potěší a může být i budoucí inspirací. Ocenění je také důležité i v tom směru, jak dobrý vztah si k sobě samému utvoříme, dává sílu jít v životě dále a posouvá nás dopředu. Zaměřila jsem se zde tedy na vlastní ocenění klientů, jestli si cení sami určité vlastnosti, kterou získali při samostatné tvorbě u ATM i na to jestli nachází třeba ocenění i u jiných osob z jejich okolí.

Čtyři respondenti se shodli, že si cení své větší trpělivosti a dva i o sobě tvrdí, že jsou manuálně zručnější.

R1 „Určitě větší trpělivost a manuální zručnost.“

R2 „Asi trpělivost.“

R3 „Jsem manuálně zručnější.“

R4 „Možná trpělivost.“

R5 „Rozhodně trpělivost jak s určitými lidmi, tak i v rámci samotné tvorby.“

R1 i dodává, že se nyní více soustředí na modelování i na ostatní činnosti. *„Dříve mě rozptylovaly různé zvuky. Řekla bych, že i paměť mám lepší, zapamatuji si teď více informací. Je to možná dáno i tím, že jsem si např. při tvorbě nádob, musela časem zapamatovat, kolik už mám hadů, kolik mám mít celkem hadů, na kterém hadu se dělají uši atd., pokud bych si to nepamatovala, neustále bych ten výrobek přeměřovala, přepočítávala, což by mě brzdilo při práci.“*

R4 si cení toho, že, u ATM vydržel, našel v ní zalíbení a bere jí jako svůj trvalý zájem. Uvádí i to, že se v rámci ATM naučil více respektovat ostatní kolem sebe. *„Že nejsem takový sobec a nehledím jen pořád na sebe.“*

R1, R3 a R4 i uvedli, že si nejsou vědomi, nějakého zcela určitého hodnocení ze svého okolí. R3 dodává, že částečně vnímá to, že si okolí cení jeho kreativních a bláznivých nápadů, které vkládá do své tvorby.

R1 „Jestli si něčeho cení ostatní, tož to nevím, to by museli posoudit oni.“

R3 „Jinak co se týká ocenění od jiných, tak to nějak nemůžu zas tak posoudit, ale tak co vnímám, tak zřejmě to jsou mé kreativní a bláznivé nápady.“

R4 „Jestli někdo, něco na mě, tak to nevím.“

Hmatové vnímání

Hmat se stává pro zrakově postižené osoby jistou kompenzací zrakové nedostatečnosti. Dotykem poznávají různé předměty i své okolí. ATM dle výpovědí respondentů napomáhá k většímu uvědomění a zdokonalování si hmatu a hmatové paměti, jež napomáhá orientaci ve výrobku. Zlepšuje se jemná motorika, která se může projevit v různých samoobslužných činnostech. Dokonce i ve čtení Braillova bodového písma.

R1 „Ano. Vnímám lépe různé typy povrchů. Zlepšila se mi hmatová paměť, takže se lépe orientuji v modelovaném výrobku.“

R2 „Každopádně, ve všech činnostech, čím je hmat lepší, tím je to lepší. Promítá se to do různých oblastí. Např. lépe se mi strká klíček do zámku, když se cvičím v Braillu taky se mi lépe čte.“

R3 „Tak to určitě, už jsem pomaličku začal číst opět i Brailla. Před tím jsem ty tečky jedny skoro necítil.“

R4 „Já konkrétně si myslím, že mám hmat pořád stejný, ale aj když jsem měl dřív brýle, tak jsem se nemohl trefit a navléknout jehlu, ale teďka to prostě navleču hned a ještě bez brýlí ... takže možná mi to ten hmat v tomto případě asi i přece jen zlepšilo. A jako jiným lidem, kteří se modelování věnují a nevidí, tak tam jim to ten hmat určitě zlepšuje.“

R5 „Já mám za těch 28 let či kolik už to je, co vůbec nevidím ten hmat tak vypracovaný, že nevím jak to popsat, ono je to jiné, ale jak... Prostě teď, ten hmat umí zase něco nového. Mám jiné hmatové vnímání v tom smyslu, že cítím ty různé detaily. Je to, o zdokonalování...“

L „...více si uvědomovali svůj hmat a jeho schopnosti, co se dá jen samotných hmatem udělat, co se dá vytvořit.“

P1 „Myslím si, že je to značně individuální, ale rozhodně jim práce s hlinou napomáhá zvyšovat jejich hmatové vnímání, hmatovou paměť, pohyblivost prstů na ruce, což je pro zrakově postižené hodně důležité a může jim proto pomoci v běžných činnostech jako je ovládání různých spotřebičů, oblékání, vaření apod. Modelováním si zlepšují i jemnou motoriku... Určitě je toho hodně, ale teď mě nějak už nic nenapadá.“

Hmat při ATM souvisí i s dovedností orientovat se ve vytvářeném výrobku.

P1 „Zlepšují, si orientaci v modelovaném výrobku např. tím, že, se odpočítávají jednotliví hadi, aby se na určitém místě vytvořili uši, dekor aj.“

8. Problémy se zručností

Je zcela běžnou záležitostí, že se při tvořivých činnostech, jedinci setkávají s určitými problémy, které se však snaží zvládnout a překonat. Velká část klientů se setkala hlavně při začátcích své tvorby s jistými technickými problémy, jež by se dali shrnout pod pojmem manuální zručnost.

R1 „Ze začátku jsem měla problém dělat hady, tak aby byly souměrní, potom s tím udržováním tvarů nádoby, aby byly všechny strany kolmé, s vyměřování přesných vzdáleností uší, aby byly uši ve stejné výšce, obecně by se dalo říci problémy s rozměry.“

R2 „No modeluji pomalinku, protože mě chytají mě křeče do rukou a hlína mi vysušuje ruce.“

R3 „Ze začátku jsem nebyl schopný vytvořit ani souměrného hada, problémem byla také tvorba tenké stěny u nádob, dělal jsem hodně silné stěny, protože jsem se bál, že se mi to zborší. Mám špatný malíček tak samo tvarování je pro mě nejtěžší.“

R4 „...nějak mi to nejde, tak jako ostatním. Jde mi to pořád křivo, neudržím ten kolmý směr a není to pak rovné. Mám ty výrobky takové zkrátka hrubší a nemám na nich dokonalé tvary. Kolikrát si dělám srandu a říkám, no zase made in pravěk ... ale už je to o hodně lepší... kdybych se nato více soustředil a pořád nekecal, tak by to asi bylo ještě lepší. Ale, co nadělám, když se, tam tak dobře u toho kecá.“

R5 „Co se týká, hlíny, tak z měkké hlíny se mi lépe pracuje než z tvrdší. Ze začátku to byl určitě problém udělat stejnoměrně hady, udržet kolmost apod.... Pak s upadáváním uší na nádobách. To mě ti tak rozčilovalo, že jsem myslela, že z toho snad vyrostu...“

9. Negativa u ATM

Částečně negativní u ATM se projevuje technický ráz ve smyslu manipulace s těžšími výrobky, dodržování daného postupu, aby výrobek nepopraskal. Jak bylo již zmíněno, ATM není keramika, a tudíž výrobek není hotov za jedno modelování, jedná se o zdlouhavější práci, která zabere i několik hodin.

R1 „Jako trochu negativní by mohlo být, že jsou výrobky značně objemné a těžké a pak manipulace s nimi je náročnější. „Co mě taky někdy štve je ještě to, že pracuju, pracuju a chci, aby to bylo dokonalé, a pak nakonec mi výrobek při výpalu praskne, to je pak k vzteku.“

*P1 „...že se při modelování, musí dodržovat přesně daný postup, aby například nepraskal hotový výrobek, a také tvorba hadů může být někdy nudná a zdlouhavá než se výrobek do-
dělá. Jedná se také o těžké výrobky, takže jejich přemísťování, může být někdy problém.“*

U respondentů jež studují v Mezinárodním centru Tasov, může vyvstat finanční problém.

P1 uvádí, že samotné studium v Tasově není nejlevnější záležitostí, uvádí i možnost řešení, když by se z tohoto důvodu osoba se zrakovým postižením musela studia vzdát. „...může nastat z části problém v oblasti finanční. „...ale tento problém se dá však z části kompenzovat využitím různých příspěvků na studium, nejčastěji přes nadační fond Světluška.

R1 Sama studuje v Tasově tak zmiňuje samotnou cenu výuky i hlíny, když modeluje soukromě a dodává, že jí trošku někdy vadí přístup v Tasově. „Když se na něco zeptám třeba, proč moje ženské obličejové vpadají pořád jako mužské, tak mi bylo řečeno, že si na to přijdu sama, toš nevím. Jako naučili mě takové základy a na zbytek si přijdi hold sama.“

Většina respondentů nevnímá u ATM zásadní negativa.

V rámci aktivizační činnosti, který probíhá jako volnočasová v SIA SONS Zlín pracovníce v sociálních službách říká: „nevidím žádná negativa... Jinak já sama bych na ní nic neměnila...“

R1 „Na samotné technice mi nic nevadí...“

R2 „Nic není negativní, ani bych nic neměnila. Jen je to prostě docela zdlouhavá práce, než se dojde k výsledku.“

R3 „Nic jen špinavé ruce ... Ani bych nic na technice samotné neměnil.“

P2 „...změny bych u ATM určitě nedělala. Je to ucelený výukový program, který je nevidomým zcela uzpůsoben a cokoli by se zde měnilo, mohlo, by být na škodu.“

Lektorka je zastáncem toho, že ATM pomáhá osobám se zrakovým postižením s uplatněním na trhu práce, avšak vidí v ní i paradoxně jistá negativa. Ta spatřuje v tom, že buď si klient sám po vystudování v Tasově musí hledat uplatnění, anebo nastoupit Centra ATM v Tasově a pracovat pod přímým vedením, což má také jisté nevýhody, které již nechtěla zmiňovat. Já sama v této variantě vidím hlavní negativum to, že se zrakově postižený člověk docela stává na Mezinárodním centru v Tasově závislý z hlediska zprostředkování zakázek a v otázkách financí.

R5 Využila možnost neodpovídat na otázku kvůli Mezinárodnímu centru ATM v Tasově.

10. Příležitost i nejistota

Jak již bylo napsáno v teoretické části této práce, pracovní uplatnění osob se zrakovým postižením je velice komplikovanou záležitostí. Samotná výuka ATM také není levnou záležitostí, takže jedinec, který se pustí do této činnosti, musí počítat i se značnými počátečními výdaji, musí se naučit mnoha dovednostem, pracovnímu postupu, složit zkoušky apod. a také umět prodat svůj talent při čemž chvíli jistě potrvá než se mu vše co investoval, částečně nějak zhodnotí a vrátí. ATM lze jistě považovat za možnost jistého pracovního uplatnění, ale je třeba rovněž zvážit i rozsah tohoto uplatnění, samotná očekávání jednotlivců a jejich schopnosti.

Z výpovědí samotných respondentů vyplívá značná nejistota a pochyby o pracovním uplatnění, ale také víra v alespoň částečné uplatnění.

R1 „No, to je právě těžko říct. Určitě je to prostě jedna z mála možností, kde to uplatnění lze najít. Ale jak to bude v reálu, no nevím. „...opravdu to nebude ani s ATM jednoduché uplatnit se na trhu práce. Ještě navíc v dnešní době.“

Respondentka má v plánu podnikat na živnostenský list.

R2 „Částečně určitě. Ale aby si tím opravdu člověk nějak vydělával majilant, to podle mě asi ne. Spíš to vidím, jako možnost určitého přivýdělku.“

R4 „Příležitost to je, ale nevím no.“

R5 „Tak doufám, že ano. Ono částečně i proto, jsem se dala na modelování v Tasově, abych měla papír a pak se zkoušela v tom uplatnit. Ale konkrétně, co a jak bude je ve hvězdách a ještě mám čas zhruba 2 roky, než studium ukončím o tom přemýšlet.“

Více negativně se k otázce reálného pracovního uplatnění staví respondent č. 3.

R3 „Ono je to samozřejmě různé, ale podle mě dost těžko. Já sám kdybych byl mladší, tak bych do toho nešel, nee... Já v tom sám vidím prostě jen takovou zajímavou činnost pro volný čas. Tam je tato technika jako pro nás nevidomé dobrá, ale jako pracovní uplatnění v tom teda moc nevidím.“

V zásadě existují dvě možnosti pracovního uplatnění s ATM. Jednou je uplatnění přímo v Tasově buď jako lektor ATM nebo ve formě nabídky zakázek. Tato varianta však není nabídnuta všem a vždy.

R5 „Trošilinku mám přislíbené zakázky z Tasova tak uvidíme. Jen to nezakřiknout. Jinak jako každopádně se uplatnit na trhu pro nás nevidomé nebude lehké ani s ATM. Bude to

chtít vytrvalost, odhodlanost, snahu, obchodního ducha, cílevědomost to dotáhnout vše do konce a nemít to pak třeba nakonec jen jako pěkného koníčka.“

Druhou možností je vlastní podnikání na živnostenský list.

R2 Ještě poukazuje na důležitost seberealizace, která je podle ní, pro zrakově postižené osoby důležitější než samotné peníze. *Dodává:., ...a taky je to o tom, že člověk nesedí jen doma. Neposlouchá televizi a nepřemýšlí, až mu něco samo přiletí do huby, ale že se sám, nějak angažuje.“*

Lektorka sama vidí příležitost pracovního uplatnění pomocí ATM u zrakově postižených *„...ale pak už je zas jen na daném člověku, jak a jestli této zkušenosti využije. Jestli dokáže prodat to, co se naučil a sám sebe.“*

Pracovnice v sociálních službách hovoří o malých možnostech pracovního uplatnění osob se zrakovým postižením a podle ní je, každá další možnost zvýšení uplatnění vítána, hlavně u lidí, jež jsou v produktivním věku. *„Sama jsem toho důkazem a chci to zkusit...“* Možnost zvýšení šancí na trhu práce to podle ní je, ale jaké pak bude reálné uplatnění je otázkou. *„...může být problémem, protože samotný trh je zasycen různými keramickými výrobky, což je určitou možnou nevýhodou pro výrobky vyrobené ATM i přes jejich značná specifika. Navíc samotné výrobky vyrobené ATM budou vždy dražší než běžná keramika, protože se vyrábí ze šamotové hlíny, je zde ruční práce a mimo jiné jsou výrobky i značně velké.“*

Sociální pracovnice si myslí stejně jak pracovnice v sociálních službách, že určitě zvyšuje možnost uplatnění u osob, které jsou v produktivním věku. Dále zmiňuje i důležitost nadání i vytrvalosti. Zdůrazňuje roli faktorů, jež mají na finální úspěch při získání a udržení práce vliv. *„...příle, finance, zajistit si odbyt, určitě i sebevědomí jak se prodat, propagovat, mít kde skladovat, vypalovat své výrobky atd..“*

I respondenti projeví podobnou úvahu nad tím, co může mít vliv na pracovní úspěch.

R3 bere i v potaz klientelu i finanční možnosti *„...peníze teď moc mezi lidmi nejsou.kdo v dnešní době, dá třeba za to 1500, aby se pokryly náklady na hlínu, pec, samotný výpal, ještě započítat určité vlastní nápady a čas. Záleží na tom, jestli si ten dotyčný vytvoří nějakou stálou klientelu, nebo nějakého velkoodběratele, kdo by to chtěl na zakázku. Samo poštovné se ještě prodraží, otázka je také jestli by se to nerozbilo, pokud by byl zase jen osobní odběr, tak tím se šance prodeje zase snižují. Kdo by si pro to jel třeba do Zlína až z Pardubic. Nevím no. Každopádně prosadit se na trhu nebude lehké.“*

R4 zmiňuje problematiku odbytu „*Nevím no, kdo by to totiž, tak moc kupoval. Špatné by to rozhodně nebylo, ale mít ten odbyt, zajistit ho no. Si představ, že si naděláš třeba nádoby do zásoby, abys měla, co prodávat, kolik peněz do toho všeho vrazíš a pak nebude odbyt.*“ i možnou konkurenci v podobě keramických výrobků z chráněných dílen, kdy jejich výhodu spatřuje v možnosti skupinové práce.

R4 „*Řeknu ti to tak, podobné techniky, nebo keramika a tak, to jsou záležitosti třeba chráněných dílen, tak tam se to podle mě dá. Prostě kdyby to byla tedy taková skupinová práce, tak si myslím, že ano. Ale pokud jako jednotlivec, sám za sebe, tak na trh jako takový to asi nejní.*“

11. Příjemné prostředí

Prostředí, ve kterém se pohybují zrakově postižení klienti, musí být bezpečné, jak z architektonického hlediska, tak i pocitově. ATM nabízí klientům relaxaci, při níž se emocionálně zklidní, vnímají emoce, které v nich probouzí samotná hlína, ale také nálady a chování pracovníků i ostatních klientů. Níže budou vykresleny vztahy, které panují v SIA SONS Zlín při ATM. Je patrné, že se pracovníci i lektorka snaží o uspokojování potřeb klientů, o navození příjemné, pohodové, podnětné a obohacující atmosféry. Respondenti, kteří tráví svůj volný čas touto netradiční aktivitou, jsou zcela spokojeni.

R1 „*Kroužek se mi líbil velmi... Profesionální přístup paní učitelky. Vztahy mezi námi všemi zúčastněnými byly prostě přátelské. Holky byly vždy ve veselé náladě a moc příjemné a ochotné.*“

R2 „*Kroužek se mi velmi líbí, přístup holek je perfektní. Po kafičku vždycky dáme, pokecáme. Nemám, co bych vytkla. Jsem naprosto spokojená.*“

R3 „*Vždy je to tady příjemné. Všichni, jak vy holky, tak i my účastníci jsme si padli no noty. Panuje tady taková naše hromadná souhra. Jste tady na nás ostatní moc hodné, příjemné. Na nic nebrbláte, když něco potřebujeme a chceme. Čajíček, kafičko nám uvaříte. Já osobně si nemůžu si na nic stěžovat.*“

R4 „*Je to perfektní podle mě, vše se pěkně vysvětluje, pomalinku a v pohodě. Byly jste hodné, trpělivé, žádný stres. Lektorka byla ideální, myslím, že kdyby tam byl někdo jiný než vy tak by to nebylo ono. Stejně tu chodím i kvůli vám dcerkám. Zkrátka dobrá partie jsme.*“

R5 „*Líbilo se mi to moc, přátelské vztahy, strávila jsem čas něčím užitečným. Přínosný pokec se všema. To byl takový i počáteční vstup ta komunikace s ostatními, až pak to byla ta samotná tvorba. Je zde dokonale příjemná atmosféra.*“

Pracovnice i lektorka, které mají jak teoretické tak i praktické zkušenosti s ATM jsou s touto aktivizační činností rovněž spokojené. Je vidět, že je práce naplňuje, dělají ji rády a to se následně i odráží na celkové atmosféře i ve vztazích se samotnými klienty. Sociální pracovnice označila vnímání svých klientů zcela výstižně: „*Navíc pro nás jsou naši klienti skoro jak rodina...*“

L „*Velmi kladně ve všech možných ohledech. ATM je podle ní i významná v tom, že umožňuje seznámit zrakově postižené osoby s „možností netradičního trávení času, který mohou pak praktikovat i sami např. doma, bez nějakého asistenta a... nějakého nebezpečí. L „Taky si myslím, že tím, co sami vytvoří, je velmi povzbuzuje a dává jim to tak další smysl v životě.*“

P1 „*Velmi kladně. Vždy jsem se na samotný kroužek velmi těšila. Hlavně na to, že se setkám zase s příjemnými lidmi, že se nasmějeme, povykládáme, co a jak nového. Sešli jsme se skvělá parta jak s mou kolegyňkami, tak i s učitelkou a klienty. Nešetkala jsem se zde s žádným člověkem prudičem. Když někdo přišel ve špatné, smutné náladě odcházel spokojen a veselý. Někdy jsme se tak zakecali, že se skoro nemodelovalo... ale hlavně, že byla sranda.*“

P2 „*Mě, se práce s klienty na hodinách ATM moc líbila. Sešla se zde dobrá skupina lidí, která si prostě povahově sedla... známe se mezi sebou dlouho, takže je u nás taková otevřená, srdečná atmosféra i porozumění. Pro klienty si myslím, že je to příjemně strávený čas ve společnosti jak zrakově postižených i třeba vidících osob, kde dochází k jejich vzájemné interakci a zážitkovému obohacení. Jinak klienti si při práci na nic nestěžovali, "nebrblali", takže bych řekla, že je zde oboustranná spokojenost.*“

V neposlední řadě, to jak se cítí klienti se zrakovým postižením při své tvorbě je důležité i pro jejich samotnou motivaci v další činnosti.

R4 „*Taky, když mě pochválíte, že se zlepšuju, tak mě to motivuje dál v tom pokračovat.*“

12. Výzva

Od čtyř respondentů zazněla v rámci rozhovorů i jistá doporučení. Uvítali by, aby modelování probíhalo vícekrát za měsíc, jak z důvodů častějšího sociálního kontaktu, tak i kvůli rychlejší práci na samotných výrobcích. Respondenti uvádí i nespokojenost s tvrdou hlinou a popraskáním výrobků.

R1 „...klidně by mohl být častěji, jak kvůli časové prodlevě na výrobku, tak i k častějšímu setkávání.“

R3 „Jen mě ještě napadá, že bych tak v rámci našeho kroužku přivítal to modelování určitě častěji. Za ten měsíc, hlína docela ztvrdne, pak to ještě vlhčíme a čas utíká. Já třeba, protože jsem pomalejší, tak toho pak moc nestihnu udělat ...„Nejlépe každý týden, ale chápu, to, že máte i jinou práci, ale tak jednou za 14 dní by to opravdu nebylo špatné, nebo modelovat déle.“

R4 „...se to dělá, málokrát, a je to pak tvrdý. Ono by nebylo vůbec špatné třeba celý týden modelovat po těch dvou hodinkách a bylo by to i rychlejš hotový...“

R5 „Uvítala bych častější modelování, protože nám ta hlína trdla, nebo výrobek pak popraskal.“

R4 uvádí i problém ten, že za měsíc zapomene, co za výrobek dělal a co na něm chtěl dále tvořit. „... Navíc, za ten měsíc kolikrát zapomenu, co mám vůbec rozdělaný a pak zase musím vzpomínat, co a jak jsem tam na tom chtěl vlastně dělat. Jinak bych nic neměnil.“

Z mých vlastních zkušeností, musím dát respondentům za pravdu. Šamotová hlína rychle schne a stává se tvrdou. Po té, když se chce na výrobku pokračovat a naváže se na tuto ztvrdlou hlinu, může dojít ke špatnému vzájemnému spojení. To má za následek odtrhnutí určité části výrobku nebo její popraskání. Hlína hlavně v letních měsících, na výrobcích rychle vysychá. Stává se po té tvrdou a špatně zpracovatelnou. Výrobek se musí balit do vlhčených látek a tento postup vlhčení mi pracovnice do dalšího modelování opakujeme několikrát. Přesto, se výrobek musí navlhčit i před samotnou tvorbou a to také zabírá čas, který by už klienti mohli raději strávit vlastní tvorbou.

4.11 Shrnutí výzkumu prováděného technikou polostrukturovaného rozhovoru a analýzou dat metodou vytváření trsů.

Odpovědi respondentů na jednotlivé otázky z rozhovorů jsem analyzovala. Na základě určitých podobností jsem vytvořila kategorie - trsy, které jsem uvedla v kapitole 4.8 a spadájí v nich také hlavní odpovědi. Mají vypovídající hodnotu díky uvedení vlastních názorů respondentů. Jednotlivé kategorie – trsy mi pomohly i odpovědět, na dílčí výzkumné otázky, které označuji pro přehlednost jednotlivými čísly.

Všechny vytvořené kategorie - trsy se vzájemně prolínají, jejich zařazení do jedné kategorie někdy není zcela možné. Uvědomuji si tedy, že odpovědi na dílčí výzkumné otázky se mohou objevit či projevit i u jiné kategorie, než ve které jsou uvedeny. Níže uvádím stručné shrnutí výzkumu.

Dílčí výzkumné otázky:

- 1) Co může přinést Axmanova technika modelování do života zrakově postižených lidí i samotných klientů SIA SONS Zlín?**

Dlouhodobá záliba

Zrakově postižené osoby se někdy nemůžou věnovat všem činnostem, kterých by se rádi zúčastnili, např. z důvodu, že ne vždy mají při sobě vidící osobu jako svůj doprovod či průvodce, který by jim byl nápomocen. Musí tedy najít někdy kompromisní řešení a musí si najít takovou aktivitu, která vyhovuje jejich potřebám a schopnostem. ATM je činností, která zrakově postiženým osobám vyhovuje. Je u respondentů dlouhodobě oblíbenou aktivitou, kterou tráví svůj volný čas, jak v samotném SIA SONS Zlín, tak dvě respondentky se jí věnují modelování i sami doma, kdy si kolikrát ani neuvědomí plynoucí čas. Pro mnohé respondenty je ATM smysluplnou náplní v jejich životě.

Individuální cítění tvorby

Každý jedinec je individualita. ATM nabízí možnost samostatně se projevit ve tvorbě. Tím projevít vlastní sebevyjádření prostřednictvím tvorby z hlíny a může sdělit i své vnitřní pocity. ATM probouzí v respondentech samé libé pocity. Nejčastějším pocitem, který ATM vyvolává je radost. Rovněž slouží i jako způsob relaxace.

Změna v životě klientů

Celkově podle zhodnocení jednotlivých výpovědí respondentů lze ATM označit jako přínosnou aktivitu, jež dokáže navodit změnu života v mnoha směrech. Lze jí patřit v mezilidských vztazích, kdy se respondenti seznámili s novými lidmi a někteří získali i přátelství. Ztrácí se pocity osamělosti a izolovanosti. Umožňuje přemýšlet o dalších aktivitách a navazování přátelství i mimo SONS. U respondentky se změnili i vztahy se synem, který si začal uvědomovat, že respondentka jako zcela nevidomá neumí jen pečovat o domácnost, ale dokáže být v něčem opravdu dobrá. Má svůj určitý zájem, chce se realizovat a uplatnit. Pociťuje, že si jí syn nyní více váží. Je to příjemně a aktivně strávený čas, který umožní další rozvoj jedince, být samostatnější. Je to i určitá možnost, jak změnit či ovlivnit svou budoucnost - začít se nějak seberealizovat.

Využití ATM podle klientů

ATM je propracovaná technika vhodná pro osoby se zrakovým postižením. Může být hlavním přínosem pro ty, kteří se rádi věnovali různým tvořivým činnostem a kvůli svému postižení se jich museli vzdát. Nemusí být pasivní, jak tomu bylo doposud, ale mají možnost opětovné aktivní tvorby. Mimo již zmíněné oblasti smysluplného trávení volného času, možnosti samostatné, svobodné a autentické tvorby bez pomoci dalších osob, sociálního kontaktu. Přináší pocity opětovné užitečnosti, radosti z vlastní tvorby, relaxace tak i pocity sounáležitosti s ostatními. ATM zvyšuje podle respondentů sebevědomí a dodává odvalu vyzkoušet něco nového. Nabízí možnost seberealizace, sebeuspokojení, sebepoznání i obecnou možnost pracovního uplatnění. Jedinec se procvičuje při ATM v orientaci v prostoru, trpělivosti, hmatovém vnímání. Může se plně míře projevit vlastní fantazie a zlepšuje se částečně i představitivost.

2) Jakých cílů chtějí klienti SIA SONS Zlín dosáhnout u Axmanovy techniky modelování.

Zlepšování se a možnost přivýdělku

U respondentů jež modelují jen v rámci SIA SONS je viditelná touha po osobním růstu ve tvorbě. Postupně, se chtějí vypracovávat až ke zdokonalování svých výrobků. Dvě respondentky, které jsou nezaměstnané, ale v produktivním věku mají své vysněné cíle v určité formě svého zaměření a podnikání. Každou baví ve tvorbě něco jiného a tomu by se také chtěli věnovat. Jedna by se věnovala tvoření nádob jak interiérových, tak i exteriérových.

Postupně by rozšiřovala svůj sortiment např. o japonské lampy, stavba nádoby, erby, šperkovnice i hmatové hry pro zrakově postižené děti. Druhá se chce věnovat sochám, kdy jejím snem je udělat antickou sochu v životní velikosti a dále se zabývat i reliéfy.

3) V jakých ohledech je pro klienty SIA SONS Zlín potřebná komunikace při Axmanově technice modelování?

Interakce

Každá komunikace je individuální, má svá specifika a někdy se stává nepostradatelnou. Při ATM je zásadní pochopit princip práce, tedy stěžejní úlohu plní komunikace při přenosu informací z lektorky ATM na klienty. Další roli ale ne méně podstatnou hraje samotná komunikace mezi klienty, jež slouží ke sdílení nejrůznějších zážitků. Slouží tedy jako socializační prostředek. Respondenti si zlepšovali sociální kompetence, ztratili pocity osamělosti i ostychu. Stávali se, více komunikativnější a rychlejší v reakcích na nastalé situace. Umí více naslouchat druhým. Komunikace je pro respondenty zdrojem dalších nápadů, zpětné vazby, motivace i pochvaly. Někdo může vyprávět celé hodiny, jiný zase raději poslouchá. Najdou se i klienty, kteří se raději soustředí na práci a ty po tom může komunikace i rozptylovat. Z odpovědí respondentů vyplívají i některé komunikační problémy se kterými se setkávají. Jedná se zejména o samotnou komunikaci mezi „vidícími“ lidmi a zrakově postiženými osobami. Veřejnost mnohdy neví jak se zrakově postiženou osobou komunikovat. Vznikají potom různá nedopatření týkající se špatné navigace a tedy zorientování se zrakově postižené osoby a tím se zvyšuje pro ně možnost nebezpečí i jistých faux pas. Respondenti se z hlediska svého postižení setkávají jak s příjemnými tak i nepříjemnými lidmi. Někdy i samotní zrakově postižení mohou mít sklon k agresivitě, když se jich „vidící člověk“ nějak dotkne. Jeden respondent uvádí pro něho „legrační situace“, v nichž vidí určitá pozitiva. Jsou pro něho takovým určitým zpestřením v životě. Jedna respondentka vidí problém, že lidé nehovoří s ní, ale s jejím doprovodem. Cítí se poté, jako kdyby tam vůbec nebyla a neuměla mluvit. Další respondentka uvádí problematiku ostychu, že jí lidé neřeknou o své přítomnosti. Naráží např. do nich bílou holí, ale lidé neřeknou, že tam stojí. Dochází někdy k jejímu zmatení, že si neuvědomí, zda se jedná o živý či neživý předmět, který právě ohmatává.

4) Jaké dovednosti a vlastnosti se rozvíjí u klientů SIA SONS Zlín pomocí Axmanovy techniky modelování?

Osobní rozvoj

Rozvíjení dovedností i vlastností pomocí ATM je značně individuální. Zaměřila jsem se na představivost, kreativitu, sebevědomí, sebeocení a hmatové vnímání. Některé se projevují u respondentů více, některé méně. Je důležité si uvědomit také to, že jednotlivé dovednosti i vlastnosti jsou vzájemně propojené, podporují se a doplňují.

Rozvíjení představivosti o věcech a jevech se u respondentů projevilo, dá se říci částečně. U něho více u někoho méně a u jiných vůbec. Záleželo to na míře zrakového postižení respondentů. Hlavní výhoda ATM se spatřuje v možnosti hmatem rozpoznávat různé předměty, což napomáhá k představě o nich a lze si tak najít např. i rozdíly různých tvarů.

U kreativity se všichni respondenti jednoznačně shodují, že se jim pomocí ATM rozvíjí. Projevuje se ve fantazii, v přemýšlení, co vymodelovat, jaký použít dekor či okraj na nádobách, jestli je to reálně proveditelné a jak to příště třeba i zlepšit. Docházelo také tedy k určitému procvičování logických úvah. Respondenti měli možnost projevit se a vytvořit svůj zcela autentický výrobek.

Samotný zájem o činnost, vlastní tvorba, při níž se jedinec může seberealizovat, pochvala a ocenění od druhých, vnuknutí nápadů jiným, radost někoho obdarovat, tím co vytvořil to vše má na sebevědomí u respondentů vliv. Zvýšení sebevědomí rovněž vyplývá i z pocitu jistého naplnění v životě, a když má člověk nějaký opravdový zájem, tak je ochotný něco pro něho udělat. Respondenti zmiňují zvýšení sebevědomí za pomoci vyšší samostatnosti, ke které rovněž napomáhá jejich samostatný pohyb a orientace, jak při příchodu na středisko, zdolání jistých překážkách, které se jim po cestě naskytnou, tak i samostatný pohyb uvnitř střediska po místnostech, kde se rovněž v orientaci zlepšují. Procvičují se v soustředění a porozumění pokynů od lektorky i v soběstačnosti, tím že si sami chystají podložku, podávají hlinu ze stolu, vlhčí si látky na zabalení výrobků po ukončení své činnosti. Pokud osoba se zrakovým postižením vyzkouší nějakou jinou i pro ni netradiční aktivitu, sebevědomí se jí zvyšuje a nebojí se pak v životě zkusit i jiné věci.

Z hlediska sebeoceny se u respondentů vyzdvihuje ocenění větší trpělivosti, kterou získali pomocí ATM. Někteří i tvrdí, že jsou manuálně zručnější, projevuje se u nich lepší paměť. Jeden respondent uvádí, že si cení i toho, že už není tak sobecký a našel si v podobě ATM trvalý zájem. Jiný respondent částečně vnímá ocenění od jeho okolí v podobě jeho kreativních a bláznivých nápadů, které vkládá do své tvorby.

Práce s hlinou, napomáhá respondentům zdokonalovat si hmatové vnímání, hmatovou paměť, orientaci v modelovaném výrobku, vnímání různých povrchů. Zlepšuje se jemná motorika, která jim pak napomáhá, v běžných denních činnostech i v možnosti číst Braillovo bodové písmo. ATM napomáhá i tomu uvědomit si schopnosti samotného hmatu jako smyslu.

5) Existuje podle klientů SIA SONS Zlín možnost pracovního uplatnění pro zrakově postižené osoby pomocí Axmanovi techniky modelování.

Příležitost i nejistota

Z výpovědí samotných respondentů vyplívají ambivalentní postoje v oblasti pracovního uplatnění pomocí ATM. V dnešní době pro mnoho „zdravých“ lidí není snadné si najít zaměstnání. Osoby se zrakovým postižením, to mají ještě daleko těžší, proto je pro ně každá nová možnost, kde by své uplatnění našli přínosem. Jak po stránce finanční, tak i psychologické, kdy se zrakově postižený může dostat z pocitů zklamání, zvýší se mu sebevědomí i sebehodnocení, že může pracovat. Získá tak pocity opětovné užitečnosti. Má možnost se nějakým způsobem seberealizovat. Je jisté, že i přes samotné vystudování ATM se nebude jednoduché uplatnit a bude to záviset i na dalších faktorech jako je např. finanční situace prodávajících i kupujících, vyřešení dopravy výrobků, tedy problematika související se samotným odbytem. Dále je potřeba mít svou pec na výpal nebo alespoň zajištěné místo, kde se budou výrobky vypalovat, skladování zásob, propagace. Roli budou hrát také osobnostní faktory, jako jsou vytrvalost, odhodlanost, snaha, nadání, cílevědomost. V neposlední řadě umět prodat sám sebe a to, co se jedinec naučil. ATM nabízí alespoň pro zrakově postižené osoby určitou příležitost pracovního uplatnění a možnost příjmu. Možnosti se nabízejí v podstatě dvě. Jednou, je uplatnění přímo v Tasově, buď jako lektor ATM nebo získávat odtud zprostředkované nabídky ve formě zakázek. Druhou možností je vlastní podnikání na živnostenský list.

6) S jakými obtížemi se klienti SIA SONS Zlín setkali při modelování Axmanovou technikou modelování a spatřují v ní nějaké negativa?

Problémy se zručností

Respondenti se setkali s jistými překážkami v tvorbě. Jednalo se o technické záležitosti ve vymačkávání souměrných hadů, udržováním kolmosti a směru, výšky, s tvarováním. Jedna respondentka zmínila, že jí modelování trvá delší dobu, protože jí chytají křeče do rukou. Problémem může také být manipulace s výrobky, protože jsou značně velké, těžké a manipulace s nimi je proto náročnější.

Negativa u ATM

Většina respondentů nevnímá u ATM žádní zásadní negativa. Avšak musí se dodržovat, přesný postup ve tvorbě, jinak může výrobek popraskat. U respondentek, jež studují v Mezinárodním centru Tasov, vyvstávají jistá negativa, která nebudou kvůli respondentkám zmiňovat. Lze však např. spatřovat určitý finanční problém. Cena hlíny a samotné studium v Tasově není nejlevnější záležitostí, ale lze jej částečně kompenzovat požádáním o příspěvek např. nadační fond Světluška. Lektorka vidí paradoxně jako negativum samotnou možnost pracovního uplatnění s ohledem na ne vždy snadné uplatnění.

7) Jaké je celkové zhodnocení aktivizační činnosti Axmanova technika modelování v SIA SONS Zlín a existují nějaké návrhy na zlepšení činnosti pracovníků nebo lektorky?

Příjemné prostředí

Aktivizační činnost ATM klienty velmi baví a vždy se těší na další modelování. Panuje zde příjemná atmosféra plná vzájemného porozumění. Lektorka ATM a pracovnice mají profesionální i lidský přístup ke svým klientům. Uchovávají si pozitivní naladění, jsou trpělivé, pomalu vše klientům vysvětlují. Bez známek jakéhokoliv stresu. Snaží se o naplňování potřeb svých klientů i o jejich další motivaci. Sami respondenti označují jejich vzájemné vztahy za přátelské.

Výzva

Z výpovědí respondentů zazněla jedna výtka a tou je touha po častějším modelování. Důvodem je jak sociální kontakt, tak i častější práce na výrobku, aby nedocházelo k tvrdnutí hlíny

a popraskání výrobku. Zároveň by se také urychlil i samotný proces celé tvorby tzn. i s časem, jež, je třeba, na vyschnutí a výpal výrobku. Klienti by se tak mohli dříve těšit ze své práce.

4.12 Doporučení a přínos pro praxi

Kvalitativně zaměřený výzkum měl identifikovat, jak ATM ovlivňuje různé oblasti života klientů SIA SONS Zlín i možnou nespokojenost s nabízenou aktivizační činností.

V průběhu výzkumného šetření z výpovědí samotných respondentů vystalo určité doporučení a zároveň i touha respondentů po možnosti častějšího modelování pomocí ATM. Ta však není jediná aktivizující činnost, která na pracovišti probíhá a tak z hlediska času samotných pracovníků je řešení této situace mírně problematické. Tento požadavek respondentů, však umožní zamyšlení samotných pracovníků nad určitou změnou, hledání jiných možností, jak to vyřešit ke vzájemné spokojenosti. Měl by se také promítnout i do individuálních plánů klientů. Situaci by šlo řešit i např. operativně, tak, že by ATM mohla být realizována dva krát do měsíce, nebo tak aby se zvýšil buď počet hodin při modelování či navýšilo samotné modelování z počtu dvanácti modelování ročně např. na osmnáct. Vše by však záleželo na příznivých podmínkách, dle možností pracovníků a na dohodě s klienty.

Bohužel v roce 2014 došlo k závažné komplikaci a bylo modelování pomocí ATM pozastaveno z finančních důvodů. Nákup šamotové hlíny není nejlevnější záležitostí a dost podstatně zasahuje do ročního rozpočtu organizace. Jelikož se však se svými bývalými klienty běžně scházím, vím, že by byli i ochotni si i na hlínu sami finančně přispět. Otázkou a problémem pro vedení SONS však také je, jak tento příspěvek od klientů v případě kontroly obhájit, protože aktivizační služby mají být poskytovány zcela zdarma. Možností je i ATM nezahrnout do aktivizačních činností, nazvat ATM pouhým kroužkem či kurzem, ale zase na druhou stranu je každá aktivizační činnost zase plusovým bodem k vyšším dotacím. Bylo by nesmírná škoda, kdyby se již ATM nemohla v SIA SONS Zlín realizovat. Věřím, proto, že můj výzkum přispěje k určitému zamyšlení vedení SONS i pracovníků, nad touto záležitostí a zvážení nad opětovným zařazením nabídky ATM pro své klienty, pro něž tato aktivita měla velký přínos v osobnostním rozvoji a pozitivně je ovlivňovala.

Štěpán Axman, udělal v rámci praxe velký pokrok a první krok k inovacím, když jsou vizi o ATM, zrealizoval a zřídil samotné Mezinárodní centrum Tasov. Nabídnul tak ATM jako alternativu volného času ale také dal možnost zřetově postiženým osobám se v této činnosti

seberealizovat v rámci pracovního uplatnění. Jedná se tedy i o možné skloubení svého hobby s prací a takových činností mnoho není.

Jako určité doporučení bych tedy zmínila, že by nebylo od věci zamýšlet se dále nad tím, jak zvýšit možnosti pracovního uplatnění pro zrakově postižené osoby i třeba podobným nenásilným zaměřením jako je ATM.

Diplomovou práci považuji za prakticky využitelnou a přínosnou, jak pro studenty humanitních a pedagogických oborů, pro něž, může být tato práce inspirací pro další výzkumy, tak i pro samotné osoby se zrakovým postižením, kterým může dát novou naději do života. Současně může být tato práce podnětná i pro širokou veřejnost, jež by se chtěla něco více dozvědět o problematice zrakového postižení, a aby si také uvědomila, jak významnou roli volnočasové aktivity a aktivizační činnosti u zrakově postižených osob plní.

Ačkoliv se v dnešní době společnost staví k lidem se zrakovým postižením pozitivněji než v dobách minulých. Je zde jistá fungující integrace, inkluze, služby, pomoc zřízených institucí, neziskových organizací, kterými jsou kromě SONS, jednotlivá TyfloCentra o. p. s. a Tyfloservisy o. p. s. apod. Situace však stále není zcela ideální. Jak vyplynulo i ze samotného výzkumu. Jedná se především o problematiku samotné komunikace, která je pro nás všechny tím nejdůležitějším dorozumívacím prostředkem. Správné komunikaci by se celkově měla věnovat větší pozornost než je tomu doposud, protože opětovně vyvstávají jistá nedorozumění, že „vidící“ lidé neumí komunikovat se zrakově postiženou osobou. Následně se i tomuto kontaktu vyhýbají. Např. že mluví s doprovodem zrakově postižené osoby, jako by zrakově postižená neuměla sama hovořit nebo než, aby o sobě dali vědět, že stojí v cestě zrakově postiženému člověku, mlčí a nechají se bílou holí „otřukávat“ nebo před ní uskakují aj.

Z praktického hlediska si tedy veřejnost po přečtení této práce může i odnést určité informace o tom, jak správně komunikovat s osobou se zrakovým postižením. Může tedy sloužit i jako určitá prevence před zbytečnými nedorozuměními i ostychem, protože komunikace s osobami se zrakovým postižením je zcela na místě a v jistých situacích je opravdu nepostradatelná. I nadále je tedy potřeba pracovat na jisté vzájemné mezilidské komunikaci, jisté toleranci, ohleduplnosti, účinné pomoci a taktu.

ZÁVĚR

Pro mě bylo velmi obohacující zkušeností pracovat V SONS Zlín, kdy jsem měla možnost s nevidomými lidmi pracovat, ale i možnost mnohému se od nich naučit, vnímat a poznávat svět z jiného úhlu, porozumět jejich světu, jež se liší i neliší od toho našeho, ale hlavně být vnímavější, citlivější a umět porozumět potřebám i jiných lidí kolem sebe. Každý z respondentů – mých bývalých klientů, má za sebou svůj jedinečný životní příběh i etapy vyrovnávání se a přijmutí svého postižení, které není jednoduchou záležitostí. Přesto respondenti – klienti SIA SONS Zlín svůj život nevzdali a snaží se ho žít dále, a co nejvíce na plno. Kromě nejbližší rodiny, přátel, je tedy i na nás pracovnících sociálních služeb a i jiných lidí z pomáhajících profesí, pomoci osobám se zrakovým postižením vyrovnat se se ztrátou zraku a naučit je rozvíjet různé dovednosti, jež je posunou v životě dál. Nabídnout jim rozmanité aktivizační činnosti a motivovat je tak, aby našli alespoň kousky odvahy, které by v nich probudili novou radost v životě a třeba i odhodlání jít si za svými novými cíli.

V teoretické části práce jsem se snažila o shromáždění ucelenějších informací z oblasti zrakového postižení, jež jsem považovala za důležité. Popisovala jsem také možnosti kompenzace, uvedla praktické rady, jak komunikovat se zrakově postiženými lidmi. Zmínila jsem volný čas, jeho funkce, popsala mnoho aktivit, jež mohou nevidomé osoby spolu s ostatními nevidomými, rodinou, přáteli, se svým doprovodem či jinými lidmi vykonávat. Uvedla jsem i nabídku aktivizačních služeb v SIA SONS Zlín a také dovednosti, které se osoba se zrakovým postižením musí naučit, aby mohla trávit kvalitně svůj volný čas. Možnost využití volného času se prolíná i se snahou o sebevzdělávání zrakově postižených osob a tím s jejich seberealizací, pracovní rehabilitací a pracovním uplatněním. S tím úzce souvisí i vybraná aktivizační činnost Axmanova technika modelování.

V praktické části práce jsem využila techniky polostrukturovaného rozhovoru a metody vytváření trsů. S pomocí této metody jsem z jednotlivých výpovědí účastníků výzkumu vyhledávala určité souvislosti mezi nimi a docházela jsem k odpovědi respektive k odpovědím, na výzkumnou otázku, jejímž cílem bylo zjistit: Jakým způsobem ovlivňuje volnočasová aktivita Axmanova technika modelování život klientů SIA SONS Zlín?

Po vyhodnocení odpovědí jsem dospěla k závěru, že významně a hned v několika specifických oblastech. V rámci svého volného času, se klienti SIA SONS Zlín seznámili se zcela novou technikou zpracování hlíny, jež v nich probudila trvalý zájem o nějakou činnost, při

níž se mohla plně projevit fantazie, autentická, zcela samostatná tvorba i vlastní sebevyjádření respondentů. ATM tak přispěla k nenásilné aktivizaci respondentů, kdy už nemuseli být pasivní, ale měli možnost aktivně něco tvořivého udělat. Pomocí ATM si zlepšovali jemnou motoriku, hmatové vnímání, kdy hmatem mohli rozpoznávat i různé předměty, což jim částečně napomohlo k představě o nich. Je také důležité si uvědomit velký rozdíl mezi tvorbou nevidomých, kteří nevidí od narození a těch, u nichž, se postižení objevilo v pozdějším věku. Z výzkumu vyplynulo, že si respondenti cení své trpělivosti, jež získali pomocí ATM. Z hlediska tvorby se respondenti setkali i s určitými problémy, se kterými se museli vypořádat a přemýšlet nad jejich zdoláním, což je učinilo také i více aktivními i sebevědomými. Problematika se týkala techniky modelování, kdy museli pochopit a realizovat přesně daný postup, aby měl výrobek jistou kvalitu a své specifické parametry ve tvaru, kolmosti, tloušťce stěn aj. K vyššímu sebevědomí pomohla i pochvala, ocenění od jiných lidí, vědomí toho, že i když respondent „nevidí“ něco pěkného dokázal sám vytvořit a také zlepšování se v samostatnosti pohybu a prostorové orientace při příchodu na středisko i v jeho vnitřních prostorech. Modelování pomocí ATM přineslo respondentům pocity radosti, relaxace i opětovné užitečnosti. Respondenti rovněž navázali jak další sociální kontakty, tak i přátelství. Ztráceli pocit osamělosti, ostychu a zlepšovali se jejich sociální a komunikační kompetence. Rozvíjeli si mnoho dovedností, vlastností, při čemž některé další, než ty mnou uvedené mohou působit zatím nevědomě a projevit se u respondentů později.

Samotné studium ATM v Mezinárodním centru Tasov nabízí různé obory studia i vítanou příležitost pracovního a profesního uplatnění zrakově postižených osob. Jestli se však nakonec zrakově postižená osoba uplatní a do jaké míry, záleží jak na různých faktorech, které jsou výše uvedeny, tak i na osobě samotné. Většina respondentů je však názoru, že ATM lze brát jen jako určitý přívýdělek k invalidnímu důchodu. Ani toto však není zanedbatelné. U dvou respondentek, které jsou v produktivním věku, se tak projevila touha po seberealizaci a přemýšlení o trochu jiné budoucnosti.

Závěrem lze říci, že i klienti sami vidí v ATM přínosnou aktivitu. Toto jejich samotné uvědomění považují v jejich životě za pozitivní z důvodu, toho, že někteří klienti upadávali často do depresí a ATM jim dala v životě určitý nový smysl.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- 1) DENZIN a LINCOLNOVÁ, 2005, cit. podle ŠVARÍCEK, Roman a Klára ŠEDOVIÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vy. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- 2) DISMAN, 1998, cit. podle ŠVARÍCEK, Roman a Klára ŠEDOVIÁ, 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 1. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-313-0.
- 3) HAMADOVIÁ, Petra, Lea KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVIÁ a Zita NOVÁKOVÁ, 2007. *Oftalmopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Vyd. 2. Brno: Paido, 125 s. ISBN 978-80-7315-159-1.
- 4) HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 176 s. ISBN 80-7178-927-5.
- 5) HOFMANNOVÁ, Heidemarie, 1993. *Barevné vnímání zrakově postižené mládeže – možnost využití ve výchově, vzdělávání a rehabilitaci*. Malá tyflogická knižnice Sv. 11. Praha: Tyfloinformační agentura RADAR Společnosti nevidomých a slabozrakých v České republice.
- 6) JESENSKÝ, Ján, 1995. *Uvedení do rehabilitace zdravotně postižených*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 159 s. ISBN 80-706-6941-1.
- 7) FINKOVÁ, Dita, 2011. *Rozvoj hapticko-taktilního vnímání osob se zrakovým postižením*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 119 s. ISBN 978-80-244-2742-3.
- 8) HERSH, Marion A., Michael A. JOHNSON a David KEATING, 2008. *Assistive technology for visually impaired and blind people*. London: Springer, 725 s. ISBN 978-184-6288-678.
- 9) HIEMSTRA, Roger, 2002 cit. podle RABUŠICOVIÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC, 2008. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 339 s. ISBN 978-80-210-4779-2.
- 10) KEBLOVIÁ, Alena, 1999a *Hmat u zrakově postižených*. Vyd. 1. Praha: Septima, 40 s. ISBN 80-7216-085-0.
- 11) KEBLOVIÁ, Alena, 1999b. *Kompenzační pomůcky pro zrakově postižené žáky ZŠ*. Vyd. 2. Praha: Septima. 27 s. ISBN 80-7216-104-0.
- 12) KEBLOVIÁ, Alena, 1999c. *Sluchové vnímání u zrakově postižených*. Vyd. 1. Praha: Septima, 30 s. ISBN 80-7216-080-X.

- 13) KIMPLOVÁ, Tereza, 2010. *Ztráta zraku: úvod do psychologické problematiky*. Vyd. 1. Ostrava: Pedagogická fakulta, Ostravská univerzita v Ostravě, 120 s. ISBN 978-80-7368-917-9.
- 14) KNOTOVÁ, Dana, 2011. *Pedagogické dimenze volného času*. Vyd. 1. Brno: Paido, 101 s. ISBN 978-80-7315-223-9.
- 15) KŘIVOHLAVÝ, Jaro, 2001 cit. podle TRNKA, Václav, 2012. *Charakteristika a organizace sportu osob se zrakovým postižením v České republice*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 78 s. ISBN 9788024619583.
- 16) KUCHYNKA, Pavel, 2007. *Oční lékařství*. Vyd. 1. Praha: Grada, 768 s. ISBN 978-80-247-1163-8.
- 17) KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, Lea, 2000. *Oftalmopedie*. Vyd. 2. Brno: Paido, 70 s. ISBN 80-85931-84-2.
- 18) LUDÍKOVÁ, Libuše, 2004. *Tyflopedie předškolního věku*. Vyd. 1. Olomouc: VUP, 54 s. ISBN 80-224-0955-0.
- 19) LUDÍKOVÁ, Libuše a Veronika STOKLASOVÁ, 2006. *Tyflopedie pro výchovné pracovníky*. Vyd. 1. Olomouc: Univerzita Palackého, 50 s. ISBN 80-244-1189-X.
- 20) MATYSKOVÁ, Kateřina, 2009. *Kompenzační pomůcky pro osoby se zrakovým postižením*. Vyd. 1. Praha: Okamžik, 60 s. ISBN 978-80-86932-24-8.
- 21) MICHALÍK, Jan, 2011. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Vyd. 1. Praha: Portál, 511 s. ISBN 978-80-7367-859-3.
- 22) MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- 23) MORAVCOVÁ, Dagmar, 2004. *Zraková terapie slabozrakých a pacientů s nízkým vize*. Vyd. 1. Praha: Triton, 203 s. 80-7254-476-4.
- 24) MORAVCOVÁ, Dagmar, 2007. *Zraková terapie slabozrakých: jak efektivně využít slabý zrak*. Vyd. 1. V Praze: Triton, 39 s. ISBN 978-80-7254-949-8.
- 25) NOVÁKOVÁ, Zita. Specifika vývoje zrakově postižených. In. VÍTKOVÁ, Marie, 2004. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a sociální*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 463 s. ISBN 80-7315-071-9.
- 26) NOVOHRADSKÁ, Hana. *Vybrané kapitoly z oftalmopedie*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009, 85 s. ISBN 978-80-7368-731-1.

- 27) NĚMEC, Jiří, 2002. *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Vyd. 1. Brno: Paido, 119 s. ISBN 8073150123.
- 28) PÁVKOVÁ, Jiřina, 2002. *Pedagogika volného času*. Vyd. 3. Praha: Portál, 231 s. ISBN 80-7178-711-6.
- 29) PEŠATOVÁ, Ilona, 1999. *Vybrané kapitoly ze speciální pedagogiky se zaměřením na tyflopeditii*. Vyd. 2. Liberec: Technická univerzita, Pedagogická fakulta, 72 s. ISBN 80-7083-351-3.
- 30) PETRÁČKOVÁ Věra a Jiří KRAUS, 2001 cit. podle MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- 31) PIPEKOVÁ, Jarmila, 2010. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Vyd. 3. Brno: Paido, 401 s. ISBN 978-80-7315-198-0.
- 32) PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ, 2009. *Pedagogický slovník*. Vyd. 6. Praha: Portál, 395 s. ISBN 978-80-7367-647-6.
- 33) RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC, 2008. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 339 s. ISBN 978-80-210-4779-2.
- 34) RENOTIÉROVÁ, Marie a Libuše LUDÍKOVÁ, 2006. *Speciální pedagogika*. 4. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 313 s. ISBN 80-244-1475-9.
- 35) ROZSÍVAL, Pavel, 2006. *Oční lékařství*. 1. vyd. Praha: Galén, 373 s. ISBN 80-7262-404-0.
- 36) SOVÁK, Miloš, Ludvík EDELSBERGER a Tomáš EDELSBERGER, 2000. *Defektologický slovník*. 3., upr. vyd. Jinočany: H & H, 418 s. ISBN 80-86022-76-5.
- 37) SLOWÍK, Josef, 2007. *Speciální pedagogika*. Vyd. 1. Praha: Grada, 160 s. ISBN 978-80-247-1733-3.
- 38) SMÝKAL, Josef, 1994. *Pohled do dějin slepeckého písma*. Vyd. 1. Praha: Česká unie nevidomých a slabozrakých, 113 s. Knihnice slepeckého muzea v Brně.
- 39) STAFSENG, Ola, 2000 cit. podle HOFBAUER, Břetislav, 2004. *Děti, mládež a volný čas*. Vyd. 1. Praha: Portál, 173 s. ISBN 80-7178-927-5.
- 40) TRNKA, Václav, 2012. *Charakteristika a organizace sportu osob se zrakovým postižením v České republice*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 78 s. ISBN 978-80-246-1958-3.

- 41) FLICK, Uwe, 2004. *Tringulation in Qualitative Reserch. A companion to qualitativve research*. 1st pub. Thousand Oak: Sage, 432 s. ISBN 0761973753.
- 42) VÁŽANSKÝ, Mojmír, 1994. *Volný čas a pedagogika zážitku*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 64 s. ISBN 80-210-0428-2.
- 43) VÁŽANSKÝ, Mojmír, 2001. *Základy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Brno: Print – Typia, 175 s. ISBN 80-86384-00-4.
- 44) VÍTKOVÁ, Marie, 2004. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a sociální*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 463 s. ISBN 80-7315-071-9.
- 45) VYMAZAL, Jiří, 1990 cit. podle KNOTOVÁ, Dana, 2011. *Pedagogické dimenze volného času*. Vyd. 1. Brno: Paido, 101 s. ISBN 978-80-7315-223-9.
- 46) WEBSTER, Alec a João ROE, 1998. *Children with visual impairments: social interaction, language and learning*. New York: Routledge, 238 s. ISBN 04-151-4816-2.
- 47) WIENER, Pavel, 2006. *Prostorová orientace zrakově postižených*. 3. vyd. Praha: Institut rehabilitace zrakově postižených UK FHS, 168 s. ISBN 80-239-6775-4.
- 48) WIENER, Pavel, 1998 cit. podle WIENER, Pavel, 2006. *Prostorová orientace zrakově postižených*. 3. vyd. Praha: Institut rehabilitace zrakově postižených UK FHS, 168 s. ISBN 80-239-6775-4.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- 1) ARMSTRONG, Kirsten L., Martin JOVIC a Jennifer L. VO-PHUOC et al., 2012. *The global cost of eliminating avoidable blindness. Indian Journal of Ophthalmology*. [online]. Vol. 60, issue 5, s. 475-480 [cit. 2013-03-12]. Online ISSN 03014738. DOI: 10.4103/0301-4738.100554. Dostupné z: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=13&sid=91be2d18-d109-4310-a282-34d0e8c1bb84%40sessionmgr110&hid=114>
- 2) ČESKO, 1995. Zákon č. 155/1995 o důchodovém pojištění. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online]. [cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/619>
- 3) ČESKO, 2004. Zákon č. 435/2004 o zaměstnanosti. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online]. [cit. 2013-02-01]. Dostupné z: http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/z_435_2004
- 4) KNIHOVNA DIGITÁLNÍCH DOKUMENTŮ. *Úvodní informace*. [online]. ©2006 – 2013. [cit. 2013-02-12]. Dostupné z: <http://www.kdd.cz/index.php?page=informace>
- 5) KNIHOVNA A TISKÁRNA PRO NEVIDOMÉ. *Hlavní činnosti*. [online]. Poslední změna 8. 3. 2013. [cit. 2013-03-13]. Dostupné z: <http://www.ktn.cz/about>
- 6) MPSV ČR, [2011]. Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením. MPSV: *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: MPSV ČR [cit. 2012-11-12]. Dostupné z: http://socialnireforma.mpsv.cz/files/clanky/7/vyhlaska_388.pdf
- 7) Zákon č. 586/1992 o daních z příjmů. [online]. © 2004 - 2013 [cit. 2012-02-01]. Dostupné z: <http://www.zakonycr.cz/seznamy/586-1992-Sb-zakon-ceske-narodni-rady-o-danich-z-prijmu.html>
- 8) SONS. *Průzkumy. Mapování o situaci zrakově postižených lidí v naší společnosti*. [online]. © 2002 – 2013. [cit. 2013-02-02]. Dostupné z: <http://www.sons.cz/pruzkumy/pr1.php>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod.	A podobně
Atd.	A tak dále
Aj.	A jiné
Atp.	A tak podobně
ATM	Axmanova technika modelování
CD	Compact Disc
Cit.	Citováno
ČR	Česká republika
EU	Evropská unie
IBSA	International blind sports association
IPC	International Paralympic Committee
KDD	Knihovna digitálních dokumentů
KTN	Knihovna a tiskárna pro nevidomé
L	Lektorka
Např.	Na příklad
O. p. s.	Obecně prospěšná společnost
P1	Pracovnice v sociálních službách
P2	Sociální pracovnice
PO	Prostorová orientace
R1	Respondent 1
R2	Respondent 2
R3	Respondent 3
R4	Respondent 4
R5	Respondent 5

S.	Strana
SP	Samostatný pohyb
SIA	Středisko integračních aktivit
SONS	Sjednocená organizace nevidomých a slabozrakých
Tzv.	Takzvaný
USB	Universal Serial Bus
ZP	Zrakově postižený
ZTP	Zvlášť těžké postižení
ZTP/P	Zvlášť tělesně postižený s průvodcem
v. d. n.	Výrobní družstvo nevidomých
WC	Water closet
WHO	World Health Organization
(...)	Delší přestávka, zamyšlení se
☺	Smích

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Fotografie z ATM v SIA SONS Zlín
- P II Seznam otázek k rozhovorům s klienty
- P III Rozhovor s lektorkou
- P IV Rozhovor s (P1) - pracovníci v sociálních službách
- P V Rozhovor s (P2) - sociální pracovníci
- P VI Rozhovor s R1
- P VII Rozhovor s R2
- P VIII Rozhovor s R3
- P IX Rozhovor s R4
- P X Rozhovor s R5

PŘÍLOHA P I: FOTOGRAFIE Z ATM V SIA SONS ZLÍN

Obr. 1 – Modelování nevidomých v SIA SONS Zlín

Obr. 2 – Modelování nevidomých v SIA SONS Zlín

Obr. 3 – Ukázka tvorby Axmanovou technikou modelování - baňatá nádoba

Obr. 4 – Ukázka tvorby Axmanovou technikou modelování nádoba – kopretinka na zapichování sušených květin

Obr. 5 – Ukázka stavba nádoby – hrad

Obr. 6 – Ukázka stavba nádoby- strom

Obr. 7 – Ukázka modelovaného obličej – čarodějnice

Obr. 8 – Ukázka nevypálená nádoba páv

PŘÍLOHA P II: OTÁZKY K ROZHOVORŮM S KLIENTY

1. Co by si řekl/a o sobě?
2. Jaké je tvé dosažené vzdělání?
3. Jaké jsou tvé pracovní zkušenosti?
4. Jak rád/a trávíš svůj volný čas a jaké jsou tvé záliby?
5. V kolika letech ti bylo diagnostikováno zrakové postižení?
6. Do které z následujících kategorií osob zrakového postižení dle vyhlášky č. 388/2011 Sb. patříš? (nevidomá, prakticky nevidomá, s těžce slabým zrakem nebo se závažným poškozením zraku)
7. Modeloval/a si z nějakého materiálu již před Axmanovou technikou modelování, či se věnoval/a nějakým výtvarným a tvořivým činnostem?
8. Jak jsi se o Axmanově technice modelování dozvěděl/a, a co, tě vedlo k tomu jí vyzkoušet?
9. Jak dlouho se Axmanově technice modelování věnuješ?
10. Jak často modeluješ a kolik času se věnuješ modelování, když se do něho pustíš?
11. S jakými obtížemi si se při modelování setkal/a?
12. Co nejraději modeluješ?
13. Jaké pocity v tobě modelování Axmanovou technikou vyvolává?
14. Ovlivnila nějakým způsobem Axmanova technika modelování tvůj život?
15. Máš v rámci vlastní tvorby nějaký cíl, kterého chceš dosáhnout?
16. Navázal/a jsi díky Axmanově technice modelování nové vztahy s lidmi, či nová přátelství?
17. Jaký přínos má podle tebe Axmanova technika modelování pro zrakově postižené?
18. Hodnotíš ji osobně jako přínosnou?
19. Co je podle tebe na ATM negativní a je něco, co by si rád změnil/a?
20. Myslíš si, že ATM může pomoci lidem se zrakovým postižením v jejich uplatnění na trhu práce? Pokud ano jakým způsobem?
21. Je pro tebe nějak důležitá komunikace s lektorkou a s ostatními účastníky kurzu při Axmanově technice modelování a napomáhá ti tato vzájemná komunikace i v běžném životě např. při sebevyjádření, sebeprosazení, v pohotovějších reakcích, v hovoru s cizími lidmi apod.?

22. Myslíš si, že díky tvému zrakovému postižení se u tebe vyskytl někdy problém v komunikaci s jinými lidmi? Pokud ano, jmenuj prosím určitou modelovou situaci.
23. Získal/a jsi pomocí Axmanovy techniky modelování nějakou vlastnost, dovednost apod. které si sama ceníš nebo někdo jiný na tobě?
24. Myslíš si, že si díky Axmanově technice modelování umíš lépe představit, jak určité věci vypadají?
25. Myslíš si, že jsi díky užívání Axmanovy techniky modelování kreativnější? Pokud ano jak se to např. projevuje?
26. Myslíš si, že díky ATM více věříš ve své schopnosti, že něco dokážeš, jsi takový/á sebevědomější?
27. Myslíš si, že se zlepšilo tvé hmatové vnímání během modelování?
28. Mohl/a, by si zhodnotit Axmanovu techniku modelování v SIA SONS Zlín?

PŘÍLOHA P III: ROZHOVOR S LEKTORKOU

1) Můžeš mi říci několik informací o tobě a ATM?

S ATM jsem se setkala při studiu na Vysoké škole a po absolvování přijímacích zkoušek jsem vystudovala obor: učitel ATM pro nevidomé, studium mi trvalo přibližně 3 roky. Takže teď mám s touto technikou zkušenosti tak 5 let.

2) Jaké jsou tvé zkušenosti s lidmi se zrakovým postižením a jak dlouho vedeš kroužek ATM v SONS Zlín?

Velice dobré, jsou to zlatíčka. Pracovala jsem s lidmi se zrakovým postižením v Tyfoservisu Zlín asi tak 4 roky tak nějak a dále se s nimi teď setkávám i ve svém volném čase. Kroužek vedu od října 2010.

3) Myslíš si, že je důležitá komunikace při Axmanově technice modelování? Pokud ano, v čem?

Ano, pro vysvětlení způsobu práce, sdílení zážitků z tvorby, pro samotné učení jak na to.

4) Myslíš si, že Axmanova technika modelování, zvyšuje u osob se zrakovým postižením sebevědomí?

Ano, určitě a je také pro ně možností pocitu jistého naplnění a radosti.

5) Vypozorovala jsi u klientů SIA SONS nějaké vlastnosti, dovednosti, které získali prostřednictvím ATM?

Ano, nejvíce si uvědomovali svůj hmat a jeho schopnosti, co se dá jen samotných hmatem udělat, co se dá vytvořit. ATM vyžaduje disciplínu, trénink a opakování, přemýšlení o hlině a cíleném výrobku, jak bude vypadat, jestli je to tak jak zamýšlí proveditelné, takže i toto si klienti osvojili.

6) Zvyšuje podle tebe ATM modelování u zrakově postižených osob možnost uplatnění na trhu práce?

Ano, ale pak už je zas jen na daném člověku, jak a jestli této zkušenosti využije. Jestli dokáže prodat to, co se naučil a sám sebe.

7) Jaké jsou podle tebe přínosy ATM pro osoby se zrakovým postižením, popřípadě jaké v ní vidíš negativa a co by si na ní změnila?

Tak již zmíněnou možnost dalšího uplatnění na trhu práce, protože pracovních možností u zrakově postižených je strašně málo anebo také je to možnost i trávení volného času. Příno-

sem je i změna života například při studiu v Tasově kdy člověk není dlouhodobě ve svém známém prostředí, musí se naučit větší soběstačnosti, chodit samostatně další trasy, orientovat se v cizím prostředí jak ve venkovním, tak uvnitř budovy atd. To platí i pro klienty SIA, kteří se zase učí chodit trasu do střediska a orientovat se v tamním prostředí. Jinak zrakově postižený má možnost být nějak aktivní, využívat svoji představivost, rozvíjet hmat apod.. Co vidím částečně, jako negativum, ono je to docela složité s tím pracovním uplatněním, protože může mít i negativní vliv na zrakově postižené, protože to své pracovní uplatnění si klient musí pak hledat sám a nemusí ho najít nebo nastoupit do Centra ATM v Tasově a pracovat pod přímým vedením, což má také jisté nevýhody, které nebudu zmiňovat. Jestli bych u ATM něco měnila? U techniky práce s hlinou ne, ale jinak by se něco našlo, nebudu to rozvádět kvůli Tasovu.

8) Jak hodnotíš průběh Axmanovy techniky modelování v SIA SONS Zlín?

Velmi kladně ve všech možných ohledech. Z hlediska tvorby bylo významné především seznámit zrakově postižené s možností netradičního trávení času, který mohou pak praktikovat i sami např. doma, bez nějakého asistenta a bez možnosti nějakého nebezpečí. Taky si myslím, že tím, co sami vytvoří, je velmi povzbuzuje a dává jim to tak další smysl v životě.

Já: Na závěr našeho rozhovoru, bych ti chtěla moc poděkovat za tvou ochotu a věnovaný čas a zeptat se tě, jestli chceš ještě k rozhovoru něco dodat?

L: Není zač a myslím, že je to všechno a nemám co dál dodat.

PŘÍLOHA P IV: ROZHOVOR S P1 - PRACOVNICÍ V SOC. SLUŽBÁCH

1) Jak ses dostala k práci se zrakově postiženými lidmi?

Byla jsem dlouho s dětmi doma na péči o osobu blízkou, protože sama mám dvě sluchově postižené děti. V průběhu této doby, kdy mi bylo přibližně 22 let, mi diagnostikovali těžké zrakové postižení tzv. pigmentovou retinopatií a musela jsem odejít do invalidního důchodu a svůj život jsem prožívala tak, že jsem se starala o rodinu. Což je sice hezké, ale po nějakých 16 letech je to už hrozně ubíjející. Byla a stále jsem v produktivním věku, a být stále doma mě tedy již neuspokojovalo a začala jsem pro sebe hledat nějaké to uplatnění. Našla jsem na internetu organizaci, která pomáhá zrakově postiženým lidem SONS Uherské Hradiště, kde jsem po té působila jako dobrovolník. Byla jsem evidována na Úřadě práce a zjistila jsem, že pracovní uplatnění pro zrakově postižené jak tehdy ještě v chráněných dílnách tak na volném trhu práce jsou mizivé. Byla mi však nabídnuta možnost rekvalifikace, která měla myslím název Rozvoj osobnostních dovedností nebo tak nějak a zahrnovala i praxi, v jejímž rámci jsem se dostala do SIA SONS Zlín. Během praxe jsem zjistila, že práce se se zrakově postiženými je mi velmi blízká i vzhledem ke svému vlastnímu postižení a tak, když mi později nabídli možnost u nich pracovat, tak jsem tuto nabídku s radostí přijala.

2) Jak dlouho pracuješ v SIA SONS Zlín a jaké máš zkušenosti s ATM?

V SIA SONS Zlín pracuji zhruba 3 roky. S ATM jsem se setkala asi před těmi 3 lety a zaujala mě natolik, že jsem jí začala sama studovat s vyhlídkou pro mě dalších možností pracovního uplatnění. Více méně souběžně jsme ATM nabídli i naší klientům jako kroužek, který probíhá v našich prostorách jedenkrát za měsíc pod vedením naší milé paní učitelky. Sama v Tasově studuji obor řemeslník, který zahrnuje v první fázi seznámení s hlínou a se základním postupem modelování tzv. hadů, kteří se vymačkávají z hlíny a jsou základním prvkem ATM. Po ní jsem přistoupila k vytváření nádob (čtvercové, kulaté, baňaté nádoby). Po jejich zvládnutí jsem se učila na nich vytvářet uši, různé okrasné okraje a nejrozmanitější dekory např. s květinami, ptáky, ovocem, biblickým motivem vyhnání z ráje apod.. Poté následovala tvorba obličejů, na niž se člověk učí vytvářet různé výrazy, nálady a emoce. Rozdíl mezi mužským a ženským obličejem. Poslední částí je tvorba celých hlav. Z každé části se dělali zvlášť zkoušky. Závěrečnou zkoušku budu dělat v květnu a už se těším, jak to bude za mnou. Když to zvládnou, tak už ukončím studium, získám certifikát a budu si moci

založit vlastní živnost. Chtěla bych pracovat z domova. Ono každý den, když špatně vidím a musím dojíždět do práce, je docela náročné a namáhavé. Hlavně v zimě, když se brzy stmívá a je šero, to je pro mě nejhorší.

Já: Neboj jsi šikulka, šikovná. Zvládla si již několik zkoušek tak tuto poslední určitě taky zvládneš. Budu ti držet palečky. Tak mě ještě napadá otázka: Proč sis vybrala právě tento obor a jakým směrem by ses tedy chtěla ve své tvorbě ubírat?

Obor řemeslník jsem si vybrala, protože jsem spíše řemeslně než výtvarně nadaná. Nad dalším uplatněním ATM v mém životě dále usilovně přemýšlím, až se mi někdy kouří z hlavy ... smích, ale taková má nějaká vize je, že bych tvořila zahradní a interiérové nádoby na zakázku jako určitý přivýdělek. Tvorba nádob mě také nejvíce baví a dají se do ní zakomponovat i prvky naučené z modelování obličejů. Např. tak, že na určitou nádobu mohu vymodelovat jako dekor i určitý obličej třeba Tutanchamóna apod. V Hradišťské knihovně jsem měla i svou výstavu zahradních a interiérových nádob, která probíhala prostřednictvím akce Dnů umění nevidomých na Moravě, jež je vlastně takovou přehlídkou umělecké tvorby zrakově postižených a pořádá jí naše SIA SONS Zlín. Byla docela úspěšná a výrobky se prodávaly. Tak si myslím, že toto zaměření by nemuselo být špatné, ale spousta věcí se musí promyslet, doladit a hlavně pak ty nápady uvést do reálu. Hlavním problémem je i pec na výpal. Sama o sobě je docela nákladná, tak to zase budu řešit přes Světlušku. Tak se prostě nějak nechám překvapit, jak to nakonec všechno dopadne.

3) Myslíš si, že je pro osoby se zrakovým postižením důležitá komunikace při Axmanově technice modelování? Pokud ano, v čem?

Z mého vlastního pohledu je komunikace při modelování důležitá zejména mezi učitelem a žákem, protože je docela obtížné tuto techniku popsat tak, aby jí dobře zrakově postižený zvládnul, když na ní nevidí, a je nutná jako zpětná vazba od žáka k učiteli. Já osobně komunikovat s jinými lidmi při tvorbě nijak zase zvlášť nepotřebuju. Jak to říct, já tak nějak spíše komunikuji sama se sebou, že si říkám, co a jak, někdy si u toho i zanádvám, když se mi nedaří, třeba když mi jde nádoba křivo nebo když se mi bortí na ní ušiska. Jsem prostě více já a mé spojení s hlinou, než přímé komunikativní spojení s druhými lidmi. Ale asi to tak vnímám proto, že nejvíce času modeluji sama v mém bytečku. Modelování je pro mě takovou relaxací. Když se do modelování zaberu tak modeluji i třeba 4 hodiny v kuse. Ten čas nějak tak plyne sám, že si to někdy ani neuvědomím, že mi to zabralo tolik času.

Já: Jak často tedy modeluješ?

P1: Několikrát do týdne. Někdy mám období, že skoro každý den.

Když to vezmu z pohledu kroužku v SIA SONS, tak vím, že naši klienti ATM berou jako sociální kontakt s jinými lidmi a mezi nimi ta komunikace probíhá docela živě, a je pro ně důležitá. Je to pro ně také jisté uvolnění a velmi rádi si při modelování povídají o všem možném a také se někdy vzájemně chválí, jak to pěkně vymodelovali a vzájemně se ve tvorbě motivují. Taky se řeší někdy i určité problémy, se kterými si klient neví rady jak z hlediska samotné tvorby, tak i v životě a získává tak rady od různých lidí z různých pohledů.

4) Myslíš si, že Axmanova technika modelování zvyšuje u osob se zrakovým postižením sebevědomí?

Určitě!!!! Už jen to, že se odhodlají vůbec k nám přijít a zapojit se do nějaké činnosti je super pokrok. Zjistí, že i když nevidí, mohou něco vytvořit, dokázat a svým výrobkem udělat jiným lidem radost. Dalo, by se říci i, to, že se naši klienti na modelování tak těšili, že našli v sobě odvalu naučit se k nám trasu a chodit k nám i bez doprovodu, což jim rovněž jejich sebevědomí posílilo. Navíc je to také určitý posun k jejich nezávislému a samostatnému životu.

5) Vypozorovala jsi u klientů SIA SONS nějaké vlastnosti, dovednosti, které získali prostřednictvím ATM?

Myslím si, že je to značně individuální, ale rozhodně jim práce s hlínou napomáhá zvyšovat jejich hmatové vnímání, hmatovou paměť, pohyblivost prstů na ruku, což je pro zrakově postižené hodně důležité a může jim proto pomoci v běžných činnostech jako je ovládání různých spotřebičů, oblékání, vaření apod. Modelováním si zlepšují i jemnou motoriku. Také bych zmínila komunikační dovednosti, během kroužku se vedou diskuze, někteří klienti ztratili ostych, více se stali komunikativními, dovedou lépe naslouchat jiným, neskákají si vzájemně tak často do řeči, říkají svůj názor. Dále rozvíjeli svou fantazii, a vlastní sebevyjádření prostřednictvím hlíny. Zlepšují si orientaci v modelovaném výrobku např. tím, že, se odpočítávají jednotliví hadi, aby se na určitém místě vytvořili uši, dekor aj. V neposlední řadě se všichni zdokonalují ve schopnosti vnímat různé tvary, kolmost, výšku apod. Určitě je toho hodně, ale teď mě nějak už nic nenapadá.

6) Zvyšuje podle tebe ATM modelování u zrakově postižených osob možnost uplatnění na trhu práce?

Možnosti pracovního uplatnění osob se zrakovým postižením obecně jsou značně malé. Proto každá další možnost je vítána. Pokud jsou v produktivním věku tak určitě ano. Sama jsem toho důkazem a chci to zkusit ☺. Možnost to tedy určitě je ale na druhou stranu, pak to reálné uplatnění může být problémem, protože samotný trh je zasyčen různými keramickými výrobky, což je určitou možnou nevýhodou pro výrobky vyrobené ATM i přes jejich značná specifika. Navíc samotné výrobky vyrobené ATM budou vždy dražší než běžná keramika, protože se vyrábí ze šamotové hlíny, je zde ruční práce a mimo jiné jsou výrobky i značně velké. Zkrátka ani po kurzu ATM nebude snadné se na trhu práce uplatnit.

7) Jaké jsou podle tebe přínosy ATM pro osoby se zrakovým postižením, popřípadě jaké v ní vidíš negativa a co by si na ní změnila?

Do života jim přináší radost, uvolnění od starostí běžného dne, také určitou radost z hotového výrobku, možnost navázání nových kontaktů i přátel. Přináší smysluplné trávení volného času. Modelování ATM je určitě v jejich životech něco nového a je tedy i zajímavou zkušeností. Přínosem je určitě již zmíněná možnost pracovního uplatnění. Pocity určité sounáležitosti, pocit, že je užitečný, že něco dokáže. Postižení lidé se učí rovněž třeba i trpělivosti. Také to, že i člověk zcela nevidomí, může tvořit bez pomoci vidící osoby, není tedy na nikom závislý, může mít zcela samostatný a autentický projev. Šamotová hlína, ze které se modeluje, je stabilnější a nijak se nehroučí a modelovat se z ní dá takřka cokoliv. Dokonce i postavy v celoživotní velikosti. V kroužku, který probíhá jako volnočasová v SIA SONS Zlín nevidím žádná negativa. Co se týká ATM tak jsou to spíše takové drobnosti. Trošku negativní může být třeba to to, že se při modelování, musí dodržovat přesně daný postup, aby například nepraskal hotový výrobek, a také tvorba hadů může být někdy nudná a zdouhavá než se výrobek dodělá. Jedná se také o těžké výrobky, takže jejich přemísťování, může být někdy problém. Pokud se zrakově postižení rozhodne, studovat některý z oborů v Tasově, tak může nastat z části problém v oblasti finanční. ATM není nejlevnější záležitostí, ale tento problém se dá však z části kompenzovat využitím různých příspěvků na studium, nejčastěji přes nadační fond Světluška. Jinak já sama bych na ní nic neměnila, je to dokonale propracovaná technika, která je vhodná i pro osoby se zrakovým postižením.

8) Jak hodnotíš průběh Axmanovy techniky modelování v SIA SONS Zlín?

Velmi kladně. Vždy jsem se na samotný kroužek velmi těšila. Hlavně na to, že se setkám zase s příjemnými lidmi, že se nasmějeme, povykládáme, co a jak nového. Sešli jsme se skvělá parta jak s mou kolegyňkou, tak i s učitelkou a klienty. Nesetkala jsem se zde s žádným člověkem prudičem. Když někdo přišel ve špatné, smutné náladě odcházel spokojen a veselý. Někdy jsme se tak zakecali, že se skoro nemodelovalo ☺ (...) ale hlavně, že byla sranda.

Já: Děkuji ti moc za rozhovor. Máš ještě něco k rozhovoru, co by si, chtěla sdělit?

P1: (...) už ani ne, nic mě nenapadá.

PŘÍLOHA P V: ROZHOVOR S P2 - SOCIÁLNÍ PRACOVNICE

1) Jak ses dostala k práci se zrakově postiženými lidmi?

Hledala jsem určité uplatnění a zde to vyšlo. Myslím si, že i v rámci toho, že se SONS snaží zaměstnávat zrakově postižené osoby. Sama jsem zrakově postižená, a když můžu, nějak pomoci jiným zrakově postiženým jsem šťastná. Je to podnětná práce, která má smysl.

2) Jak dlouho pracuješ v SIA SONS Zlín a jaké máš zkušenosti s ATM?

To je už dlouho, téměř od samého začátku, přibližně 12 let, či kolik to už je. S ATM jsem se setkala v rámci její nabídky našim klientům před 3 lety, kdy se hned stala jedním, z našich nejoblíbenějších kroužků. Takže zkušenosti s technikou jsou velmi pozitivní.

3) Myslíš si, že je pro osoby se zrakovým postižením důležitá komunikace při Axmanově technice modelování? Pokud ano, v čem?

Je důležitá v rámci dorozumívání mezi učitelkou a klienty, v rámci různých otázek ohledně samotné tvorby, rad i potřeb klientů. Také bych zmínila vzájemnou komunikaci mezi klienty, kdy se jednalo o sdílení různých zážitků, které klienti zažili, i podnětnou komunikaci, jež sloužila, jako různé nápady a možnosti jak určitý výrobek vyrobit. Také sloužila třeba jako motivace k další tvorbě. Klienti si rovněž rozvíjeli a posilovali komunikační kompetence. Na druhou stranu jsou i klienti, kteří se tak pohrouží do práce na svém výrobku, že přestanou vnímat ostatní lidi a vše kolem sebe. Soustředí se tedy vyloženě na práci a zase až nějak moc nekomunikují.

4) Myslíš si, že Axmanova technika modelování zvyšuje u osob se zrakovým postižením sebevědomí?

Určitě ano, a to i takovou nenásilnou a nenápadnou formou, kterou si zpočátku ani sami nemusí uvědomovat. A když se jim výrobek podaří, nebo i tím že ho vůbec udělají, někdo jim ho pochválí a udělají jim radost někomu blízkému, tak to má na jejich sebevědomí určitě pozitivní účinek. Je to částečně i o odvaze naučit se něco nového a pak se nebát vyzkoušet v životě i jiné věci.

5) Vyzozorovala jsi u klientů SIA SONS nějaké vlastnosti, dovednosti, které získali prostřednictvím ATM?

Práce s hlinou má na klienty určitě pozitivní účinky, zdálo se mi, že se jim při práci vždy zlepšila nálada, že byli po hodině takoví veselejší a pozitivnější. Učí se i soběstačnosti, tím že si sami podávají hlinu, podložku, jdou si navlhčit látku na zabalení výrobku po modelování atd. Samostatně se tak pohybují i po místnosti a zlepšují se orientaci v ní. Nelze opomenout, že u některých klientů se jistě zlepšilo hmatové vnímání, logické myšlení, určitě si rozvíjeli fantazii, trpělivost, paměť, soustředění aby porozuměli pokynům, co a jak udělat. Někteří se stali smělejší a komunikativnější.

6) Zvyšuje podle tebe ATM modelování u zrakově postižených osob možnost uplatnění na trhu práce?

No u těch nadaných a vytrvalých, kteří jsou v produktivním věku a projeví o tuto činnost vážnější zájem, ne jen v rámci kroužku, tak určitě možnost uplatnění zvyšuje. Ale pak zde hraje roli více faktorů, které mají na konečný úspěch při získání a udržení práce vliv jako píle, finance, zajistit si odbyť, určitě i sebevědomí jak se prodat, propagovat, mít kde skladovat, vypalovat své výrobky atd.

7) Jaké jsou podle tebe přínosy ATM pro osoby se zrakovým postižením, popřípadě jaké v ní vidíš negativa a co by si na ní změnila?

Největší přínos má podle mě pro zrakově postižené, kteří byli tvořiví a rádi se věnovali různým kreativním výtvarným technikám a kvůli zhoršení zraku se těchto činností museli vzdát. Díky ATM můžou svobodně tvořit dál i bez zrakové kontroly nebo pomoci jiné osoby. Mohou se i zbavit stresu, prostě se odreagovat. Je to pro ně jistě přínosná aktivita, během níž se naučí zcela novou techniku tvoření z hlíny. Takže je zase posouvá jistým způsobem dopředu. Mohou si najít koníčka a udržují i sociální kontakty.

Negativa mě žádná nenapadají a změny bych u ATM určitě nedělala. Je to ucelený výukový program, který je nevidomým zcela uzpůsoben a cokoli by se zde měnilo, mohlo, by být na škodu.

8) Jak hodnotíš průběh Axmanovy techniky modelování v SIA SONS Zlín?

Mě, se práce s klienty na hodinách ATM moc líbila. Sešla se zde dobrá skupina lidí, která si prostě povahově sedla. Navíc pro nás jsou naši klienti skoro jak rodina, známe se mezi sebou dlouho, takže je u nás taková otevřená, srdečná atmosféra i porozumění. Pro klienty si myslím, že je to příjemně strávený čas ve společnosti jak zrakově postižených i třeba vidících osob, kde dochází k jejich vzájemné interakci a zážitkovému obohacení. Jinak klienti si při práci na nic nestěžovali, "nebrblali", takže bych řekla, že je zde oboustranná spokojenost.

PŘÍLOHA P VI: ROZHOVOR S R 1

1. Co by si řekla o sobě?

Je mi 44 let, mám 2 děti, jsem rozvedená, jsem v invalidním důchodu a bydlím v Uherském Hradišti.

2. Jaké je tvé dosažené vzdělání?

Střední odborné vzdělání s maturitou, obor mechanik letadlových palubních přístrojů MLP.

3. Jaké jsou tvé pracovní zkušenosti?

Pracovala jsem 4 roky v Mesitu jako jemný mechanik. Kvůli zrakovému postižení pak strašně dlouho nic a asi 3 měsíce jako administrativní pracovník u firmy Omasta. Teď jsem evidována na Úřadu práce.

4. Jak ráda trávíš svůj volný čas a jaké jsou tvé záliby?

Ráda bych trávila volný čas v přírodě, třeba ve Slovenském ráji, na horách atd., ale vzhledem ke svému postižení, to je teď všechno takové omezené, a tak trávím čas u zvukové knížky. Většinou jsem taky doma a věnuji se činnostem, které mi tak nějak zbyly. Chodím sem tam do divadla, koncerty a v létě na cimbálovky. Většinu volného času modeluju ATM, poslouchám rádio a dívám se na televizi, občas nějaký ten výlet se SONS nebo posezení s přáteli.

5. V kolika letech ti bylo diagnostikováno zrakové postižení?

Kolem 36 let.

6. Do které z následujících kategorií osob zrakového postižení dle vyhlášky č. 388/2011 Sb. patříš? (nevidomá, prakticky nevidomá, s těžce slabým zrakem nebo se závažným poškozením zraku)

Jsem prakticky nevidomá.

7. Modelovala jsi z nějakého materiálu již před Axmanovou technikou modelování, či se věnovala nějakým výtvarným a tvořivým činnostem?

Ano modelovala. Ze samotvrdnoucí hlíny, modulitu, fimo hmoty, ze slaneho těsta. Bylo toho víc. Třeba to, co jsem již zmiňovala a jako dítě samozřejmě také z plastelíny.

8. Jak si se o Axmanově technice modelování dozvěděla, a co, tě vedlo k tomu jí vyzkoušet?

Seznámila jsem se s ní prostřednictvím lektorky z Tyfloservisu, která mě učila prostorovou orientaci. Velmi mě to zaujalo, že jsem se najednou rozhodla modelování vyzkoušet. Od malička jsem se věnovala výtvarným činnostem a ručním pracím, decoupage, pedigu, paličkování, malování, vyšívání, háčkování, pletení, drátování atd. Něco tvořit, to bylo moje a vzhledem ke zhoršujícímu zraku, jsem musela svoje dosavadní činnosti opustit a ATM byla takovou novou nadějí se něčemu podobnému věnovat a mít zase možnost dělat něco rukama. ATM je vytvořena cíleně pro nevidomé, tak jsem chtěla zkusit, jaké to modelování bude a jaké má určité odlišnosti např. od keramiky.

9. Jak dlouho se Axmanově technice modelování věnuješ?

Zhruba to budou 3 roky.

10. Jak často modeluješ a kolik času se věnuješ modelování, když se do něho pustíš?

Imrvéře furt. Opravdu skoro každý den. Je to moje hobby. Někdy i klidně až 5 hodin denně a ani kolikrát čůrat nejdu ☺

11. S jakými obtížemi si se při modelování setkala?

Ze začátku jsem měla problém dělat hady, tak aby byly souměrní, potom s tím udržováním tvarů nádoby, aby byly všechny strany kolmé, s vyměřování přesných vzdáleností uší, aby byly uši ve stejné výšce, obecně by se dalo říci problémy s rozměry.

12. Co nejraději modeluješ?

Nejraději nádoby s dekorama, kde uplatním svou řemeslnou zručnost tak i fantazii.

13. Jaké pocity v tobě modelování Axmanovou technikou vyvolává?

Pocit radosti, uspokojení, uvolnění. Navíc jsem vždy obdivovala tradiční řemesla, jako bylo dříve hrnčířství. Miluji dotýkat se hlíny, mám ráda, když mi hlína klouže mezi prsty. Je to přírodní materiál, takže je to pro mě super v tom smyslu, že v tom nacházím určité spojení s přírodou.

14. Ovlivnila nějakým způsobem Axmanova technika modelování tvůj život?

No seznámila jsem se s jinými lidmi, získala přátelství, aktivně jsem trávila svůj volný čas. Když můžu modelovat, jsem šťastnější a dostala jsem i novou chuť do života. A to nejhlavnější asi to, že se v tom chci realizovat a začít podnikat. Měla bych aspoň nějaký přívýdělek k tomu svému strašně velkému invalidnímu důchodu. Takže jsem se pustila i do studování určitých legislativních předpisů. Začala jsem chodit i do podnikatelského centra ve Zlíně, kde mi s tím pomáhají. Říkají mi, co a jak mám udělat, co je ještě potřeba vyřídit. Je tam i právnícká podpora. Takže jejich podpora je značná. Navíc je výhodou, že ty jejich rady jsou v rámci několika konzultací zdarma. Jde o projekt, dotovaný z EU, který pomáhá ženám ve Zlínském kraji podnikat. Nechala jsem si teď vytvořit vlastní webové stránky, které mě nic nestojí, protože se našel jeden hodný kluk, jež mi je udělal, zaregistroval doménu atd. Takže jsem i vlastně zjistila, že se najdou i ochotní lidé, co pro člověka něco zadarmo udělají. Nechala jsem si udělat i vizitky. Snažím se tedy nějak propagovat, dát najevo, že jsem a co dělám. No jsem v životě určitě aktivnější, tak bych to nějak shrnula.

15. Máš v rámci vlastní tvorby nějaký cíl, kterého chceš dosáhnout?

Ve svém podnikání bych se chtěla specializovat na zahradní a interiérové nádoby a postupně rozšiřovat svůj sortiment jako o krmítka pro ptáčky, japonské lampy, domovní znamení, erby, stavba nádoby jako například zámek, větrný mlýn, dále vyrábět šperkownice, hračky pro děti na procvičení hmatu atd. Vše je otázkou budoucnosti.

16. Navázala jsi díky Axmanově technice modelování nové vztahy s lidmi, či nová přátelství?

Ano získala jsem mnoho nových přátel, se kterými se stýkám i mimo SONS.

17. Jaký přínos má podle tebe Axmanova technika modelování pro zrakově postižené?

Přináší radost, že si může člověk něco vytvořit, pocít užitečnosti, setkávání se stejně postiženými lidmi, popovídat si, bez cizí pomoci může něco dělat. Také možnost určitého pracovní uplatnění pro nevidomé a tedy zdroj příjmu, sebeuspokojení, smysluplné využití volného času, že nevidomí nemusí být jen pasivní ale aktivně také něco dělat.

18. Hodnotíš ji osobně jako přínosnou?

Rozhodně.

19. Co je podle tebe na ATM negativní a je něco, co by si ráda změnila?

Na samotné technice mi nic nevadí. Jako trochu negativní by mohlo být, že jsou výrobky značně objemné a těžké a pak manipulace s nimi je náročnější. Já sama i konkrétně studuji ATM v Tasově, takže pro mě osobně i samotná cena výuky a také hlíny, když chci sama doma modelovat. Nic bych ale na technice neměnila, vyhovuje mi, tak jak je. I když někdy ten přístup v Tasově, je trochu zvláštní. Když se na něco zeptám třeba, proč moje ženské obličej vypadají pořád jako mužské, tak mi bylo řečeno, že si na to přijdu sama, toš nevím. Jako naučili mě takové základy a na zbytek si přijdi hold sama. Dále bych to nerozváděla. Co mě taky někdy štve je ještě to, že pracuju, pracuju a chci, aby to bylo dokonalé, a pak nakonec mi výrobek při výpalu praskne, to je pak k vzteku.

20. Myslíš si, ATM může pomoci lidem se zrakovým postižením v jejich uplatnění na trhu práce? Pokud ano jakým způsobem?

No, to je právě těžko říct. Určitě je to prostě jedna z mála možností, kde to uplatnění lze najít. Ale jak to bude v reálu, no nevím. Jednou takovou možností, která se však nepodaří každému je uplatnění přímo v Tasově jako třeba lektor ATM nebo, že Axman nějak sežene zakázky, které budou lidem, co se u nich vyučili zadávat. Spíš ale sama vidím možnost uplatnit se v tom podnikání na živnostenský list. Mít to jako volnou živnost, tak jak to mám třeba naplánované já. Jako opravdu to nebude ani s ATM jednoduché uplatnit se na trhu práce. Ještě navíc v dnešní době.

21. Je pro tebe nějak důležitá komunikace s lektorkou a s ostatními účastníky kurzu při Axmanově technice modelování a napomáhá ti tato vzájemná komunikace i v běžném životě např. při sebevyjádření, sebeprosazení, v pohotovějších reakcích, v hovoru s cizími lidmi apod.?

Komunikace je pro mě nejvíce důležitá hlavně s naší lektorkou, kde je důležité pochopit, co mi lektorka říká, co dělám konkrétně špatně, mít takovou zpětnou vazbu, ale s ostatními účastníky ve spojení s modelováním zase tak potřebná a nutná není. Někdy je pro mě komunikace spíše jen takovou kulisou a více poslouchám ostatní, než bych nějak moc mluvila. Někdy může být dokonce i rušivá, když je potřeba spíše pracovat na výrobku a soustředit se na práci. Záleží to však na domluvě mezi námi. Na druhou stranu je pro mě samotnou zase komunikace rozhodně příjemné zpestření a vítám jí. Pomáhá, mi, když můžu komunikovat

v rámci kroužku s jinými lidmi. Více si věřím v komunikaci, nebojím se mluvit i s cizími lidmi a zlepšuji si vyjadřovací schopnosti. Takže určitě je pro mě komunikace důležitá.

22. Myslíš si, že díky tvému zrakovému postižení se u tebe vyskytl někdy problém v komunikaci s jinými lidmi? Pokud ano, jmenuj prosím určitou modelovou situaci.

Myslím si, že zatím nevnímám, že bych měla někdy nějaký větší problém, ale stát se může, že jo. Zejména tedy v komunikaci s cizími lidmi, protože většinou veřejnost neví, jak s námi komunikovat. Zdraví lidé si kolikrát mnoho věcí neuvědomují. Například, místo slovního vysvětlení použijí pohyb ruky a řeknou třeba slovo támhle místo přesného popisu, taky říkají tady a tam apod. Půjdete ještě kousek a zahnete tam za roh. Nám to takto moc informací hold nepřinese a ještě cestou tam vrazíme třeba do sloupu. Třeba teď se mi nedávno i stalo, že jdu s bílou holí, a jak částečně něco vidím prostředkem oka, tak jsem viděla nožičky, srandovně uhýbající pod hůlkou ☺. Ani se ten dotyčný neozval, tak jsem ho schválně trochu ještě zlobila, poklepávala a oťukala ho a co, myslíš, že pípl, ne ani hlásku nevydal. Nebo jdu do obchodu, že si koupím bundu ☺. Taková pěkná byla jedna přede mnou, tak si ji ohmatávám a ona mi najednou, uteče pryč ☺. No chvíli jsem byla zaražená, a pak mi došlo, že jsem prostě ohmatávala nějakou babu a taky ani necekla baba jedna... smích. Takže co se týká, nějakých takových situací, ty zažívám skoro pořád.

Já: Tak aspoň máš nějaké legrační zážitky, i když v ten moment ti to třeba tak nepřijde. Čím si myslíš, že to je, že ti lidé o sobě nedají nijak vědět, že tam jsou?

R1: Já fakt nevím, jestli je jim to blbé mi něco říct, že se stydí, nebo jim za to nestojím, či neví jak začít, netuším. Těžko říct.

Já: Je to prostě blbý, věřím, že si kolikrát pak zmatená. No nic, přejdeme radši na další otázku. Ještě nám jich několik zbývá.

23. Získala jsi pomocí Axmanovy techniky modelování nějakou vlastnost, dovednost apod., které si sama ceníš nebo někdo jiný na tobě?

Určitě větší trpělivost a manuální zručnost. Taky se více soustředím jak na modelování, tak i na ostatní činnosti. Dříve mě rozptylovaly různé zvuky. Řekla bych, že i paměť mám lepší, zapamatuji si teď více informací. Je to možná dáno i tím, že jsem si např. při tvorbě nádob musela časem zapamatovat, kolik už mám hadů, kolik mám mít celkem hadů, na kterém hadu se dělají uši atd., pokud bych si to nepamatovala, neustále bych ten výrobek přeměro-

vala, přepočítávala, což by mě brzdilo při práci. Jestli si něčeho cení ostatní, tož to nevím, to by museli posoudit oni.

24. Myslíš si, že si díky Axmanově technice modelování umíš lépe představit, jak určité věci vypadají?

Já sama částečně, ještě něco zkouknu zúženým prostředkem oka, takže si zase nemusím něco umět představovat, ale určitě dokáží díky ATM lépe vnímat tvary jiných předmětů a jejich detaily. Takže v tomto smyslu ano.

25. Myslíš si, že jsi díky užívání Axmanovy techniky modelování kreativnější? Pokud ano, jak se to např. projevuje?

Určitě jsem. Když chci dělat určitý dekor, musím rovněž více přemýšlet, jestli je to realisticky a technicky proveditelné, jestli se mi to nezbortí. Určitě mi rozvíjí fantazii, když přemýšlím, jaký dekor udělám a jaký se hodí pro určitý typ nádoby. Na baňatou nádobu se špatně dělají dekory, takže je třeba lépe je nechat jen tak a udělat jim třeba zdobený okraj.

26. Myslíš si, že díky ATM více věříš ve své schopnosti, že něco dokážeš, jsi taková sebevědomější?

Ano, díky axmance mě napadlo začít vůbec přemýšlet o nějakém podnikání a seberealizovat se. Mám i větší vyřizovací schopnosti. Na druhou stranu mi, ale zase axmanka i to sebevědomí snižuje. Myslím to v tom, smyslu, že už docela dlouho modeluji, a jde mi to, ale když si svou tvorbu srovnám tady s jistou osobou, která modeluje jen chvíli a je zcela nevidomá a jak jí to šikulce jedné potvůrkovitě jde ☺. I třeba v rychlosti, je daleko rychlejší, než já a samotnou mě štve, že mi to trvá tak dlouho. Já mám vymodelovanou ani ne polovinu nádoby a ona má už celou. Modelovala, myslím, že tak jen 4 měsíce a už se vrhla na modelování hlav a pak celých postav. Takže vlastně v rámci konkurence zase tu sebejistotu a to, že se vůbec nějak uplatním, vlastně zase ztrácím.

27. Myslíš si, že se zlepšilo tvé hmatové vnímání během modelování?

Ano. Vnímám lépe různé typy povrchů. Zlepšila se mi hmatová paměť, takže se lépe orientuji v modelovaném výrobku.

28. Mohla, by si zhodnotit Axmanovu techniku modelování v SIA SONS Zlín?

Kroužek se mi líbil velmi, klidně by mohl být častěji, jak kvůli časové prodlevě na výrobku, tak i k častějšímu setkávání. Profesionální přístup paní učitelky. Vztahy mezi námi všemi

zúčastněnými byly prostě přátelské. Holky byly vždy ve veselé náladě a moc příjemné a ochotné.

Já: Tak ode mě je to všechno. Chtěla bych ti poděkovat za rozhovor a napadá tě něco, co by si chtěla ještě doplnit?

R1: Myslím, že už ne, bylo toho řečené už dost, takže nee.

PŘÍLOHA P VII: R 2

1. Co by si řekl/a o sobě?

Malá, tlustá plešatá ☺ tak, je mi 65 let, svobodná bez dětí, bydlím sama a v Uherském Hradišti.

2. Jaké je tvé dosažené vzdělání?

Základní a udělala jsem si telefonický kurz.

3. Jaké jsou tvé pracovní zkušenosti?

Celý život jsem pracovala na telefonní ústředně až do odchodu do starobního důchodu. Už několik let pracuji jen tak pro zábavu, a abych nezakrněla v SONS Uherské Hradiště jako pokladník.

4. Jak ráda trávíš svůj volný čas a jaké jsou tvé záliby?

Mnoha způsoby. Poslouchám zvukové knihy, luštěním křížovky, věnuji se takovým těm ručním pracem, jako je třeba pletení. Podnikám se SONS turistické a jiné výlety. Zpívám v pěveckém souboru.

5. V kolika letech ti bylo diagnostikováno zrakové postižení?

V půl roce a kvůli obrně. Rodičům jsem se pořád nějak nezdála, že pořád koukám někam jinam, tak se mnou pojezdili různé odborníky. V nemocnici mi ztratili zdravotní kartu a než se vše dalo dohromady a než zjistili, co mi vlastně je, už jsem měla ochrnutý oční nerv.

6. Do které z následujících kategorií osob zrakového postižení dle vyhlášky č. 388/2011 Sb. patříš? (nevidomá, prakticky nevidomá, s těžce slabým zrakem nebo se závažným poškozením zraku)

Prakticky nevidomá.

7. Jak jsi se o Axmanově technice modelování dozvěděl/a, a co, tě vedlo k tomu jí vyzkoušet?

Na rekondici, kterou pořádala SONS Zlín na Horní Bečvě, kde proběhla ukázková hodina a mohli jsme si ji vyzkoušet. Takže asi zvědavost.

8. Modelovala jsi z nějakého materiálu již před Axmanovou technikou modelování, či se věnovala nějakým výtvarným a tvořivým činnostem?

Jako dítě z plastelíny. Jinak jsem pletla, háčkovala, sem tam jsem si kreslila, věnovala jsem se drhání. Ze sysalu jsem vytvářela různé vzory a vyráběla tak, třeba různé obrázky na zeď.

9. Jak dlouho se Axmanově technice modelování věnuješ?

Asi jeden rok.

10. Jak často modeluješ a kolik času se věnuješ modelování, když se do něho pustíš?

Jen v rámci, kroužku, takže jednou za měsíc, dvě hodinky.

11. S jakými obtížemi si se při modelování setkala?

No modeluji pomalinku, protože mě chytají mě křeče do rukou a hlína mi vysušuje ruce. Tak asi toto.

12. Co nejraději modeluješ?

Kvůli těm mým křečím takové menší nádobky, třeba nedávno jsem dělala dekorativní popelník.

13. Jaké pocity v tobě modelování Axmanovou technikou vyvolává?

Radost, uvolnění. Navíc ty kamínky v hlíně jsou v dlani takové příjemné.

14. Ovlivnila nějakým způsobem Axmanova technika modelování tvůj život?

Nějak zásadně asi ne. Ale to je také asi možná proto, že jsem už stará bába a pro mě je to prostě příjemně strávený čas.

15. Máš v rámci vlastní tvorby nějaký cíl, kterého chceš dosáhnout?

Asi to, že se budu snažit vypracovávat, tak abych mohla dělat i trošku větší nádoby, třeba nějaký pěkný květináček.

16. Navázal/a jsi díky Axmanově technice modelování nové vztahy s lidmi, či nová přátelství?

Přátele nevím, ale vztahy určitě jo.

17. Jaký přínos má podle tebe Axmanova technika modelování pro zrakově postižené?

Já si myslím, že pro lidi, kteří nemají jiné možnosti, tak je to dobré využití volného času, seberealizace i určité sebeuspokojení. Určitě, bych řekla, že zvyšuje sebevědomí, protože, když se do něčeho takového nového pustí, tak mají potom odvalu se pustit i do jiných věcí, na které si dříve netroufli. Mě osobně, to vyplňuje třeba volný čas a mám dobré pocity, že jsem vůbec schopna, něco smysluplného ještě udělat.

18. Hodnotíš ji osobně jako přínosnou?

Ano, než abych se nudila, tak dělám něco smysluplného.

19. Co je podle tebe na ATM negativní a je něco, co by si rád změnil/a?

Nic není negativní, ani bych nic neměnila. Jen je to prostě docela zdoluhavá práce, než se dojde k výsledku.

20. Myslíš si, že ATM může pomoci lidem se zrakovým postižením v jejich uplatnění na trhu práce? Pokud ano, jakým způsobem?

Částečně určitě. Když už nic jiného, tak může být takovým prostředkem, jak se částečně nějak uplatnit. Ale aby si tím opravdu člověk nějak vydělával majlant, to podle mě asi ne. Spíš to vidím, jako možnost určitého příjmu. Stejně je podle mě důležitá, spíš ta seberealizace, která je pro nás zrakově postižené důležitější než samotné peníze a taky je to o tom, že člověk nesedí jen doma. Neposlouchá televizi a nepřemýšlí, až mu něco samo přiletí do huby, ale že se sám, nějak angažuje.

21. Je pro tebe nějak důležitá komunikace s lektorkou a s ostatními účastníky kurzu při Axmanově technice modelování a napomáhá ti tato vzájemná komunikace i v běžném životě např. při sebevyjádření, sebeprosazení, v pohotovějších reakcích, v hovoru s cizími lidmi apod.?

Ano, je důležitá v mnoha ohledech. Jak třeba v možnosti vzájemných rad a kontroly jestli postupují dobře. Taky si myslím, že díky našim rozmlouvám se lépe vyjadřuji, jsem více komunikativní a umím třeba i říci ne.

22. Myslíš si, že díky tvému zrakovému postizení se u tebe vyskytl někdy problém v komunikaci s jinými lidmi? Pokud ano, jmenuj prosím určitou modelovou situaci.

Ano, s cizími lidmi se bojím komunikovat, bojím se je oslovit. Někdy nevím, jak mám co říct. Také mi dělá problém mluvit třeba s úřednicemi na úřadě zkrátka s takovými vysoce postavenými lidmi. Já se mezi nimi cítím hrozně malá. Např. když jsem si vyřizovala příspěvek na zvláštní pomůcku apod.. Hrozně dlouho mi trvá, než se vyjádřím, co vlastně chci a ty úředníci ani dvakrát nepomáhají, takže až třeba prostřednictvím SONS zjistím, na co všechno mám nárok, tak tam jdu zase. No není to sranda, něco vyřizovat. Ale беру to tak, že, čím, více člověk něco zařizuje, tak se to pak i lépe naučí. Nebo taky jsem si teď vzpomněla třeba, když mi něco, někdo nepříjemného řekne, kolikrát si potom doma říkám, jak jsem se měla v určité situaci zachovat, a že jsem blbec. Abych to shrnula, zkrátka jsem nejvíc pohotová vždycky až za rok ☺.

23. Získal/a jsi pomocí Axmanovy techniky modelování nějakou vlastnost, dovednost apod. které si sama ceníš nebo někdo jiný na tobě?

Ježiškote (...) tak to opravdu nevím. Asi trpělivost.

24. Myslíš si, že si díky Axmanově technice modelování umíš lépe představit, jak určité věci vypadají?

Jsem ještě trošinku koukavá, takže u mě to asi není zase až tak podstatné, protože mám o věcech představu, ale věřím, že pro ty, co opravdu nic nevidí a hlavně tedy pro ty, co nevidí od narození, těm, že to tu představu o různých věcech rozhodně zlepšuje. Ono kolikrát je pro nevidomé problém si představit i rozdíl mezi stromem a keřem a tak, když se to pěkně vymodeluje, hnedka si mohou přijít na ty rozdíly.

25. Myslíš si, že jsi díky užívání Axmanovy techniky modelování kreativnější? Pokud ano jak se to např. projevuje?

Myslím si, že ano. Tak už i v tom, že pořád vymýšlím, co vytvořím a jak to vytvořím. Jak to příště udělám jinak.

26. Myslíš si, že díky ATM více věříš ve své schopnosti, že něco dokážeš, jsi taková sebevědomější?

Určitě. Snad, každému člověku, jež je nějak handicapovaný, a když něco udělá, něčemu se věnuje se zájmem, tak se mu sebevědomí obrovský zvýší.

27. Myslíš si, že se zlepšilo tvé hmatové vnímání během modelování?

Každopádně, ve všech činnostech, čím je hmat lepší, tím je to lepší. Promítá se to do různých oblastí. Např. lépe se mi strká klíček do zámku, když se cvičím v Brailu taky se mi lépe čte.

28. Mohla, by si zhodnotit Axmanovu techniku modelování v SIA SONS Zlín?

Kroužek se mi velmi líbí, přístup vás holek je perfektní. Po kafičku vždycky dáme, pokecáme. Nemám, co bych vytkla. Jsem naprosto spokojená.

Já: Děkuji ti za účast na mém výzkumu, je něco, co by si ráda na závěr dodala k našemu rozhovoru?

R2: Hmm (...) myslím, že vše bylo řečeno.

Já: Tak já ti moc děkuji za rozhovor, moc si mně pomohla.

R2: Není vůbec zač.

PŘÍLOHA P VIII: ROZHOVOR S R3

1. Co by si řekl o sobě?

Tak, no (...) co bych řekl, je mi 79 let, jsem svobodný, děti nemám, bydlím, tady ve Zlíně sám, tak nějaká hodná babička by se i někdy hodila ☺ Ale jen tak na něco ☺. Hlavně na to povídání, pak už by zase mohla jít k sobě domů a další den zase přijít. Protože sestru, neteř a dva synovce mám až v Ostravě.

Já: Co tě přivedlo do Zlína až z Ostravy, nechybí ti tvá rodina?

Šel jsem se do Zlína kvůli učení k Baťovi. Jsem si, na samotu za ta léta docela zvykl, takže mi ta rodina až tak neschází, ale stejně no. Není to ono. Čas od času za nimi jezdím. Přibližně tak jednou za 3 měsíce a vždycky se tam tak týden zdržím. Ono je to složité, sestra už pro mě nemůže chodit, je taková už špatná, protože je sama starší ještě než já a taky je invalidní. Vždycky musím počkat, až si udělají čas její děti. I kvůli jejich studiu v Brně, práci apod. je to zkrátka složitější. Rozhodně nemůžu jen tak tam vyrazit, kdy mě napadne. Musí se to naplánovat, zjistit spojení apod. A prostě se musím podřít. Často si aspoň voláme, co a jak nového. Tak kontakty spolu udržujeme.

2. Jaké je tvé dosažené vzdělání?

Mám středoškolské vzdělání. Studoval jsem na chemické průmyslovce obor gumař, chemik.

3. Jaké jsou tvé pracovní zkušenosti?

Ze zdravotních důvodů jsem nešel na vojnu a tak jsem si sháněl práci, abych nezůstával jen tak doma. Během učení jsem docházel do firmy Baťa na takovou zkušenou a tak mě tam i zaměstnali. Celkem jsem za tu dobu byl na jednom místě ale v 5 zaměstnáních. ☺ Jak se časem měnily podmínky, tak se to pořád měnilo, ty názvy. Zkrátka pracoval jsem ve výzkumném ústavu jako chemik. Můj stav se během let neustále zhoršoval, až jsem byl nucen opustit dosavadní zaměstnání. To jsem pak pracoval v Obzoru jako vysekávač usní asi 5 let až do důchodu. Celý život jsem měl změněnou pracovní schopnost a pobíral k platu částečný invalidní důchod a teď už mám několik let starobní důchod.

4. Jak rád trávíš svůj volný čas a jaké jsou tvé záliby?

No dříve, jéjej byly všelijaké. I když jsem hůře viděl, mým dlouholetým koníčkem byla lehká atletika, to mě bavilo snad nejvíce, pak horská turistika a okrajově lezení. No, a teď tak co, no poslouchám vážnou hudbu, chodívám na abonentní koncerty, které pořádá filharmonie

Bohuslava Martinů v tom novém kongresovém centru a nemusím tak ani chodit až tam nahoru jak dřív. Do divadla chodím, poslouchám zvukové knihy na CD tady z naší zlínské knihovny, poslouchám časopisy, které se mi nahrávají na USB a samozřejmě se účastním aktivit pořádaných SONS. Rád chodím. Takže i turistika s doprovodem a taky luštím doma sudoku. Taky rád vařím a vymýšlím nové recepty. ☺ Šak, sama víš, jaké a co vymýšlím na našem vaření např. zmrzlinu s tvarůžkama, jako dezert. To mě pak pěkně ženete, že prý kdo to má jíst? ☺

5. V kolika letech ti bylo diagnostikováno zrakové postižení?

To jsem chodil ještě do školy, asi tak v 18 letech. Mám degenerativní pigmentovou retinopatii.

6. Do které z následujících kategorií osob zrakového postižení dle vyhlášky č. 388/2011 Sb. patříš? (nevidomá, prakticky nevidomá, s těžce slabým zrakem nebo se závažným poškozením zraku)

Nevidomá.

7. Modeloval jsi z nějakého materiálu již před Axmanovou technikou modelování, či se věnoval nějakým výtvarným a tvořivým činnostem?

Nee, nedělal jsem nic takového. Jen jsem kutil a rád vymýšlím něco užitečného. No, šak si vem, třeba takovou hru – co jsem vymyslel - dvojité Boj na mostě ☺.

8. Jak si se o Axmanově technice modelování dozvěděl, a co, tě vedlo k tomu jí vyzkoušet?

O modelování jsem se dozvěděl pomocí tady SONS, když vznikal kroužek. Jsem experimentátor, takže jsem zase chtěl něco nového vyzkoušet.

9. Jak dlouho se Axmanově technice modelování věnuješ?

Přibližně 3 roky.

10. Jak často modeluješ a kolik času se věnuješ modelování, když se do něho pustíš?

Modeluji jen v rámci našeho kroužku, takže jeden krát měsíčně, po dvou hodinách.

11. S jakými obtížemi si se při modelování setkal?

Ze začátku jsem nebyl schopný vytvořit ani souměrného hada, problémem byla také tvorba tenké stěny u nádob, dělal jsem hodně silné stěny, protože jsem se bál, že se mi to zborší. Mám špatný malíček tak samo tvarování je pro mě nejtěžší. Tak asi toto.

12. Co nejraději modeluješ?

Uplatňuji takovou vlastní tvorbu. Teďka nedávno jsem tvořil vodníka s cylindrem, do kterého se může zasadit nějaká květina. Dál jsem třeba dělal obličej čarodějnice, aroma lampu, květináč ve tvaru čtyřlístku. A mám vymyšlené, že udělám i krmítko pro ptáčky.

13. Jaké pocity v tobě modelování Axmanovou technika vyvolává?

No asi nejvíc tu radost.

14. Ovlivnila nějakým způsobem Axmanova technika modelování tvůj život?

Tak nad tím jsem nikdy nepřemýšlel nevím.

15. Máš v rámci vlastní tvorby nějaký cíl, kterého chceš dosáhnout?

Jelikož jsem už starý, tak modelování vnímám jako takovou aktivitu, pro zpestření volného času. Nemám nějaké cíle jako třeba ostatní. Jinak určitě se chci zdokonalovat, aby to vypadalo lépe.

16. Navázal/a jsi díky Axmanově technice modelování nové vztahy s lidmi, či nová přátelství?

Poznal jsem nové lidi.

17. Jaký přínos má podle tebe Axmanova technika modelování pro zrakově postižené?

Pro nevidomé je celkem výhodná, protože je to technika, která zcela vyhovuje nevidomým. Dají se vymyslet různé věci, co se budou modelovat. Samostatně můžeme něco tvořit. Také se učíme v určité podobě orientaci v prostoru ve věcech, které jsou na stole, kde je pytlík s hlinou, pak se zase vrátit k výrobku, navázat, tam kde jsme skončili. Je to určité využití času.

18. Hodnotíš ji osobně jako přínosnou?

Byl jsem mezi lidmi, vyplnil jsem si volný čas, byl jsem v kolektivu, tak určitě.

19. Co je podle tebe na ATM negativní a je něco, co by si rád změnil?

Nic jen špinavé ruce ☺. Ani bych nic na technice samotné neměnil.

Jen si neodpustím takový můj postřeh. Že je tato technika obkoukaná už z pravěku, že takto podobně lidé již tvořili, takže teď, když si na to někdo dělá patent, tak nevymyslel nic nového ☺.

20. Myslíš si, že ATM může pomoci lidem se zrakovým postižením v jejich uplatnění na trhu práce? Pokud ano jakým způsobem?

Ono je to samozřejmě různé, ale podle mě dost těžko. Technika je to pěkná, zajímavá ale peníze teď moc mezi lidmi nejsou. Možná jako zahradní věci do zahrady tam by se jakš tak ještě dalo, ale prostě, kdo v dnešní době, dá třeba za to 1500, aby se pokryly náklady na hlinu, pec, samotný výpal, ještě započítat určité vlastní nápady a čas. Záleží na tom, jestli si ten dotyčný vytvoří nějakou stálou klientelu, nebo nějakého velkoodběratele, kdo by to chtěl na zakázku. Samo poštovné se ještě prodraží, otázka je také jestli by se to nerozbito, pokud by byl zase jen osobní odběr, tak tím se šance prodeje zase snižují. Kdo by si pro to jel třeba do Zlína až z Pardubic. Nevím no. Každopádně prosadit se na trhu nebude lehké. Já sám kdybych byl mladší, tak bych do toho nešel, nee. Já v tom sám vidím prostě jen takovou zajímavou činnost pro volný čas. Tam je tato technika jako pro nás nevidomé dobrá, ale jako pracovní uplatnění v tom teda moc nevidím.

21. Je pro tebe nějak důležitá komunikace s lektorkou a s ostatními účastníky kurzu při Axmanově technice modelování a napomáhá ti tato vzájemná komunikace i v běžném životě např. při sebevyjádření, sebeprosazení, v pohotovějších reakcích, v hovoru s cizími lidmi apod.?

Byla pro mě velmi důležitá. Během mluvení jsme přišli na několik věcí, které mě předtím ani nenapadly, jak by určitou věc bylo možné vymodelovat a zase i obráceně mě napadaly a ostatní ne. Takže takovou hromadnou diskuzí nám vznikaly nové využitelné nápady. Také je pro mě důležitá zpětná vazba, abych vůbec věděl, jestli to dělám dobře a sama o osobě je pro mě komunikace důležitá, protože já jsem většinou pořád sám, když nejsem zrovna v SONS, takže každá komunikace je u mě vítána. Necítím se prostě tak sám. Navíc, jsem tady

mezi svými. Zasmějeme se. Jinak jestli mě to ovlivňuje v běžném životě. Nevím, co bych na to řekl. Asi ani nee. Spíš, když se tak bavím s jinými lidmi, tak jim o modelování třeba vyprávím.

22. Myslíš si, že díky tvému zrakovému postižení se u tebe vyskytl někdy problém v komunikaci s jinými lidmi? Pokud ano, jmenuj prosím určitou modelovou situaci.

Tak rozhodně se najdou. Než se kolikrát třeba vymáčknu, tak to chvíli trvá. Co se týká jiných lidí, najdou se prostě jak nepříjemní tak i příjemní lidé. Když jdu s bílou hůlkou a do někoho klepnu, tak někdy jsou lidé agresivní a reagují, jestli jsem slepej či co. A jsou zase lidé, co se člověka zastanou a řeknou vždyť má přece hůlku, co Vy nevidíte, a pomůžou.

A taky jsou v životě kolikrát i takové srandy, co nastanou. Chodívám do jednoho obchůdku, už mě tam prodavačky znají a pomáhají mi s nákupem. Jednou tak povídám, že bych potřeboval něco na mazání tu alfu. Přijdu domů a místo alfa másla na mazání tam mám na mazání alpu. ☺ Nebo mě lidé v trolejbusu špatně navedou a pak si sedám jiným na klín. ☺

23. Získal jsi pomocí Axmanovy techniky modelování nějakou vlastnost, dovednost apod., které si sám ceníš nebo někdo jiný na tobě?

Jsem manuálně zručnější. Jinak co se týká ocenění od jiných, tak to nějak nemůžu zas tak posoudit, ale tak co vnímám, tak zřejmě to jsou mé kreativní a bláznivé nápady.

24. Myslíš si, že si díky Axmanově technice modelování umíš lépe představit, jak určité věci vypadají?

Ano, určitě. Spoustu věcí už jsem za tu dobu, co nevidím, zapomněl, tak když si můžu na něco sáhnout, co udělali ostatní a udělat si znovu představu, jak to vypadá tak je to dobré, nebo i když se o tom určitém tvaru třeba jen mluví a popisuje se.

25. Myslíš si, že jsi díky užívání Axmanovy techniky modelování kreativnější? Pokud ano jak se to např. projevuje?

Taky určitě ano. Rozvíjím si fantazii.

26. Myslíš si, že díky ATM více věříš ve své schopnosti, že něco dokážeš, jsi takový sebevědomější?

Řekl bych, že ano, protože když mě někdo pochválí, jak mi to jde, tak to zahřeje u srdíčka a podporuje mě to v další činnosti. Taky je to sranda, když mi holky pak řeknou, kam na ty nápady vlastně chodím. Tak si říkám, že i když nevidím, tak přece ještě k něčemu jsem. Že i ostatním můžu vnuknout, jak kdyby nějaký nápad, co vytvořit a popřípadě říct, jak bych to sám udělal. Taky to, že vůbec zvládnou, něco vytvořit je takový dobrý pocit a když něco udělám že, tak já si ty výrobky nenechávám, ale dávám je jiným, ať z toho mají radost a užitek. Mám pak radost, že můžu někomu něco dát, co jsem sám vytvořil, i když to, není bůh ví, jaký zázrak.

Navíc, když jdu do střediska, tak chodím pěšky, projdu se a vždycky trefím, což je taky určitá výhoda a víc si tak věřím. I když co, vlastně vždycky nee, taky někdy bloudím, ale to je proto, že ty auta stojí tam, kde správně nemají. Mě to potom poplete a už to je. Musím se pak víc soustředit, mobilizovat svoji orientaci, abych se z tama nějak vyplental, a když to zvládnou bez pomoci, tak je mi taky dobře, že jsem to zvládnul sám. Jednou jsem si i rozbil brýle, jak jsem vletěl do nákladáku, který tam tak blbě stál a neměl tam, co dělat. Jak jsem byl našťvaný, tak jsem zavolał policajty a hned mu dali pokutu. Já jsem byl tak šťastný, že jsem se odhodlal zavolat, sice jsem váhal, protože nerad volám. Jak i špatně slyším, tak jsem to zvažoval, ale nakonec jsem se rozhodl, zavolat, protože taky, že, jak se mezi sebou bavíme při modelování, nemůžeme si nechávat všechno líbit a musíme se ozvat. Jináč by si furt někdo dělal, co by chtěl a na náš úkor. Měl jsem pak pocit radosti a zadostiučinění, že byla sjednaná jistá náprava, protože tam do něho mohli vrazit i jiní nevidomý a zranit se. A když to vezmu suma sumárům policajti byli taky šťastní, protože si namastili pěkně kapsy. ☺ A řekli mi, že když se něco takového bude opakovat, ať volám. ☺

27. Myslíš si, že se zlepšilo tvé hmatové vnímání během modelování?

Tak to určitě, už jsem pomaličku začal číst opět i Braila. Před tím jsem ty tečky jedny skoro necítil.

28. Mohl, by si zhodnotit Axmanovu techniku modelování v SIA SONS Zlín?

No, to bych teda mohl. ☺ Vždy je to tady příjemné. Všichni, jak vy holky, tak i my účastníci jsme si padli no noty. Panuje tady taková naše hromadná souhra. Jste tady na nás ostatní moc hodné, příjemné. Na nic nebrbláte, když něco potřebujeme a chceme. Čajíček, kafičko

nám uvaříte. Já osobně si nemůžu si na nic stěžovat. Takže tak. Jen mě ještě napadá, že bych tak v rámci našeho kroužku přivítal to modelování určitě častěji. Za ten měsíc, hlína docela ztvrdne, pak to ještě vlhčíme a čas utíká. Já třeba, protože jsem pomalejší, tak toho pak moc nestihnu udělat.

Já: Hmm. Jak často, by si tedy chtěl modelovat?

Nejlépe každý týden, ale chápu, to, že máte i jinou práci, ale tak jednou za 14 dní by to opravdu nebylo špatné, nebo modelovat déle.

Já: Děkuji ti za tento tvůj postřeh a něco s tím zkrátka zkusíme provést. Ju?

R3: To by bylo dobře. Aspoň vícrát dojdu. ☺

Já: I ty jedna podšívko, takže je to z tvých zjištěných důvodů jo?

R3: Nee, bylo by to opravdu lepší.

Já: Tak jo.

Já: Na závěr bych ti položila tedy poslední otázku.

Existují ještě nějaké jiné oblasti, než jsme již zmínily a které jsi prostřednictvím Axmanovy techniky modelování rozvíjel, získal nebo popřípadě jestli tě ještě něco napadá, co by si chtěl k našemu rozhovoru dodat?

R3: Asi už nic, jen ti přeji hodně štěstí, ať to všechno zvládneš a ať z tebe máme megeru ☺ teda magistru ☺.

Já: Jééé děkuji, no to se ještě uvidí, jestli všechno stihnu, jak mám, ale pokud tě tedy už nic nenapadá, tak bych ti chtěla moc poděkovat za čas, který si mi věnoval, a přeji ti pěkný zbytek dne.

PŘÍLOHA P IX: ROZHOVOR S R4

1. Co by si řekl o sobě?

Mladý, je mi 46 let, jsem šťastně svobodný, bydlím ve Zlíně, děti nemám. Sám si někdy přiju jako dítě ☺.

2. Jaké je tvé dosažené vzdělání?

Střední odborné učiliště zemědělec, pěstitel.

3. Jaké jsou tvé pracovní zkušenosti?

Celý život na Technické správě, nyní je to vlastně Městská zeleň. Pracuji s rostlinkami, dělám okrasné parčíky, prořezávám keře, vysazuju také lesní školky.

4. Jak rád trávíš svůj volný čas a jaké jsou tvé záliby?

Ženy, víno, zpěv ☺. Ne tak co. Rád chodím na hokej. Vždycky s někým jezdím na kole. S doprovodem jezdím na kolečkových bruslích a také bruslím i na zimním stadionu. Chodím do SONS, kde se účastním aktivit hlavně teda zvukové střelby, lezení na lezecké stěně, modelování a turistických výletů. Jinak rád jím a spím. Koukám na televizi a takové podobné činnosti. Jo a ještě chodím na bowling.

5. V kolika letech ti bylo diagnostikováno zrakové postižení?

To mám už od narození. V první třídě jsem byl na první operaci s očima a celkem jsem měl kolik no, asi 6 operací a na té poslední mi operovali nitrooční čočky s osmnácti dioptriemi. Dívám se vlastně jen jedním okem. Když si to druhé zakryju, tak šlus, nic nevidím. Jinak mám vlastně částečný invalidní důchod. Plný mi žebráci jedni nechtějí furt dát.

6. Do které z následujících kategorií osob zrakového postižení dle vyhlášky č. 388/2011 Sb. patříš? (nevidomá, prakticky nevidomá, s těžce slabým zrakem nebo se závažným poškozením zraku)

Těžce slabý zrak.

7. Modeloval jsi z nějakého materiálu již před Axmanovou technikou modelování, či se věnoval nějakým výtvarným a tvořivým činnostem?

Na základní škole, jsem hnětl z plastelíny, z modulitu, vyřezával ze dřeva, různé věci např. rybičku, knoflíky jsem se učil šít, dokonce jsem i zkoušel plést a tak. Ale vždycky mi to moc

nešlo. Všecko, co jsem udělal, tak šlo hodně křivo bohužel. Takže se dá říct, že ATM je moje první taková činnost, u které jsem vydržel.

8. Jak si se o Axmanově technice modelování dozvěděl, a co, tě vedlo k tomu jí vyzkoušet?

Dozvěděl jsem se to vlastně v SONS, které mi doporučila moje šéfová z práce. Tak jsem tam zašel a pak se o tom nějak mluvilo, tak jsem to chtěl zkusit a dělám to do teď.

9. Jak dlouho se Axmanově technice modelování věnuješ?

Modeluju zhruba tak 3 roky, prostě od prvopočátku.

10. Jak často modeluješ a kolik času se věnuješ modelování, když se do něho pustíš?

V rámci kroužku, jednou měsíčně, dvě hodiny.

11. S jakými obtížemi si se při modelování setkal?

S obtížemi, s obtížemi, nějak mi to nejde, tak jako ostatním. Jde mi to pořád křivo, neudr-
žím ten kolmý směr a není to pak rovné. Mám ty výrobky takové zkrátka hrubší a nemám na
nich dokonalé tvary. Prostě mezi takovýma profíkama, jací tam na modelování jsou, nejde
mi to tak pěkně no. Kolikrát si dělám srandu a říkám, no zase made in pravěk smích, ale už
je to o hodně lepší. Ale musím dát vám holkám za pravdu, že kdybych se nato více soustře-
dil a pořád nekecal, tak by to asi bylo ještě lepší. Ale, co nadělám, když se, tam tak dobře u
toho kecá.

12. Co nejraději modeluješ?

Co si teď myslím, to by si, tam nemohla pak přepsat, takže radši nic ☺ takže obličej, vá-
zičku, spíše menší nádobky. Je to různé, nejsem prostě na určitou jednu tvorbu nijak zatíže-
ný.

13. Jaké pocity v tobě modelování Axmanovou technika vyvolává?

Radost, že se mi to už teďka víc daří, odpočinu si, dělám něco jiného a zajímavého.

14. Ovlivnila nějakým způsobem Axmanova technika modelování tvůj život?

To nevím, nepřemýšlel jsem nad tím. Ale tak asi jo. Poznal jsem nové lidi, měl jsem náplň
volného času. Hlavně jsem mohl být mezi lidima a nebyl jsem sám. A taky asi to, že jsem
začal uvažovat i o takových netradičních aktivitách a to mě pak vedlo, k tomu, že jsem si
našel i kamarády mimo SONS a začal třeba i bruslit, chodit na ten hokej a tak. Před tím

jsem byl jen v práci a z práce domů. Takže by se dalo říci, že ano. Ono by se to vlastně dalo říct i o jiných aktivitách v SONS, že nás v životě ovlivňují, takovým směrem dopředu nejen o modelování.

15. Máš v rámci vlastní tvorby nějaký cíl, kterého chceš dosáhnout?

Zlepšovat se.

16. Navázal jsi díky Axmanově technice modelování nové vztahy s lidmi, či nová přátelství?

Dá se říci, že ano a ne málo.

17. Jaký přínos má podle tebe Axmanova technika modelování pro zrakově postižené?

V rámci kroužku tak určitě, to, že můžeme být s ostatními lidmi, hmatové procvičení. Když si nevidomý šáhne na to, či ono, tak aby si udělal představu, co to je. Když se to vymačkává rukou, tak je to podle mě jednodušší na pochopení. Dělá se to podle určitého postupu, a to je podle mě lepší, protože se to naučím, co a jak dělat a pak můžu sám modelovat. Určitě je to procvičení fantazie, ta musí hodně pracovat, že. Vymýšlet jak ten výrobek vůbec udělat a zlepšit. A taky určitě radost z výrobku.

18. Hodnotíš ji osobně jako přínosnou?

Tak to určitě. Nesedím pořád doma a jsem mezi lidmi.

19. Co je podle tebe na ATM negativní a je něco, co by si rád změnil?

No asi to, že v rámci kroužku, se to dělá, málokdy, a je to pak tvrdý. Ono by nebylo vůbec špatné třeba celý týden modelovat po těch dvou hodinách a bylo by to i rychlejš hotový. Navíc, za ten měsíc kolikrát zapomenu, co mám vůbec rozdělaný a pak zase musím vzpomínat, co a jak jsem tam na tom chtěl vlastně dělat. Jinak bych nic neměnil.

20. Myslíš si, že ATM může pomoci lidem se zrakovým postižením v jejich uplatnění na trhu práce? Pokud ano jakým způsobem?

Řeknu ti to tak, podobné techniky, nebo keramika a tak, to jsou záležitosti třeba chráněných dílen, tak tam se to podle mě dá. Prostě kdyby to byla tedy taková skupinová práce, tak si myslím, že ano. Ale pokud jako jednotlivec, sám za sebe, tak na trh jako takový to asi nejní. Nevím no, kdo by to totiž, tak moc kupoval. Špatné by to rozhodně nebylo, ale mít ten od-

byť, zajistit ho no. Si představ, že si naděláš třeba nádoby do zásoby, abys měla, co prodávat, kolik peněz do toho všeho vrazíš a pak nebude odbyt. No nevím, nebude to jednoduché. Příležitost to je, ale nevím no.

21. Je pro tebe nějak důležitá komunikace s lektorkou a s ostatními účastníky kurzu při Axmanově technice modelování a napomáhá ti tato vzájemná komunikace i v běžném životě např. při sebevyjádření, sebeprosazení, v pohotovějších reakcích, v hovoru s cizími lidmi apod.?

Pro mě je komunikace moc důležitá. Proto i tak furt kecám a pusť nezavřu. Určitě mi nějak pomáhá. Ono taky záleží, jak kdy a jak na co no. Ale řekl bych, že jsem třeba opravdu více, pohotovější v těch reakcích a líp se zkrátka vymáčknu. Taky, když nevím, co modelovat, tak mi někdo vždy poradí.

22. Myslíš si, že díky tvému zrakovému postižení se u tebe vyskytl někdy problém v komunikaci s jinými lidmi? Pokud ano, jmenuj prosím určitou modelovou situaci.

Zas až tak si myslím, že asi ani ne. Samozřejmě, že kdyby mě někde někdo zavedl, kde to neznám, tak šlus, už bych netrefil. Ale kdybych bloudil, tak se zeptám na cestu a je. V tom bych neviděl asi žádný problém. Když se mě někdo zeptá na cestu, tak já mu ji klidně i popíšu. Jen jsem možná takový vztahovačný a někdy výbušný. Toš byli jsme třeba na bowlingu, který hrajeme s mantynelkama a po něm jsme ještě seděli na místech, která jsou určena na bowling. Nikdo jiný tam na drahách kromě nás nebyl. Pak došla jakási partia, a ženská, čůza jedna na mě spustila, že z tama máme jít pryč, že tam budou hrát, tak jsem se na ní obořil, proč nejde na nějakou vedlejší dráhu, že už za chvíli půjdeme a že nemá cenu se na tu chvíli přesouvat. Protože pro nás ten samotný přesun znamenal tak minimálně deset minut, že než si všechno posbíráme a tak. Kamarádka měla ještě sebou i vodícího psa, ten se musel od stolu zase odepnout, protože byl přivázaný. Tak jsme se na konec posbírali a šli si sednout jinam. Pak zřejmě, jak viděla náš zřejmě legrační přesun, s navigováním a tak, dolezla a omluvila se, že si neuvědomila, že někteří z nás vůbec nic nevidí. Jako takových třeba situací by se našlo.

23. Získal jsi pomocí Axmanovy techniky modelování nějakou vlastnost, dovednost apod., které si sama ceníš nebo někdo jiný na tobě?

Možná trpělivost, že jsem vydržel, a že mě to baví jako trvalý zájem. A naučil jsem se více respektovat druhé. Že nejsem takový sobec a nehledím jen pořád na sebe. Jestli někdo, něco na mě, tak to nevím.

24. Myslíš si, že si díky Axmanově technice modelování umíš lépe představit, jak určité věci vypadají?

Oproti nevidomým mám výhodu, že ještě trošku něco vidím, takže si nějaké předměty nemusím představovat. Ale z pohledu zase nevidomých, tak je to na to opravdu hodně dobré. Když si to pěkně osahají, tak pak ví.

25. Myslíš si, že jsi díky užívání Axmanovy techniky modelování kreativnější? Pokud ano jak se to např. projevuje?

Tak asi jo. Prostě mám v hlavě nějakou fantazii a tu pak dávám do tvorby. Naposledy jsem na nádobu tvořil i dekor. Na jednu stranu nádoby hokejku s pukem a na druhou brusle a musel jsem přemýšlet, jak to udělat a jak to udělat tak, aby se mi to tam vlezlo i velikostně.

26. Myslíš si, že díky ATM více věříš ve své schopnosti, že něco dokážeš, jsi takový sebevědomější?

Toš určitě, že vlastně něco dokážu udělat. Taky, když mě pochválíte, že se zlepšuju, tak mě to motivuje dál v tom pokračovat.

27. Myslíš si, že se zlepšilo tvé hmatové vnímání během modelování?

Já konkrétně si myslím, že mám hmat pořád stejný, ale uvedu ti třeba příklad, že aj když jsem měl dřív brýle, tak jsem se nemohl trefit a navléknout jehlu, ale teďka to prostě navleču hned a ještě bez brýlí, což je jakési pofiderní, takže možná mi to ten hmat v tomto případě asi i přece jen zlepšilo. A jako jiným lidem, kteří se modelování věnují a nevidí, tak tam jim to ten hmat určitě zlepšuje.

28. Mohl, by si zhodnotit Axmanovu techniku modelování v SIA SONS Zlín?

Je to perfektní podle mě, vše se pěkně vysvětluje, pomalinku a v pohodě. Byly jste hodné, trpělivé, žádný stres. Lektorka byla ideální, myslím, že kdyby tam byl někdo jiný než vy tak by to nebylo ono. Stejně tu chodím i kvůli vám dcerkám. Zkrátka dobrá partie jsme.

Já: Děkuji ti moc za rozhovor. Chtěl by si něco na závěr ještě dodat?

R4: Ne nechci, myslím si, že je to všechno. Já také děkuji za trpělivost a hlavně, aby ti to všechno dobře dopadlo.

PŘÍLOHA P X: ROZHOVOR S R5

1. Co by si řekla o sobě?

Je mi 44 let, mám syna, který je také zrakově postižený a studuje na konzervatoři v Praze, jsem rozvedená, bydlím v Otrokovicích.

2. Jaké je tvé dosažené vzdělání?

Středoškolské bez maturity obor prodavačka. Chtěla jsem jít na aranžérku, to pak kvůli očím bohužel padlo. Tak jsem si udělala masérský kurz a kurz na telefonistu.

3. Jaké jsou tvé pracovní zkušenosti?

No mizerné. Pracovala jsem jako masérka na poliklinice v Otrokovicích, pak v domově pro důchodce. Jsem se, tak nějak protloukala. Často jsem masírovala, jen tak, za to, co kdo dal třeba i za jablko pro syna. S penězi jsme na tom byli velmi špatně. Mám i živnostenský list a doma zařízenou masérnu, ale nějak nebyla klientela a pak do toho mě chytli ještě záda, tak jsem s tím musela přestat. Jinak jsem v invalidním důchodu, který na nic moc nestačí.

4. Jak ráda trávíš svůj volný čas a jaké jsou tvé záliby?

Procházkou se psem, Axmanova technika modelování, četba zvukových knih, komentované filmy, posezení s přáteli. Luštění sudoku a hlavolamů a teďka modelování, to je pro mě fakt super zábava.

5. V kolika letech ti bylo diagnostikováno zrakové postižení?

V necelých 16 letech. Glaukom mě postihl.

6. Do které z následujících kategorií osob zrakového postižení dle vyhlášky č. 388/2011 Sb. patříš? (nevidomá, prakticky nevidomá, s těžce slabým zrakem nebo se závažným poškozením zraku)

Nevidomá.

7. Modelovala jsi z nějakého materiálu již před Axmanovou technikou modelování, či se věnovala nějakým výtvarným činnostem?

Tak určitě plastelína na základní škole. Jako dítě jsem milovala dělat něco rukama. Strýc mě na chalupě nechal dělat ze dřeva různé věci, montovala jsem poličky, přitloukala hřebíky, zpravovala rádia, montovala jsem si kolo, vyráběla jsem krmítka pro ptáčky apod. Hodně

jsem malovala, to mě strašně bavilo a pak jsem chodila i do výtvarného kroužku. Takže abych tak řekla, to co jsem naučila dříve, být docela manuálně zručnou se mi teď velice hodí. Doma, co mám, tak si všechno dělám sama.

Co si třeba zvládneš udělat?

Všechno ☺. Věším si poličky, teď jsem si třeba koupila nové věci a všechno se to teď prodává v demontu, tak jsem si sama smontovala křeslo, peřináč a psací stůl. Beru to

Jako hlavolam.

Tak to před tebou smekám, protože netuším, zda bych to já zvládla i s podporou manuálu ☺.

8. Jak si se o Axmanově technice modelování dozvěděla, a co, tě vedlo k tomu jí vyzkoušet?

Pokud mě má paměť nemýlí, tak to bylo od tebe, když jsi mi dělala doprovody. ☺ Mě to zaujalo a přišla jsem si to vyzkoušet do SONS a strašně mě to chytlo. Hmatem jsem viděla, co se dá všechno úžasného vytvořit a už to bylo jasné, že to bude něco pro mě. Pak jsem se dozvěděla ještě o možnosti studovat ATM v Tasově a už se to rozjelo. Zkrátka byl to můj nový osud.

9. Jak dlouho se Axmanově technice modelování věnuješ?

Asi rok a půl.

10. Jak často modeluješ a kolik času se věnuješ modelování, když se do něho pustíš?

V rámci, kroužku jednou měsíčně, sama tak 2x do týdne doma. Bez přestávky klidně tak 4 až 5 hodin. Někdy u toho ztvrdnu i do půl druhé do noci.

11. S jakými obtížemi si se při modelování setkala?

Co se týká, hlíny, tak z měkké hlíny se mi lépe pracuje než z tvrdší. Ze začátku to byl určitě problém udělat stejnoměrně hady, udržet kolmost apod. Pak s upadáváním uší na nádobách. To mě ti tak rozčilovalo, že jsem myslela, že z toho snad vyrostu. Takže asi tak.

12. Co nejraději modeluješ?

Jednoznačně sochy a postavy. Jsou to variace na volné téma. Můžu si vymyslet, co chci. Je tam určitě větší kreativita než u nádob. Ty jsou prostě jen kulaté, hranaté nebo baňaté a dáváš na ně různé dekory, ale jinak je to furt stejné. Třeba tvorbu nádob, tu jsem z hloubi duše nenáviděla a už nádoby nechci ani vidět ☺.

Já: Co ti na nádobách tak strašně vadilo? Vždyť je to pěkná dekorace.

R5: Pěkné jsou, což o to, ale ta dřina, ta pipláčka. Vyměřovat ty uši na nich, to je úplná tragédie. Pak už to máš, říkáš si uf, super je to za mnou, necháš to, aby to ztvrdlo, vyschlo, pak to chceš vzít a zůstane ti ucho v ruce, to je pak na vraždu ☺.

13. Jaké pocity v tobě modelování Axmanovou technika vyvolává?

Hrozně mě uklidňuje. Zapomínám na všední starosti.

14. Ovlivnila nějakým způsobem Axmanova technika modelování tvůj život?

Mám novou náplň života, vidím před sebou nějakou budoucnost. Našla jsem se. Jsem opravdu šťastnější. Myslím si, že díky modelování, se změnila a zlepšily i vztahy s mým synem. Že mě teď, ten můj puberták více bere, v tom smyslu, že něco dokážu. Že mu jen nevařím, neuklízím atak. Navíc jsem týden až 14 dní za měsíc v Tasově. Takže jsem se musela naučit cestovat, jezdit v dopravních prostředcích, jak už dálkovými autobusy do Tasova a zpět, tak i z Otrokovic do SONS na Jižní Svahy. Naučila jsem se nové trasy a tím jsem se posunula zase o krůček dál k samostatnosti. Třeba, když se zamyslím nad smrtí, nevěřím na žádný další život a tak mám teď takový dobrý pocit, že až někdy odejdu, tak po mě něco zůstane, něco co jsem já vytvořila.

15. Máš v rámci vlastní tvorby nějaký cíl, kterého chceš dosáhnout?

Udělat antickou sochu v životní velikosti. Jůůů to bude paráda, až ji udělám. Nebo třeba i nějakou fontánu. Jinak po sochách bych se ráda věnovala reliéfům.

16. Navázala jsi díky Axmanově technice modelování nové vztahy s lidmi, či nová přátelství?

Určitě navázala. Jak v pozitivním tak negativním smyslu. V Tasově se jednu dotyčnou chystám zabít nebo minimálně přidusit. Je to taková paní dokonalá, co všechno ví, všechno zná, vždy má pravdu atak. Prostě zkrátka na zabítí. A když sní, máš být třeba na pokoji tak děs běs zkrátka. Co se týká kroužku v SONS, tak jsem poznala také nové lidi, různé povahy lidí a tady jsem našla mnohá přátelství a hlavně porozumění.

17. Jaký přínos má podle tebe Axmanova technika modelování pro zrakově postižené?

Určitě je to částečné sebepoznání, určitá seberealizace, to že se můžu pochlubit, tím co dokážu, že nejsem k ničemu, nesedím v koutě, ale můžu to dělat i já jako nevidomá. I veřejnost se může dozvědět, že něco dokážeme a líp nás pak mezi sebe pustí.

18. Hodnotíš ji osobně jako přínosnou?

Jo, jo.

19. Co je podle tebe na ATM negativní a je něco, co by si ráda změnila?

No, tuto otázku bych ráda nekomentovala, jestli můžu? Radši opravdu nee kvůli Tasovu.

Já: Samozřejmě, o nic nejde, a jestli nechceš odpovědět, vůbec nic se neděje, je to jen na tobě. Nebudu ti to mít vůbec za zlé. Můžeme tedy pokračovat další otázkou?

R 5: Ano pojďme na ní.

20. Myslíš si, že ATM může pomoci lidem se zrakovým postižením v jejich uplatnění na trhu práce? Pokud ano jakým způsobem?

Tak doufám, že ano. Ono částečně i proto, jsem se dala na modelování v Tasově, abych měla papír a pak se zkoušela v tom uplatnit. Ale konkrétně, co a jak bude je ve hvězdách a ještě mám čas zhruba 2 roky, než studium ukončím o tom přemýšlet. Trošilinku mám přislíbené zakázky z Tasova tak uvidíme. Jen to nezakříknout. Jinak jako každopádně se uplatnit na trhu pro nás nevidomé nebude lehké ani s ATM. Bude to chtít vytrvalost, odhodlanost, snahu, obchodního ducha, cílevědomost to dotáhnout vše do konce a nemít to pak třeba nakonec jen jako pěkného koníčka.

21. Je pro tebe nějak důležitá komunikace s lektorkou a s ostatními účastníky kurzu při Axmanově technice modelování a napomáhá ti tato vzájemná komunikace i v běžném životě např. při sebevyjádření, sebeprosazení, v pohotovějších reakcích, v hovoru s cizími lidmi apod.?

S každým člověkem, když mluvím, tak mi to něco přináší. Takže komunikace obecně je pro mě důležitá a vlastně nepostradatelná. Určitě to, že jsem byla při modelování v dobré společnosti, bylo pro mě přínosem a motivací. Také pro mě bylo důležité mít na to, co jsem udělala zpětnou vazbu jak od lektorky, zda je to dobře po technické stránce, ale také, to

jestli se to líbí i ostatním. Komunikace s ostatními byla pro mě obohacím o nejrůznější zážitky, ale také mě obohatila o různé životní zkušenosti lidí. Jinak si myslím, že mi pomohla, co se týká rychlejších reakcí v komunikaci.

22. Myslíš si, že díky tvému zrakovému postizení se u tebe vyskytl někdy problém v komunikaci s jinými lidmi? Pokud ano, jmenuj prosím určitou modelovou situaci.

To víš, že jo a několik. Hlavní problém vidím v tom, že se lidé neustále obrací na můj doprovod a mě opomíjejí, jak kdybych neuměla sama mluvit, či co. Taky se mi stalo, že jsem někdy jela autobusem sama a řidič mě odmítl vzít, že nemám sebou průvodce. Mohla jsem se s ním hádat, jak jsem chtěla, že kartička ZTP/P mě opravňuje mít sebou průvodce, ale že ho sebou mít nemusím a mohu jet sama.

Já: Co jsi potom dělala?

R5: Stála jsem dál na zastávce jakou dobu, jak tvrdé y, a čekala, jestli mě vezme další řidič. Ten mě vzal bez problému.

Já: Šla sis pak stěžovat na řidiče?

R5: Ne, šak jsem v tom všem kolem, ani nezjistila, jak se jmenoval, tak jsem to nechala být, ale naštvaná jsem byla pořádně. Celkově však můžu říct, že když jsem viděla, tak jsem byla taková málomluvná a tím, jak jsem se pak jako již nevidomá nevzdávala a bojovala, sebe prosazovala se, tak jsem postupně dostávala tvrdší lokty. Musela jsem si vždy vydupat to, aby mě brali v životě ostatní lidi, jako rovného s rovným. Všechno si vybojovat ať u doktora, na poště, se synem atd.. Vše je zkrátka o boji a můžu zkrátka říct, že se mi teď líp hovoří, než když jsem viděla. Protože opravdu, co si my nevidomí nevydupeme tak nemáme.

23. Získala jsi pomocí Axmanovy techniky modelování nějakou vlastnost, dovednost apod., které si sama ceníš nebo někdo jiný na tobě?

Rozhodně trpělivost jak s určitými lidmi, tak i v rámci samotné tvorby.

24. Myslíš si, že si díky Axmanově technice modelování umíš lépe představit, jak určité věci vypadají?

To je tak na půl. Částečně ano, ale také vlastně doluji v mysli to, co už tam jednou bylo. Tedy to, co znám z doby, když jsem viděla. Takže si hmatem připomínám, jak kdyby podobu těchto věcí.

25. Myslíš si, že jsi díky užívání Axmanovy techniky modelování kreativnější? Pokud ano, jak se to např. projevuje?

Tak tohle je naprosto bez pochyby ano. Určitě si rozvíjím fantazii, protože před modelováním, by mě vlastně ani nenapadlo jednak to, že budu někdy něco ještě tvořit, ale taky to, že bych si vůbec uměla představit různé věci, situace a já nevím co všechno a jak to teď honem popsat. Hmm (..) Příklad bude asi nejlepší. Dostala jsem za úkol v Tasově vymodelovat postavu nahé ženy. Tak mě napadla domina. Vím, že jsou dominy, co jsou zač, ale zase nevím přesně, jak vypadají. Takže jsem musela přemýšlet jak jí udělat, aby bylo poznat, že je to domina. Tak mě napadlo jí dát do jedné ruky bičik a do druhé pouta. Nebo v kroužku jsem chtěla vymodelovat na nádobu hlavu psa. Tak jsem nevěděla jak na to, jsem pořád přemýšlela, jak to udělat, furt jsem ohmatávala chudáka psa, abych to nějak udělala. Ten už si chudák myslel, jestli jsem se nezbláznila ☺. Já, vím, jak vypadá ta hlava, ale špekulovala jsem nad tím, jak to zmenšit na tu nádobu a zachovat při tom ty určité proporce, aby to opravdu vypadalo jak pes. Aby měl ten čumáček pěkný a ne nějaký zdrcnutý. Pak jsem dostala nápad, aby tam nebyl chudák sám, že mu udělám kostičku. Ta se mu, ale už nevezla do tlamičky, tak jsem mu ji udělala vedle. Taky jsem třeba dělala reliéf asi 40 x 40 cm a tam chlapa s pivečkem v ruce a vedle něho našťvanou ženu s válečkem v ruce a s natáčkama na hlavě ☺. Tak ani sama nevím, jak mě to napadlo. Dalo by se částečně říct i to, že při tom modelování jsem se vrátila, jak kdyby v čase k té kreativitě, co tam kdysi dávno ve mně byla a zase se ve mně probudila a přešla z malování do modelování. Teď je však zase trochu v jiné formě a myslím si, že se určitě i víc projevuje. Uff tak, že tak nějak bych to řekla.

26. Myslíš si, že díky ATM více věříš ve své schopnosti, že něco dokážeš, jsi taková sebevědomější?

Tak to nevím. Hmm, (..) ale asi jo. Hlavně tím, že něco dělám a pak jsem pyšná, že jsem to udělala, tak jak jsem chtěla a že se to jiným lidem líbí. Teď po mě v Tasově chtějí udělat věci na zakázku, takže vlastně určitě ano.

27. Myslíš si, že se zlepšilo tvé hmatové vnímání během modelování?

Hmm. (..) To je těžko. Já mám za těch 28 let či kolik už to je, co vůbec nevidím ten hmat tak vypracovaný, že nevím jak to popsat, ono je to jiné, ale jak. Nechej mě chvíli přemýšlet.

Já: Jasně

R5: Prostě teď, ten hmat umí zase něco nového. Mám jiné hmatové vnímání v tom smyslu, že cítím ty různé detaily. Je to o zdokonalování zručnosti tak a je to.

28. Mohla, by si zhodnotit Axmanovu techniku modelování v SIA SONS Zlín?

Líbilo se mi to moc, přátelské vztahy, strávila jsem čas něčím užitečným. Přínosný pokec se všema. To byl takový i počáteční vstup ta komunikace s ostatníma, až pak to byla ta samotná tvorba. Je zde dokonale příjemná atmosféra. Uvítala bych častější modelování, protože nám ta hlína trdla, nebo výrobek pak popraskal.

Já: Děkuji ti moc za přínosný rozhovor a chtěla by si ještě něco dodat k našemu rozhovoru?

R5: Nee, jen bych ti, chtěla také poděkovat, že si mě přemluvila k vám do SONS jít. A říkám, si, že jsem byla blbá, že jsem tam nepřišla už dřív. Prostě ani nevím, co by se mnou teď bylo, kdybych se nevěnovala modelování.